

**T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI**

**15 TEMMUZ DARBE GİRİŞİMİNE KARŞI
GÖSTERİLEN HALK DİRENİŞİNİN
SOSYO- POLİTİK ANALİZİ**

Sevda BAĞLI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

Prof. Dr. Mahmut ATAY

KONYA 2019

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Bilimsel Etik Sayfası

Öğrencinin	Adı Soyadı	Sevda BAĞLI	
	Numarası	144205001020	
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Sosyoloji	
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒	Doktor ☐
	Tezin Adı	15 Temmuz Darbe Girişimine Karşı Gösterilen Halk Direnişinin Sosyo- Politik Analizi	

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Öğrencinin imzası
(İmza)

SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Yüksek Lisans Tezi Kabul Formu

Öğrencinin	Adı Soyadı	Sevda BAĞLI	
	Numarası	144205001020	
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Sosyoloji	
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒	Doktor ☐
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Mahmut ATAY	
Tezin Adı	15 Temmuz Darbe Girişimine Karşı Gösterilen Halk Direnişinin Sosyo- Politik Analizi		

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan “**15 Temmuz Darbe Girişimine Karşı Gösterilen Halk Direnişinin Sosyo- Politik Analizi**” başlıklı bu çalışma 11/06/2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak, jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Ünvanı, Adı Soyadı	Danışman ve Üyeler	İmza
Prof. Dr. Mahmut ATAY	Danışman	
Prof. Dr. Ertan ÖZENSEL	Üye	
Dr.Öğr.Ü. Hatice BUDAK	Üye	

ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜR

Bu tez, genel olarak demokrasiye karşı yapılan darbeleri, gerek uygulanış biçimi gerekse halkın darbe karşısındaki duruşu açısından diğer tüm darbelerden farklı olan 15 Temmuz Darbe girişimini, darbe girişimine karşı gösterilen halk direnişinin sebeplerini ve ülkeyi 15 Temmuz'a götüren süreci sosyolojik olarak analiz etmek için hazırlanmıştır. Kadim tarihimiz göstermiştir ki Türkiye demokrasisi çok sancılı süreçlerden geçerek bu günlere gelmiştir. Demokrasinin işlevselliğini ortadan kaldıran ve yönetimleri iş göremez hale getiren darbeler ülkemizde düzgün bir siyasal ve demokratik kültürün oluşmasının önünde en büyük engeldir. Bu engeli aşabilecek siyasal bir mekanizmanın Cumhuriyetten bu yana tesis edilememiş olması darbeleri bir gelenek haline dönüştürmüştür. Bu gelenek dayanaklarını her on yılda bir yaptığı darbelerle garanti altına alabilmek için anayasayı güçlerinin sembolü olarak amaçları doğrultusunda değiştirmişler, sivil yönetimlere ülkeyi bıraktıklarında bile anayasa ile onların elini bağlayıp etkin güç olarak kalmayı başarabilmişlerdir.

Özellikle anayasal reformlarla vesayet mekanizmalarının bertaraf edilmesi yönünde çalışmalar yapan AK Parti politikaları ile vatandaşların artık darbe yapılamayacağına olan inançları bile ülkeyi sinsi bir tümör hücresi gibi saran Fethullahçı yapının darbe girişiminde bulunmasını engelleyememiştir. 15 Temmuz darbesinin darbeye karşı bir direniş hareketiyle püskürtülmesi bu darbeyi özel ele alıp incelemek zorunluluğunu doğurmuştur. Diğer darbeleri sessiz kalarak kabullenen, Başbakanları asılırken seyirci konumunda kalan halk neden 15 Temmuz gecesi vatan ve demokrasi nidaları ile sokaklara inmeyi tercih etmiştir. Bu karşı duruşta AK Partinin uzun yıllar içinde halkı çevreden alıp siyasetin asıl öznesi haline getiren demokratikleşme ve sivilleşme politikalarının etkisinin nasıl olduğu araştırılmıştır.

Bizzat bir darbenin mağduru olarak, halk desteğinin büyük gücünü dünyaya bir kez daha gösteren 15 Temmuz direnişinin altındaki sosyolojik nedenleri irdelemeye çalıştığım bu tezin hazırlanmasında yardımlarını benden esirgemeyen danışman Prof. Dr. Mahmut Atay'a ve Prof. Dr. Mustafa Aydın'a destekleri için Teşekkürü borç bilirim. Bilvesile, 28 Şubat mağdurlarının mesleklerine geri dönüşünü sağlayan AK Parti Hükümetleri ve Cumhurbaşkanımız Sayın Recep Tayyip Erdoğan ile birlikte tüm milletimize şükranlarımı sunarım.

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	Sevda BAĞLI		
	Numarası	144205001020		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Sosyoloji		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒	Doktora ☐	
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Mahmut ATAY		
Tezin Adı	15 Temmuz Darbe Girişimine Karşı Gösterilen Halk Direnişinin Sosyo- Politik Analizi			

ÖZET

15 Temmuz Darbe Girişimine Karşı Gösterilen Halk Direnişinin Sosyo-Politik Analizi

Türk siyasi tarihi ile ilgili belki de en çok dikkat çeken konulardan birisi de darbelerdir. Zira Türk demokrasisi, tek parti hükümeti hariç, diğer bütün zamanlarda darbelere maruz kalmıştır. Çok partili hayata geçildikten sonra denilebilir ki darbeler siyasal yaşantının bir parçası haline gelmiştir. Yönetimsel erk, darbelerin temel hedefi olarak hep var olmuştur. Mevcut siyasal gücü devirme veya istifa ettirme olarak tanımlayabileceğimiz darbeler özellikle Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından meşru siyasal yönetimler üzerinde bir baskı unsuru olarak her zaman gündemde kalmışlardır. Darbeler karşısında halkın tutumu yıllarca sessiz kalıp olayın gidişatını uzaktan takip etmek şeklinde olmuştur. Gerek darbelere gerekse muhtıralara halk tarafından aktif bir karşı duruşun sergilendiği siyasal tarihimiz içinde rastlanmış bir durum değildir. Bu sessiz kalma dönem şartları içinde gerekçelendirilebilir. Bu bağlamda 15 Temmuz darbe girişimini diğer darbelerden farklı kılan nokta darbeye karşı gösterilen halk direnişi ve vatan müdafaasıdır. 15 Temmuz Darbe Girişimi, halk direnişiyle kendini siyasi tarihte özel bir yere yazdırmıştır. Bu tezin hazırlanma amacı da; 15 Temmuz Halk Direnişinin altında yatan sosyo politik sebepleri analiz etmek, AK Parti

hükümetlerinin demokratikleşme ve sivilleşme politikalarının darbeye karşı şanlı bir direnişin sergilenmesinde oynadığı rolü ortaya koymak, Fethullahçı Terör Örgütünün ülkeyi darbeye sürükleyen süreçte oynadığı rolü gözler önüne sermektir. Çalışmanın hazırlanmasında darbeler tarihini ve özellikle 15 Temmuz darbesini ve halk direnişini doğru anlayabilmek için kaynak taraması yapılmış, bilgiler objektif şekilde değerlendirilmiştir. Çalışma göstermiştir ki yıllar içinde yapılan yasal düzenlemelerle merkeze taşınıp siyasetin öznesi haline dönüştürülen, haklara ulaşma noktasında tüm bariyerleri kaldırılmış, eşit ve adil bir ortamda yaşama imkânı bulan millet, 15 Temmuz gecesi demokrasiyi koruma ve ona sahip çıkma noktasında hiç tereddüt etmemiştir. Ülkenin yönetim mekanizmasındaki güç unsurlarının sivilleştirilmesi, baskı unsurlarının bertaraf edilmesi ve güven duyulan bir lider figürü siyasal sistemin devamlılığına olan inancı arttırmış ve 15 Temmuz darbe girişimi bu inancı taşıyan ve demokrasisine sahip çıkmak isteyen halkın destansı direnişiyile püskürtülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Demokrasi, Darbe, Vesayet, FETÖ, 15 Temmuz, Direniş,

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	Sevda BAĞLI		
	Numarası	144205001020		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Sosyoloji		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒	Doktora ☐	
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Mahmut ATAY		
Tezin İngilizce Adı		Sociopolitical Analysis of the Civil Resistance Against the July 15th Coup Attempt		

SUMMARY

Sociopolitical Analysis of the Civil Resistance Against the July 15th Coup Attempt

One of the most noticeable issues about Turkish political history is its coups. Turkish democracy has been hit by all other times, except for the one-party government. After a multi-party system, one could say that coups have become part of political life. Administrative power has always been the main objective of the coups, which can be defined as an overthrowing or demand for resignation of the incumbent political power, and this has always been on the agenda, especially for the Turkish Armed Forces, as a means of pressure by which to legitimize political administrations. The attitude of the people in the face of the coups has been to remain silent for many years, following the course of events from a distance. It is not a phenomenon that is recorded in our written political history, where both the coups and the memorandums are actively displayed by the people. When the terms of this silence are evaluated, its justification is noteworthy. In this context, what makes the July 15 coup attempt different from other coups is the popular resistance against it, and the defense of the homeland. The July 15th Coup attempt, and the popular resistance against it, has made itself a special place in Turkey's political history. The purpose of the preparation of this thesis is to analyze the socio-political reasons underlying the 15 July People's Resistance, to reveal the role of the AK Party government's democratization and civilization policies in a display of glorious resistance

against the coup, and to demonstrate the role played by the Fethullahist Terrorist Organization in the process that led to the formation of the attempted coup.

In order to understand the history of the impact of the July 15 coup in particular, and the popular resistance, in the preparation of this study, a source search was made and the information was evaluated objectively. The study shows that all the barriers have been removed at the point of access to rights, which have been moved to the center by the legal arrangements made over the years and transformed into a subject of politics. The nation, which had an opportunity to live in an equal and fair environment, did not hesitate to protect its democracy on the night of July 15th. The civilization of the elements of power in the country's management mechanism, the elimination of pressure elements, and a trusted leader figure increased the belief in the continuity of the political system. The July 15 coup attempt was repulsed by the epic resistance of the people who carried the belief and wanted to defend their democracy.

Key Words: Democracy, Impact, Guardianship, FETO, July 15, Resistance

İÇİNDEKİLER

Bilimsel Etik Sayfası	ii
Yüksek Lisans Tezi Kabul Formu	iii
ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜR	iv
ÖZET	v
SUMMARY	vii
İÇİNDEKİLER	ix
KISALTMALAR	xi
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM	6
TÜRKİYE’DE DEMOKRATİKLEŞME SERÜVENİ VE DARBELER	6
1.1. Demokrasinin Tanımı	6
1.2. Çok Partili Siyasal Hayata Geçiş ve Demokratikleşme	9
1.3 1960 Darbesi ve Vesayet Demokrasisi.....	14
1.4. Siyasete Verilen Ayar: 12 Mart 1971 Muhtırası	25
1.5. 12 Eylül 1980 Darbesi ve Kemikleşen Vesayet	28
1.6. 28 Şubat Postmodern Darbesi ve Ötekileştirilenler	32
2. BÖLÜM	39
AK PARTİ HÜKÜMETLERİNİN DEMOKRATİKLEŞME VE SİVİLLEŞME POLİTİKALARI	39
2.1. Vesayet Sisteminin Kaldırılma Çalışmaları ve Devletin Sivilleşme Politikaları	39
2.2. Avrupa Birliği Uyum Sürecinin Demokratikleşme ve İnsan Haklarına Katkıları.....	46
2. 3. 2007 Referandumu: Cumhurbaşkanı’nın Halk Tarafından Seçilmesi.....	50
2. 4. Sivil Anayasa Çalışmaları	53
2. 5. Milli Birlik ve Kardeşlik Projesi Veya Demokratik Açılım Süreci	57
3. BÖLÜM	65
DEMOKRATİKLEŞMENİN ÖNÜNDEKİ ENGELLER VE DEMOKRATİKLEŞMENİN YENİ DİRENÇ ODAKLARI	65
3.1. Devlet İçinde Paralel Devlet Yapılanması	65

3.2. Yeni Bürokratik Vesayet	75
3.3. 7 Şubat 2012 MİT Krizi	78
3.4. Gezi Parkı Kalkışması ve Hükümete Boyun Eğdirme Girişimi	80
3.5. 17-25 Aralık (2013) Operasyonu	83
4. BÖLÜM	86
15 TEMMUZ KALKIŞMASI	86
4.1. 15 Temmuz Hain Darbe Girişimi	86
4.2. Liderlik ve Karizma	92
4.3. Destan Yazan Halk Müdafaası	95
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	103
KAYNAKÇA	110

KISALTMALAR

AB:	Avrupa Birliği
ABD:	Amerika Birleşik Devletleri
AK Parti:	Adalet ve Kalkınma Partisi
AP:	Adalet Partisi
AYM:	Anayasa Mahkemesi
BÇG.	Batı Çalışma Grubu
CHF:	Cumhuriyet Halk Fırkası
CHP:	Cumhuriyet Halk Partisi
DGM:	Devlet Güvenlik mahkemesi
DP:	Demokrat Parti
DYP:	Doğru Yol Partisi
Eğitim Bir Sen:	Eğitimciler Birliği Sendikası
EMASYA:	Emniyet-Asayiş yardımlaşma
FETÖ:	Fethullahçı Terör Örgütü
HSYK:	Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu
MBK:	Milli Birlik Komitesi
MGK:	Milli Güvenlik Kurulu
MHP:	Milliyetçi hareket Partisi
MİT:	Milli İstihbarat Teşkilatı
MSP:	Milli Selamet Partisi
NATO:	North Atlantic Treaty Organization (Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü)
PKK:	Partiya Karkeren Kürdistan. (Kürdistan İşçi Partisi)
RP.	Refah Partisi
RTÜK:	Radyo ve Televizyon üst Kurulu
SDE:	Stratejik Düşünce Enstitüsü
SETA:	Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları vakfi
SHP:	Sosyal Demokrat Halkçı Parti
STK:	Sivil Toplum Kuruluşları
TSK:	Türk Silahlı Kuvvetleri
YÖK:	Yüksek Öğretim Kurumu

GİRİŞ

Akademik çevrelerde sosyoloji için değişimin bilimi denilir. Bu cümleden murad edilen geçmişteki değişimlerin geleceği nasıl etkilediğidir ya da değişim yasalarının temel işleyişinin farkına varmaktır. Sosyolojiyi özgün bir bilim kılan temel özelliklerinden birisi de farklı toplumlardaki farklı değişim dinamiklerini analiz etmektir. Türkiye toplumu uzun bir zamandır iç ve dış dinamiklerle birlikte değişen ve dönüşen bir yapıya sahiptir. Sosyolojik anlamda değişimin iç dinamiklerle olanı kabul görür. Dış baskı ve müdahalelerle gerçekleşen değişimler her zaman değilse bile çoğu zaman ciddi sosyolojik sorunları da beraberinde getirir.

Sanayi devrimiyle birlikte bütün dünyada gerçekleşen modernleşme ve bireyselleşme bütün dünyada bazı ortak kavramları ve değerleri üretmiştir. Bunlar insanlığa ait ortak değerlerin üretilmesi konusunda olumlu bir netice doğururken öte yandan özgün toplumsal farklılıkları da tek tipleştirerek varoluşsal bir paradoks oluşturmaktadır. Demokrasinin evrensel bir yönetim tekniği olması önemli bir insani ortak değerdir ama bütün toplumların içi yerel batı değerleriyle dolu bir demokrasi tipine mahkûm olmaları çok ciddi bir handikaptır. Belki de ülkemiz bu anlamda en ilginç örneklerden birisidir. Zira ülkemizin batılılaşma serüveni özgün bir demokratikleşme modelinde ziyade tepeden inmece, militarist ve zoraki bir demokrasinin kamu otoritesi eliyle topluma dayatılması tarzında gerçekleşmiştir. Oysa milletimiz 1800'lerin sonundan bu yana zaten yönetimin demokratikleşmesi için hem bir irade beyanında bulunmuş hem de bunun için mücadele etmiştir. 1908'de Ahrar Fırkasına gösterilen ilgiden bu yana her zaman kendi iradesinin demokratik yollarla iktidar olmasını tercih etmiştir. Denilebilir ki ülkemizin demokrasi mücadelesi halkın kendi iç dinamikleriyle tasavvur ettiği demokratik anlayışla kamu otoritesinin batı değerleriyle inşa ettiği demokrasinin mücadelesidir.

Esasında bu tez de zaten, Türkiye'nin yakın tarihte yaşadığı en kritik olaylardan birisi olan 15 Temmuz darbe girişimi üzerinden ülkemizdeki demokrasi kültürüne ilişkin bir okuma yapmaktadır. Türk siyasi hayatının yabancı olmadığı darbelere dair söylenecek çok şey var elbette. Ancak yakın tarihte yaşanan darbenin diğerlerinden temel farkı, halk tarafından bastırılmış olmasıdır. İnsanüstü bir mücadele ile darbeye

karşı sergilenen direnişin arkasındaki sosyolojik dinamikler her sosyal bilimci için merak uyandıracak niteliktedir.

Bu bağlamda esasında yaşanan darbe girişimini çalışmak sadece akademik meraktan kaynaklanmıyor. Bu konunun bir birey olarak da ilgi uyandıran bir konu olduğu açıktır. Aynı zamanda böyle bir çalışma yaşanan olumsuz tecrübelerden çıkarılacak dersler bağlamında da önemli bir çerçeve oluşturacaktır.

Gerçekleşen darbe girişimi iki açıdan dikkat çekmektedir, halkın sahip olduğu demokrasi kültürünün seviyesi ve buna bağlı olarak da darbeye karşı gösterilen direniş mücadelesi.

Bu iki ana eksen üzerinde yürütülen bu çalışma önce Türkiye'nin demokratikleşme serüvenine kısa bir yolculukla başlamıştır. Bu bağlamda tezin birinci bölümünde demokrasinin Türkiye'de nasıl şekillendiği ve demokrasi oluştuktan sonra bunu sindiremeyen bir takım güçlerin demokrasiye olan müdahaleleri ele alındı. Türkiye'de demokratik anlamda bir yönetim şeklinin oluşması ve milli iradenin sandığa yansımaya giden yolu açan süreç 1946 seçimlerine muhalif bir partinin girmesi ile başlar. Cumhuriyet Halk Fırkası'nın uzun yıllar tek başına iktidarı ve yeni rejimin değerlerinin sembolü olarak giriştiği uygulamalar halkın bu partiye karşı tepkili olmasına ve yeni arayışlar içine girmesine neden olmuştur. Bu arayış içinde DP'nin kendini CHP grubu içinden kopararak var etmesi halk için bir kurtuluş olarak bu partiyi görüp ana sahip çıkması sonucunu doğurmuştur. 1950 seçimlerini ezici çoğunlukla kazanan DP, halkın değerlerine sıkı sıkıya sarılmış, halkı çevreden merkeze yaklaştıracak uygulamalara girişmiştir. Ancak rejimin muhafızı olarak kendilerini lanse eden bir takım yapılanmalar 1960 yılında "Atatürk ilkelerinden uzaklaşıyor" u gerekçe göstererek yönetimi sivil idareden alıp askeri idareye teslim ettiler. Bu darbenin halk karşısında tepki bulamaması ve insanların Cumhuriyet rejiminin uygulamalarını ordu dayatmasıyla yerine getirdikleri günlerden kalan korkularla darbeyi sadece izlemeleri, darbelerden nemalananlara da bundan sonraki süreçte de darbelere yönelik bir şema oluşturdu. Darbelerden sonra askeri cunta tarafından oluşturulan anayasalar, özgürlükleri yok etmiş, askeri vesayeti kemikleştirmiştir ve orduya gerek duyduğunda darbe yapacak meşru zemini hazırlamıştır. Bu meşru zemine dayanarak bu sefer devam eden iç çatışmaları ve kaybolan asayiş gereke gösterip 1980 yılında tekrar demokrasiyi rafa kaldırmışlar,

ve anayasal korunaklarını sağlamlaştırmışlardır. Asker sahip olduğu bu refleksle her fırsatta sivil yönetime ayar vermeyi ihmal etmemiş gerek muhtıralarla gerekse postmodern darbelerle sivil yönetim üzerindeki denetleme gücünün baki olduğunu sinyallerini vermiştir.

Çalışmanın ikinci bölümü darbelerin olma ihtimallerini ortadan kaldıracak uygulamalara yer vermektedir. Temellerini Turgut Özal'ın Anayasada yaptığı düzenlemelerde bulan anayasa değişim paketleri özellikle özgürlüklerin önündeki engellerin bertaraf edilmesi ve sivilleşmenin sağlanması bakımından çok önemlidir. Sivilleşme yönünde bariyerleri ortadan kaldırmak için anayasa değişim paketleri hazırlayan hükümet 2010 yılında ilk kapsamlı anayasal düzenlemeyi yapmıştır. Bu değişim paketi ile HSYK'nın oluşumunu değiştirmiş, askeri mahkemelerin yetkilerini sınırlandırmış, YAŞ'ın ihraç kararlarına sivil mahkemede temyiz yolunu açmış, Cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesini öngörmüş, özellikle kadın ve çocuklara pozitif ayrımcılık ile ilgili tedbirlerin alınması için yasal zemini hazırlamıştır. AB üyelik sürecinin izdüşümüne denk gelen bu süreç demokrasinin AB standartlarına yükseltilmesi noktasında ülkenin elini kolaylaştırmıştır. Bu süreçte etnik yapılar parçalanmış ve kutuplaşmış bir hal almıştı. Etnik yapılar arasında kardeşliği tekrar tesis edebilmek ve etnik grupların adaletin şemsiyesinden gölgelenebilmelerini sağlayabilmek için bir takım yasal düzenlemeler yapıldı. Böylece halklar arasında eşitlik ve adalet tesis edilmiş oldu. 2017 Anayasa değişim paketi ile de yürütmede değişiklik öngörülmüş, yürütmede çift başlılığı kaldıracak Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi kabul edilmiştir.

Üçüncü bölüm Türkiye'yi 15 Temmuz sürecine götüren ve devlet içinde paralel bir yapılanmayla örgütlenmiş bir cemaatin anatomisidir. Bu yapılanma her ne kadar cemaat kimliği ile tanınmıyor olsa da 15 Temmuz itibari ile geldikleri konum Terör Örgütüdür. Kuruluşu masum denebilecek Sait Nursi külliyyatı tefsiri ile başlayan ama daha sonraki süreçlerde liderleri Fethullah Gülenin yazmalarından beslenen bu yapı ilk örgütlenme şemasını eğitim içinde gerçekleştirmiştir. Zamanla İslam akaidinden uzaklaşan bu örgüt devletin tüm kritik kurumlarında örgütlenerek devleti içeriden virüs gibi sarmaya başlamıştır. TSK, Yargı, Polis Teşkilatı, Eğitim gibi ülkenin kan damarları olan kurumları sarmaya çalışırken belki de ülkeyi ele geçirmek olan asıl niyetleri için zemin hazırlıyorlardı. Siyasi iktidar ile olan kavgaları gerçek niyetlerini

aşikâr etmeye başladıkları MİT krizine dayanır. Hükümeti itibarsızlaştırmak için gezi Parkı eylemlerinin büyümesine destek vermişler ve 17- 25 Aralık da hükümete karşı cephe aldıklarını açıkça ortaya koymuşlardır. Hükümeti yıkma ve linç kampanyasına dönüşen 17-25 Aralık süreci Fethullahçı yapının niyetinin ve gerçek yüzünün bir tezahürüdür.

Çalışmanın dördüncü bölümü bu hain örgütün ülkeyi sürüklediği o kara geceyi 15 Temmuz’u konu almaktadır. 17-25 Aralık karalama kampanyasıyla niyetlerine ulaşamayan Fethullahçı yapı hükümetin karşı hamlesinin tüm kurumlardaki elemanlarının tasfiyesi olacağını biliyordu. Özellikle son Milli Güvenlik Kurulunda büyük bir askeri tasfiyeyle kan kaybedeceklerinin farkındaydılar. Bu tasfiye gerçekleşmeden son oyunlarını sahneye koydular. 15 Temmuz gecesi meşru hükümeti devirmek ve yönetimi ele geçirmek için kendilerine bağlı askeri birliklerle bir darbe girişiminde bulundular. Bu girişim birçok yönden diğer darbelerden farklıydı. Darbe girişimi şimdiye kadarki hiçbir darbeye görülmeyen bir halk müdafaasına sahne oldu. Cumhurbaşkanımızın kitle iletişim araçlarını kullanarak halka ulaşması ve halkı bağımsızlık için vatan için meydanlara davet etmesi darbenin seyrini değiştiren bir hamle olarak hafızalara kazındı. Halk oynanan oyunu beğenmemiş ve son perdeyi kendisi yazmaya karar vermişti. Bu direnişi hiç beklemeyen FETÖ direniş karşısında tüm ağır silahlarını kullandı ve stratejik noktaları bombaladı. Bombalar karşısında dahi dimdik duran halk o gece tarihe şanlı bir destan daha bıraktı. Siyasi aktörlerin kararlı tutumları, halkın feraseti, basının darbe karşısındaki konumu 15 Temmuz darbe girişiminin başarısızlığa mahkûm olmasına sebep olmuştur. Halk darbeyi savuşturarak demokrasiye olan bağlılıklarını ve bağımsızlığa olan özlemlerini bir kez daha ispatlamış oldu. Demokrasi nöbetlerinin darbeden günler sonra bile devam etmesi bu karalı duruşun ürünüdür.

Yakın tarihte halkın iradesinin demokratik yollarla muktadir olmaya yaklaştığı her kritik aşamada bir kaosun oluşturulduğu ve demokrasinin hep rafa kaldırıldığına şahit olduk. Halkın kendi istediği tarzda özgün bir demokrasi değil resmi ideolojiyle şekillendirilmiş bir demokrasi dayatması, sosyolojik anlamda bahse konu ettiğimiz dış dinamiklerle gerçekleşen değişimin iyi bir örneğidir. Zira batı dünyası da tıpkı burada karşılaştığımız gibi kendi kültürel değerlerimiz ve özgün toplumsal yapımızın doğal işleyişi sonucu oluşan demokratik anlayışı değil kendi felsefi argümanlarına dayalı

demokrasiyi kabul etmemizi beklemektedir. Demokrasi için başbakanı bile darağacına gönderilmiş bir topluma “demokrasi ödevi” vermek (AB uyum paketleri gibi) bunun tipik bir örneğidir. Demokrasinin dünyada düşüş eğiliminde olduğu dönemlerde dahi Türkiye demokrasi için destan yazabilmiş bir toplumdur. 1940’larda Avrupa’da faşizm kol gezerken bizim toplumumuz demokrasi için canla başla mücadele vermiştir. Serbest cumhuriyet Fırkası muvazaalı bir parti olmasına rağmen halk tarafından kamu ideolojisi ile şekillenen Halk Partisinin karşısında 90 gün gibi kısa süre içerisinde, iletişimin bugüne kıyasla zor olduğu günlerde tüm Türkiye’de teşkilatlanarak halk fırkasının karşısına çıkabilmiştir.

Türklerin demokrasi mücadelesi özlerini aslında Torosların zirvesinden Mersin Arslanköy’den alır. 1947 de, sandık başına giden köylüler, CHP adayı eski muhtara değil diğer aday Hasan Dönertaş’a oy verip muhtar seçerler. Oyların sayımından sonra tasnif yapılacağı sırada görevde olan muhtar ve azalar nahiye müdürünü de yanlarına alarak seçimin sonucunu değiştirmek için seçimde hile yapıldı derler. Köye gönderilen Jandarmalar sandığa ulaşmak istediklerinde bir direnişle karşılaşır. Arslanköy sakinleri sandık namusumuzdur sözünü tarihimize kazandıracak bir mücadele örneği gösterirler. Özellikle de kadınlar sandıkları okula kapatıp binanın etrafında el ele tutuşarak sandıkları korurlar. Ölürsek de sandığımızı ve namusumuzu koruyarak öleceğiz diyen Arslanköy sakinleri Türk demokrasi tarihinin kayıtlara geçmiş örneklerinden sadece birisidir. Hülasa milletimiz bugünkü teknik anlamıyla olmasa bile içerdiği mana ve işlev bakımından uzunca bir süredir demokratik bir yapıyı arzu etmektedir ve bunun için mücadele vermiştir. Bu mücadele bugün de yarın da devam edecektir.

1. BÖLÜM

TÜRKİYE’DE DEMOKRATİKLEŞME SERÜVENİ VE DARBELER

1.1. Demokrasinin Tanımı

Demokrasi, iki kelimedenden müteşekkil bir terkiptir: Latince halk (demos) ve iktidar (kratein) kelimelerinden oluşmuştur. Siyaset biliminin belki de en çok bilinen kavramıdır. Yönetimi şekillendiren esasları gölgede bırakacak kadar güncel ve kadim bir deyimdir. Eski Yunan site devletlerinin temel yönetim biçimi olmasından dolayı da felsefî arka planı da bir hayli zengin bir düşünsel birikime dayanmaktadır. "Demokrasi yönetim biçimi en çok sayıda bireye en büyük özgürlüğü veren, olası en büyük eşitliği tanıyan ve koruyan siyasal yaşam biçimidir"(Touraine, 2004: 25). "Demokrasi düşüncesinin temelinde toplum hayatını yönetecek otoritenin, topluluğu oluşturan tüm bireylere dayanması ilkesi yatar. Böylece yöneticilerle yönetilenler arasında bir özdeşleşmeyi, halkın halk tarafından ve halk için yönetilmesini gerekli kılar "(Yıldız, 2013: 67). Bu yönetim şeklinde otoritenin meşruiyetinin temelini halk gücü oluşturur. Keyfi uygulamalara yer verilmeyen bu yönetimin tüm yönetsel sınırını hukuk çizmiştir. Sadece yöneticiler ve yönetilenler değil yönetime muhalif söylemler bile bu sistem içinde yaşama hakkı bulur. "Demokrasi temeline dayalı hükümetlerde egemenlik halka, halkın çoğunluğuna dayanır. Demokrasi egemenliğin kayıtsız şartsız millette olduğunu gösterir. Çoğunluk içinde yer almayanlar ise muhalefeti oluşturur. Çoğunluk ve azınlık arasındaki katılım ve söz hakkı demokrasilerdeki eşitliğin bir sonucudur" (Doğan, 2007:147). "Yönetilenlerin yönetime katılımları, yönetilenlerin haklarının tanınması, kanun önünde eşitlik ve siyasi eşitlik prensiplerinin kabulü, özerk birey kavramıyla birlikte gönüllülük temelinde örgütlenmelerin öne çıkması, demokrasinin özelliklerindedir. Demokratik rejimler, devlet aygıtının hangi hallerde güç kullanacağını ve gücün sınırlarının ne olacağını açıkça belirtmeyi amaçlarlar. Demokrasilerde askeri/sivil bürokrasi, seçilmiş siyasiler tarafından belirlenmiş politikaları uygulamakla mükelleftir. Seçimler, seçilmişleri denetim altında tutmanın temel aracıdır". (Turşucu ve Beriş, 2011: 7). Demokrasinin tarihi site devletlerine kadar uzanır. Site devletlerinde yönetimi belirleyen temel unsur halkın kendisidir, aracısız ve gerçek demokrasiyi temsil eden

bu sistem belki de demokrasinin en saf haliydi. Günümüz demokrasilerine anlamını veren halkın kendi kendini yönetmesi tanımı bu modelden isim almış ve bu günkü şekline kavuşmuştur. “Halkın direk yönetime dâhil olması Antik Yunan Site devletleri için uygulaması mümkün bir durumdur ancak günümüz modern devletleri gerek yüz ölçümleriyle gerekse de nüfus yoğunluğuyla bu uygulamayı zorlaştırmakta yönetme işlevi hükümetler ve bürokratların elinde kalmaktadır. Bu yönetim tarzının meşruluğunu yine halk verir (Eryiğit ve Yörükoğlu, 2012: 3). Ortaya çıktığı Antik Yunan’da şekillenen demokrasi günümüz uygulamalarına evrilirken yapısal bir takım değişiklikler geçirmiş ama yönetim meşruiyetinin halkın elinde olması ilkesi hep sabit kalmıştır. Antik uygulamada göz ardı edilen karar almaya katılımında eşitlik ilkesi bugün artık tamamen demokrasilerin temel dayanak noktası olmuştur. Günümüz demokrasisini tanımlarken özellikle özgürlük ve adalet vurgusu çok önemlidir. Çünkü özgürlüklerin en iyi korunduğu ve hakların dağıtımı noktasında adaletin en iyi sağlandığı sistem demokrasilerdir.

Antikçağdan günümüze demokrasiler maalesef kesintisiz devam etmeyi başaramamışlar, yüzyıllarca aristokrasiler, monarşiler, teokrasiler demokrasilerin yerini almıştır. Halkın tekrar yönetimde söz sahibi olduğu demokrasilere geçiş çok zor ve meşakkatli olmuştur. “Dünya demokratik yapılanmasının Fransız Devrimi’ne gebe kalan uzun hikâyesi dönüşümün başlangıcı olmuş, bu dönüşüm uzun yıllar içinde diğer ülkelerde siyasal bir yenilenme ihtiyacını beraberinde getirmiştir. Fransız devrimi Kilise ve aristokrasi tarafından kontrol edilen ve Hristiyanlığı ideoloji olarak benimseyen dönemin kapanması anlamına gelir. Fransız devrimi genel olarak liberal düşünce temel hak ve özgürlükleri doğal hukuk sınırları dışına çıkararak pozitif hukukun koruyuculuğu altına almayı öngörmekteydi” (Kahraman, 2012: 11). “Fransız devriminden günümüze demokratik toplumun üç imgesi özgürlük, eşitlik kardeşlik ya da dayanışmadır”(Çavdar; 1995:300). Bu temel hak ve özgürlüklerin yasalarca koruyuculuğu ve Hukuk devleti kavramı demokratik yönetimlerin de çıkış felsefesini oluşturur. Hukuk devletleri temel hakların korunması noktasında hem halka dayanmakta hem de halkı korumayı amaçlamaktadır. “Güçlü demokratik siyasal süreçler “yurttaş” rolünü güçlendirmeyi –diğer roller üzerindeki egemenliğini yeniden kurmayı- ve bu suretle, bireyin piyasadaki çok çeşitli kimliklerinin düzene sokulabilmesine ve siyasal yargıyla uyumlu hale getirilebilmesine yarayan bir araç

sağlamayı amaçlar” (Barber, 1995: 260-261). Demokratik sistemin hareket ettirici unsuru olarak halk bu yapılanma içinde insan doğasının fitratına uygun onuru ve kimliği ile yaşama imkânı bulur.

Demokrasi kavramı gücünü siyasal erki şekillerinden halk gücünden alsa da gerçek anlamda demokrasinin yaşanması demokrasinin temel ilke ve değerlerinin toplum içinde işlevsellik kazanmasıyla olur. Bu işlevsellik demokrasinin değerlerinin gerek yönetim gerekse halk tarafından içselleştirilmesi neticesinde hayat bulur. “Demokratikleşme iki boyutlu bir kavramdır. Bu kavram bir yanıyla demokratik olmayan bir politik sistemden demokratik bir politik sisteme geçmeyi, öbür yanıyla da ana çerçevesi itibariyle demokratik olan bir sistem içindeki demokrasi ilkesiyle bağdaşmayan unsurları demokratik kurum ve mekanizmalarla değiştirmeyi veya “demokrasiye ikinci geçiş”i tamamlamayı ifade etmektedir” (Erdoğan, 2016). Bu ikinci geçiş ile eşitlik, adalet, özgürlük, çeşitlilik, farklılıklara saygı gibi kavramlar yaşantının bir parçası haline gelir. Demokrasiyi temel ilke ve değerleriyle bir kültür haline getirmek onu işlevsel kılacaktır. Ancak bugün dünyada var olan demokratik kültürün oluşmasını sadece belli bir coğrafyanın kazanımı olarak görmek de doğru değildir. Zira dünyadaki demokratikleşme tarihine baktığımızda İkinci dünya savaşı sırasında özellikle Batı Avrupa toplumlarında görece faşist yönetimlerin daha çok taraftar bulduğu görülür. Ancak günümüzde demokratik yönetimler dendiğinde yine aynı toplumlar kendilerini ilk sırada nitelendirmektedirler.

Demokrasi içinde barındırdığı nüanslar nedeniyle bu ilkelere sahip olan yönetimler tarafından çoğu zaman bir dayatma unsuru haline gelmektedir. Demokrasinin yeşerip geliştiği toplumların dünya siyasetinde görece daha üst bir sınıfta görülmeleri ya da böyle kabul edilmeleri söz konusu bu ülkelere demokrasi adına başka toplumlara ve coğrafyalara doğrudan ya da dolaylı olarak müdahale etmelerine de imkân tanımaktadır. Ya da demokrasiyi tekrar tesis edeceğimiz söylemiyle mevcut hükümetleri devirmekte yerine hiç de demokratik olmayan yeni yönetimler yerleştirip demokrasi maskesi altında sömürü gerçekleştirmektedirler.

Rusya'nın Afganistan İşgali, ABD'nin Irak İşgali ve hatta Birleşmiş Milletlerin farklı coğrafyalara sözum ona barış adına gerçekleştirdiği operasyonların büyük bir kısmının gerekçesi demokrasidir. Bu durum demokrasi adına son derece tahrip edici bir düşüncenin de giderek yaygınlaşmasına neden olmuştur. Geleneksel dönemlerde

oluşan demokrasi miti, modern dünyada buharlaşmaya başlamıştır. Bu gün demokrasi adına elimizde kalanlar bir kap içinde toplamaya çalıştığımız demokrasi damlalarıdır.

1.2. Çok Partili Siyasal Hayata Geçiş ve Demokratikleşme

Demokratikleşme tarihimizi her ne kadar 1876 kanuni Esaside yapılan değişikliklere kadar götürmek doğru olacaksa da Cumhuriyetin ilanı ile başlayan gelişmeler demokratik bir yapılanmanın siyasal sistem içinde nasıl şekillendiğini anlamamız açısından önemli olacaktır. Sevr Anlaşması İstanbul hükümeti tarafından imzalanmış ve bu anlaşmanın imzalanması Padişahların artık vatan üstünde söz söyleyecek tüm yetkilerini ellerinden almış ve onları hain konumuna düşürmüştü. “Padişahın hain diye nitelendirilmesinin ardından, İslami ideolojinin kaybettiği zeminde halkçılık hâkimiyet-i milliye kavramıyla yakınlaşmaya başlamıştır. Özellikle Halkçılık İttihat ve Terakki döneminden gündeme sokulmuş akabinde 1923 Halk fırkası kurulmuş Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti tüm kademeleri ile halk fırkasına dönüştürülmüştür” (Kahraman, 2012: 36-37). Halk Fırkası, kurulduktan sonra uzun yıllar ülkede teşekkül eden tüm hükümetlerin kurucu iradesi konumunda olmuştur. Bu iradeyi bertaraf edebilmek için kurulan partiler de bir takım entrikalara kurban gitmişlerdir. Cumhuriyet rejiminin ilk muhalefet hareketi Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası olmuştur. “1924’ te kurulan Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası Cumhuriyet Halk Fırkasının karşısına çıkmış ancak halkın bu safaya kayacağına korkulduğu için Şeyh Sait ayaklanmasının suçu bu yeni partiye yıkılarak kapatılmasına sebep olmuştu” (Kocabaş, 2013: 13). Özellikle muhalif sesleri susturan, birçok devrim ve ezanın Türkçeleştirilmesi gibi pek çok uygulamayı icra eden CHF, halkın gözünde diktatör konuma düşmüş ve bu gözden düşüşü gidermek ve kendilerini aklayabilmek için kendi ellerinden çıkmış muhalif bir parti piyasaya sürerler. Serbest Cumhuriyet Fırkası bu çalışmaların bir ürünüdür. (Kahraman, 2012: 69-89). Serbest Cumhuriyet Fırkasının zamanla inkılap karşıtları tarafından kabullenilip bu partiyi desteklemeleri ve giderek güç kazanması neticesinde parti kendi lideri tarafından kapatılmış ve çok partili siyasal hayata geçiş bir kere daha sekteye uğramıştır. Şeklen ve ismen demokratik olan bu işleyişe karşı zaman zaman bazı siyasi hamlelerin olduğunu görmek mümkün ancak hiç birisi tek parti iktidarını bitirecek bir imkâna sahip olamadı ya da izin verilmedi.

Gerek Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası gerekse muvazaalı olarak kurulan Serbest Cumhuriyet Fırkası da bu anlamda yaşama imkânı bulamayıp kapatılmışlardır. Fiili bir gerçeklik olarak Cumhuriyet Halk Fırkası uzun yıllar siyasete tek gerçeklik olarak kalmıştır.

“Türkiye’deki değişimin seyri ve çabaları ise ne yazık ki toplumsal iç dinamiklerden çok dış gelişmelere bağlı olarak gerçekleşmiştir. Toplumsal alanda, kültür hayatında ve devlet yapılanmasında birbirinden farklı değişim dinamikleri oluşturulmaya çalışılmış ve adeta toplumsal doku yeniden inşa edilmeye çalışılmıştır. CHP siyasi geleneğinin sürekli dile getirdiği uluslaşma projesi tam olarak bahsi geçen bu alandaki politikaların izdüşümlerine göndermelerde bulunur” (Bağlı, 2013: 15). Demokratikleşmede arzu edilen toplumsal taleplerin ve beklentilerin bir tezahürü olması isteğidir. Ülkemizdeki demokratikleşmede yaşanan sıkıntıların özünde aslında toplumsal beklentilerden kopuk bir demokrasi sevdası yatar.

Halk Fırkasının kuruluşundan 1950 yılına kadar iktidarı tek başına idare etmiş olması doğal olarak yıpranmasına ve söylemlerinin halk nezdinde artık karşılık bulamamasına sebep olmuştur. Özellikle İkinci Dünya savaşından faşist-totaliter tek parti yönetimlerinin kaybederek çıkması ve demokrasi cephesinin kazanması, Batılı ülkelerin yanında kendine yer bulmak isteyen Türkiye’yi de etkilemiş, Türkiye yönünü batıya dönerek, demokratik siyasal hayata geçmek istediğini ortaya koymuştur.

Türkiye’nin İkinci Dünya savaşından sonra başlayan Demokrasi yolculuğu ve arzusu maalesef yönetimi elinde bulunduran erk tarafından sert direnişlerle karşılaşır bir türlü içkin bir kültüre dönüşmemiştir. Demokrasiler içinde barındırdıkları eşitlik ve adalet gibi değerlerle varlık bulurlar. Bu değerleri görmezden gelmek gerçek anlamda uygulanabilir bir demokrasiye sahip olmadığımızın da göstergesidir. Uygulanabilir bir demokrasi herkese eşit oranda yaşam hakkı tanımaktan geçer. Cumhuriyet rejiminin sahip olduğu millet algısı kimi kesimleri sistem içinde eritmiş ya da eritme yolunda çaba göstermiştir. Çok kültürlü bir yapıya sahip ve birlikte yaşama kültürü üstüne inşa edilmiş Osmanlı mirası üzerine oturan Türkiye Cumhuriyeti bu mirası Ulus-Devlet politikası ile bir kafese hapsetmiş ve kafesin anahtarını da yutmuştur. Cumhuriyet ile demokratik bir sistem kurmayı hedefleyen seçkin yapı ülkenin gerçeklerine gözünü kapamış, demokrasinin temel değerlerini görmezden gelmiştir. “Devlet ile toplum arasındaki ilişki ulus inşası şeklinde tekçi bir yapı taşımaktaydı. Dolayısıyla sistem

demokrasiye göre tasarlanmamıştı. Yaşanan krizlerin temelinde yatan faktörlerin başında bu durum gelmekteydi” (Dursun, 2004: 200).

“Türkiye’nin demokrasi serüveni, siyasi karar almayı dahi halka bırakmak istememenin tarihidir. Çünkü Türkiye’nin demokrasisi, temelden çatıya doğru değil, aksine çatıdan temele doğru inşa edilmek istenmiştir” (Can, 2015: 200). Bu da demokratikleşmenin tepeden baskıcı bir yöntemle uygulanması sonucunu doğurmuştur ki bu durum demokrasinin fitratına aykırıdır. “Cumhuriyetle birlikte siyasi sistemde yeni bir paradigmayı önceleyen Türkiye, toplumun kadim değerlerine ve kültürüne dar gelecek bir gömleği, ulus-devlet mantığına uygun olarak giydirmeye çalışmıştır. Ancak devletin resmi politikası, bu gömleği genişletmekten ziyade bedeni budamaya çalışmış ve İstiklal mahkemeleri ve darbe mahkemeleri de bu budamanın gerçekleştiği atölyeler olarak sistemde yerlerini almışlardır” (Can, 2015: 196). Ulus devlet politikasının güdülmesi çok milletli toplumlarda bazı sakıncaları da beraberinde getirmiş ve maalesef demokratikleşme bu bariyere takılmıştır. Toplumsal dinamikler dikkate alınmadan güdülen tüm politikalar halk katında bir karşılık bulamamıştır. Halkın istek ve beklentilerinin uzun CHP iktidarı döneminde politik karşılık bulamayışı ve halkın onuruyla yaşayacakları topluma duydukları özlem halkla CHP arasına bariyer çekmiştir.

Halk Partisi iktidarı dönemini “demokratik bir işleyiş” olarak görmemek gerektiğine neden olan esas konuları iki başlıkta zikretmek mümkündür. Bunların birincisi vatandaşların farklı bir partiye oy kullanma imkânının olmamasıdır, ikincisi de farklı bir partinin özgür bir şekilde iktidara muhalefet edecek imkân ve cesarete sahip olamamasıdır. Çıkan muhalif seslerin bir düzenle susturuluyor olmaları muhalif görüşlerin sessiz kalmasına yol açmış 1945’ler gelene kadar gerçek anlamda muhalif bir görüş varlık bulamamıştır. Ayrıca demokratik ilkelerle bağdaşmayan açık oy Gizli Tasnif ilkesi halkın özgür iradesinin sandığa yansımaları önünde ciddi engel teşkil etmekteydi. Demokratikleşmenin ilk adımı olarak işaret edilen; açık oy gizli tasnif kuralının değiştirilmesi ile sandıkların yargıç denetimine tabi olması konusundaki yasal düzenlemelerin istenmesi de bundadır zaten.

1940’larda gerek ülkedeki değişimler gerekse de Avrupa’daki dönüşümler giderek tek partili hükümet etme biçimini zorlaştırmış ve her gün artan iç ve dış baskılara dayanamayan Halk Partisi, çok partili hayata geçilmesini engelleyemeyeceğini fark

edip, mecliste bekleyen siyasi parti kanunu ile seçimlerin usul ve esaslarına dair kanunun değişmesine onay vermiştir.

Halk uzun savaşlardan yıpranmış, Toprak vergisi, varlık vergisi, yol vergisi gibi vergilerle halk belini doğrutamaz hale gelmiştir. Bu dönemde anayasaya aykırı çıkarılan kanunla, savaş döneminde uygulanan ekonomi politikaları CHP'nin halk nezdinde değerini kaybettirmişti. Cumhuriyetin kuruluşundan itibaren yönetimin tek parti eliyle idare edilmesi temsil noktasında bir takım sıkıntıları da beraberinde getirmiştir. CHP iktidarının tek partili yönetsel beceriksizliği halkı CHP'ye karşı tavır almaya doğru sürüklüyordu. Adı demokrasi olan bir sistemde demokrasinin askıya alınmış olması halkta CHP yönetimine karşı bir tavır alışını doğurdu. Bu durumun CHP de farkındaydı ve halkın çağrısına sessiz kalamazlardı "Bu dönemde Türkiye'nin içinde bulunduğu ekonomik ve siyasi durum, ikinci dünya savaşından sonra meydana gelen dış gelişmeler çok partili demokratik süreci hazırlamıştır. Bu durum, 1945 yılında Cumhuriyet Halk Partisi'nin (CHP) içinden ayrılan 4 milletvekilinin (Dörtlü Takrir) Demokrat Parti'yi (DP) kurmasıyla sonuçlanmıştır "(Akıncı ve Usta, 2015: 41). "Cumhuriyet Halk partisinden ayrılan eski Başbakanlardan Celal Bayar, CHP mebuslarından Refik Koraltan, Fuat Köprülü, CHP parti müfettişlerinden ve mebus Adnan Menderes'in kurduğu Demokrat Parti ise basının, gençliğin ilgisini çekmiş, halkın harekete geçmesine vesile olmuştur" (Toplu, 1976: 14). Demokrat parti kurulduğu andan itibaren iktidarın uygulamalarından rahatsız olan ve bu yönetimden kurtulmak isteyen halk tarafından benimsenmiş ve geniş bir taraftar kitlesi toplamıştır. Demokrat partinin halk tabanının giderek artmasından rahatsızlık duyan CHP, 1947'de yapılması gereken seçimlerin demokrat partinin taşra teşkilatlanmasını tamamlamasına fırsat vermemek için tarihini öne alma gereği duymuştur. 1946 yılında DP ve CHP rakip olarak seçime gittiler. Yapılacak seçimler iktidar partisini korkutmaya başlamıştı. Genel seçimler için iktidarı kaybedeceğinden korkan Cumhuriyet Halk Partisi(CHP) demokratların gündemde tuttıkları liberalleşme kavramını kullanmaya başladı ve toprak vergisini kaldırmaya uğraştı.

"Açık Oy, Gizli Tasnif" esasına göre gerçekleştirilen bu seçimlerde DP yurt çapında teşkilatlanmasını tamamlayamadığı için 465 sandalyeli Meclis'e sadece 61 aday gönderebilmiştir" (Kongar, 2012: 147). Açık oy gizli tasnif ilkesi elbette ki yıllarca ülkeyi kimi zaman tehdit ve korku ile yöneten bir partinin çok işine yarıyordu.

Mecliste salt çoğunluğu 1946 seçimleri ile yakalayamayan DP bir muhalefet partisi olarak çalışmalarına başladı. Artık hedef bir sonraki seçimlerde halkın gücünü kendi lehlerine çevirebilmektir.

“Devrimlerin din üzerindeki yıkıcı etkisi CHP’yi yavaş yavaş din karşıtı bir görünüme sürüklüyordu. Üzerindeki bu baskıdan kurtulmak ve DP karşısında dinsizlikle suçlanmamak için CHP yeni politikalar geliştirdi. CHP halk nezdinde kaybolan önemini yeniden tesis edebilmek için DP’nin sıkı sıkıya sarıldığı ilkelere sarılmaya başladı. 1946 da CHP meclis Grubu, ilkokullara din dersi konulmasını kabul etti. 1 Şubat 1949’da 70/5426 sayılı genelge ile Milli Eğitim Bakanlığı okullarda din dersi okutulmasını bildirdi. Aynı tarihlerde “İmam Hatip” okulları ve İlahiyat fakültesi açıldı. Gizli kuran kurslarının etkinliğe geçmesine göz yumuldu” (Mumcu, 1992: 175). “1946-50 döneminde demokrasiye geçiş daha da hızlandı. Demokratik düzenle bağdaşmayan hükümler yasalardan çıkarıldı. Tek dereceli seçim, gizli oy-açık tasnif kuralı kabul edildi (Büyük Larousse, 1986: 3007). “Bir seçim yatırımı olarak değerlendirebileceğimiz bu düzenlemeler dahi CHP’nin kan kaybetmesine engel olamadı. Demokrat parti 1950 yılında yapılan seçimlerde yüksek bir oy alarak meclise gelme imkânı buldu. “14 Mayıs 1950’de Cumhuriyet tarihinde ilk defa yapılan Serbest-Demokratik bir seçimle Demokrat partinin iktidara gelmesi olayı, Türk demokrasi tarihi bakımından bir dönüm noktasıdır. Bu olay, yalnızca bir tür “Beyaz İhtilal” değil aynı zamanda Türkiye’nin “Tek partili cumhuriyetten” “Demokratik Cumhuriyet” e dönüşmesinin de başlangıcıdır” (Tepekaya, 2012: 351). “1950 Demokrat partinin iktidara gelmesiyle yirmi yedi yıllık paradigma tersine dönmeye başladı. Artık toplum devlet ve bürokrasinin değil, bürokrasi, toplumun verili taleplerine uygun olarak biçimlenmek zorundaydı. Gerçekten de 1950, siyaset dışı bir dönüşüm modeline karşı siyasal bir başkaldırı anlamına geliyordu” (Gergerlioğlu, 2017: 21). Demokrat partinin siyasal mücadelesi rejime karşı bir sorgulama ya da başkaldırı değil sadece Cumhuriyet Halk partisi politikalarına ve yönetsel başarısızlığına bir karşı duruştu.

Gülener (2007: 55)’e göre “DP 1950-1954 yılları arasını kapsayan birinci iktidar döneminde, çevrenin bir temsilcisi olarak merkeze taşınmış ve merkezle bütünleşmeye başlamış, merkezin kendisine vermiş olduğu gücü kullanmaktan çekinmemiş ve merkezi dönüştürme çabası içinde olmuştur. Sosyokültürel sistem ile siyaset kurumu

arasındaki ilişki önceki yılların aksine büyük oranda sağlanmıştır”. CHP ideolojisinin güttüğü Devletçilik ilkesinin toplumsal yapıda kırılmalara sebep olduğunu gören ve bu politikanın değişmesi gerektiğini düşünen Demokrat Parti devletçilik yerine demokrasiyi savunmuş ve Halkı mümkün olduğu kadar sistemin bir parçası haline getirmeye çaba göstermiştir. CHP Tek parti döneminde özellikle ideolojisini hâkim kılmak için siyasi erkte söz sahibi olan aydınları, bürokratları ve basını kullanmıştır. Bu üç sacayağı Rant sermayedarlarının da desteğiyle sistemi ayakta tutuyor ve etkinlik alanını genişletiyordu.

Cumhuriyetin ilanından itibaren ordu, cumhuriyetin ilanının temel değişim dinamiğini oluşturuyordu ve kendisini ilkelerin garantörü olarak görüyordu siyasi erkin gücünün üstünde bir güç barındırıyordu. Bu gücü meşru hale getiren zemin CHP tarafından yıllar içinde hazırlanmıştı. “ İnönü çok partili hayata geçmeden önce orduya danışmış ve onları yeni süreçte de Atatürk ilkelerinin tehlikeye düşmeyeceği ve ordunun sistemin koruyucusu olma işlevini sürdürmeye devam edeceğini belirterek ikna etmiştir. Bu tarihten itibaren ordu kendini Atatürk’ün gerçekleştirdiği reformlar ve ilkeler ile özdeşleştirmeye başlamıştır” (Heper, 2006: 102). Dolayısıyla ordu hem devletin hem de demokratik düzenin muhafızıydı (Karpaz, 2011: 225). Atatürk ilkelerinin koruyucu gücü olarak ordu daha sonraki yıllarda da kendini yetkili görmüş, cumhuriyetin bekçisi olarak her türlü gücü kullanmayı kendince meşrulaştırmıştır. Uzun yıllar devam edecek olan bu vesayet sistemi kimi zaman siyasal erke bir başkaldırıya, kimi zaman da muhtıralarla siyasete ayar vermeye dönüşmüştür. Türkiye’de ordu kendisini her zaman seçkinler hiyerarşisinin başında görür ve bu bakış onlara tüm siyasal sistemi koordine edebilecek gücü verir.

1.3 1960 Darbesi ve Vesayet Demokrasisi

CHP 1946 hezeyanından sonra kendisini halka yakınlaştıracak ve gerilimleri azaltacak yollar denemişse de 1950 deki seçimlerle muhalefet partisi konumuna düşmesine engel olamamıştır. 1950 seçimleri için özel bir propaganda çalışması da yürüten CHP, halktan rey istemenin zorluklarıyla da belki ilk kez karşılaşmıştır. Demir (2011: 22)’e göre CHP ülkeyi 1923’ten beri tek başına yönetmiş bu süreç içinde değişim isteyen halkın isteklerine yeterli gelememiş ve iktidar yorgunluğu yaşıyor olması nedeniyle

halkın desteğinden yoksun kalmıştır. DP kurulduktan hemen sonra CHP tarafından kimliksizleştirilen halkı merkeze çekmeyi başarıp desteğini alabilmiştir. “Cumhuriyetin getirmeye çalıştığı dünya görüşü halkın temel düşünme ve yaşayış tarzına ters bir takım uygulamaları bünyesinde barındırıyordu. Özellikle 1950 sonrasındaki siyasal oluşumlar çevreyi temsil etmektedir. Merkezin tepeden inme, buyrukçu, köktenci yönetimine karşılık, çevre partileri siyasal muhalefetten filizlenmiş, tabana dayalı, tedrici dönüşümleri benimseyen örgütlerdir” (Kahraman, 2012: 64).

“Cumhuriyet Halk Partisi zamanında devleti karşısında gören ve onu ”jandarma tahsildar” olarak tanımlayan Türk milleti devleti bu sefer yanında görmeye başlamıştır” (Toplu, 1976: 17). Adnan menderes iktidara geldikten sonra ekonomiyi düzeltme yolunda çalışmalara başlamış serbest piyasa ekonomisi ile ülkeyi dışa bağımlılıktan kurtaracak yol seçilmiştir. “DP’liler makineleşmeyi desteklemek için toprak sahiplerine cömert krediler verdiler, üretici lehine gereği olmayan bir tarımsal fiyat politikası izleyerek de üretimi teşvik ettiler, yine üretimi arttırmak için tarımsal gelirler vergi dışı bırakıldı. Bu düzenlemelerle toprak ağalarının zenginlikleri arttı ve servet biriktirdiler.” (Ahmad, 2010: 178-179) Ekonomik kalkınma hamleleri ile ülkenin refah düzeyini arttırmaya yönelik politikalar halk tarafından heyecanla karşılanmıştır. Halk bir değişim istemişti ve bu değişimin dinamiklerini Adnan Menderes ve ekibinde görmüştü. 1950 seçimlerinde DP üstünlüğü belki de halk ile aynı dili konuşan aynı paydaşta birleşen çevrenin bir adamı olarak kendini ifade etmesinde yatıyordu. ”DP iktidarı ile daha önce CHP tarafından hiç dillendirilmeyenler dillendirilmeye başlanmış ve Menderes bir demecinde “Türk milleti Müslümandır, Müslüman kalacaktır”. demiştir (Kocabaş, 2013: 17). CHP’nin laiklikten ödün vermeyen tutumu onu yüzyıllardır topraklarında dinsel motiflerle işli hayat tarzını benimseyen halka yukarıdan bakmayı doğurmuş ve halk kendinden, kendisi gibi olmayan siyasetçiler artık prim vermemesi gerektiği konusunda uyanmıştır.

“Çok partili hayata geçiş süreci oldukça sancılı ve sıkıntılı olmuş, yıllardır ülkeyi tek başına yönetmeye alışmış olan CHP ve bürokrasini muhalif bir partiye alışık olmaması pek çok siyasi kavgaya sebebiyet vermiştir. Bu dönemde Menderes sağduyulu, olgun, diplomatik nezakete ve iletişime önem veren bir politikacı olarak, yaşanan pek çok

siyasi sorunun çözümünde büyük önem sahibiydi” (Demir, 2011: 16). Menderes CHP iktidarını kırılmaz duvarları üstüne siyasetini inşa etmeye çalışıyordu. Genel seçimlerin ardından Cumhurbaşkanı için Gösterdikleri aday olan Celal Bayar’ın Cumhurbaşkanı olması Menderes hükümetinin değişimlerin hızlı harekete geçirilmesi noktasında elini kuvvetlendiriyordu. İktidara geldiği andan itibaren DP, Devrimlerin savunucusu ve koruyucusu olarak CHP’nin ve askerinin nefesini her daim ensesinde hissediyordu. Siyasetin içinde 27 yıl kalmış ve bu kalıpta askerden büyük destek görmüş bir partinin seçimlerin ardından tüm siyasi düşlerinden bir anda vazgeçmesi elbette ki beklenemezdi. “CHP’liler, Atatürk’ün partisinin mensupları olarak, Atatürk reformlarının gerçek muhafızları oldukları iddialarını yenileyebiliyorlardı. Menderes gerçek muhafızların Türk Milleti olduğunu söyledi ve hükümet sağa karşı harekete geçmeye başladı”. (Ahmad, 2010: 64) Merkez-çevre ayrımının çevre ayağını temsil eden Menderes devrimci sol anlayışın halka zıt tutumlarından bıkan halkın nelere ihtiyacı olduğunu çok iyi anlayan bir siyasetçiydi.

“İktidara gelişinin hemen ardından 16 Haziran 1950’de Türkçe azanı Arapçaya çevirmesinin ardından İnönü’nün açtığı 8 aylık imam-Hatip kurslarını 7 yıllık imam hatip okullarına çevirdi, Yüksek İslam Enstitüleri açtı, Ortaokullara da din dersi koydurdu. Kur’an kurslarının sayısı arttırıldı. Radyoda Cuma günleri kuran, kutsal, dini günlerde mevlit okunmaya başlandı. Ziyaret edilmesi yasaklanan ve depolara konulan Topkapı sarayı müzesindeki mukaddes emanetleri eski yerine getirerek ziyarete yeniden açtı” (Cemal, 1986: 17). Menderes hem İnönü’nün askeriye üzerindeki gücünü tasfiye etmek hem de kendi gücünü pekiştirmek için askeriye de birtakım değişikliklere gitti. Bu değişiklikler askerin kendilerini konumlandıkları Türkiye Cumhuriyeti’nin muhafızları olma konumundan ve kendilerine biçtikleri rolden kaynaklanmaktaydı. “Hükümet güvenoyu aldıktan sonra bir albayın askerin ihtilal yapacağı haberini kendisine getirmesi üzerine Çankaya’ya çıkarak Celal Bayar’la görüşmüş ve Cumhurbaşkanının desteğiyle ordunun üst rütbeli 15 general ve 150 albayını emekliye sevk etmiş, genelkurmay başkanı ve kuvvet komutanlarını görevlerinden almıştır. Orduya güvenmediğini açıkça ortaya koyan Menderese karşı orduda ilk huzursuzluklar böylece başlamıştır. (Demir, 2011: 34-35) “Menderes ve İnönü DP iktidarının ilk gününden son anına kadar siyasette sağlıklı bir dil ve siyasal ilişki kuramadılar. Bu süreçte Ulus gazetesi DP ile amansız bir mücadeleye girişti.

Karalama kampanyalarında Menderes'in diktatör olduğu ve diktatör gibi ülkeyi yönettiğine ilişkin haberler yayınlamaya başladı" (Demir, 2012: 32-34). Oysaki halk nezdinde durum hiç de CHP'nin ve bir takım medyanın lanse etmeye çalıştığı gibi değildi. Uzun yıllardan sonra halk ilk defa değer görmeye başlamış toplumsal yapıda ben de varım diyebilmişti. "Eskiden başkent Ankara'ya kağnısı ile giremeyen vatandaş, 1950 den sonra Büyük millet meclisine poturu ile şalvarı ile ve heybesi ile girmeye başlamıştır. Derdini müsteşar, umum müdürüne değil doğrudan doğruya bakanlarla halletmeye koyulmuştur. İbadetini korkusuz olarak yapmaya, ezanını dini usul üzere dinlemeye, camilerin hangar olarak kullanılmasını değil, yapım ve onarımında devlet katkısını görmeye başlamıştır. Yani din ve vicdan hürriyeti serbestçe tanınmıştır" (Toplu, 1976: 17).

Demokrasinin işlerliğinin yeniden kazanılması açısından baktığımızda 1950 seçimleri yeni bir çıkış açmıştı. "Sıradan insanlar anayasanın öngördüğü şekilde iktidara kimin geçeceğine karar veren merci haline geldi, ikinci olarak, bürokratlara ve uzmanlara dayanan ve ordu tarafından desteklenen elitist bir düzen yerini barışçıl yollardan sivil bir yönetime bıraktı (Karpat, 2015:235). Ancak, bürokrasi, politikaların biçimlendirilmesinde bilimsel gerçeklerin yerini toplumsal taleplerin almaya başlaması olgusunu kabullenemedi ve bunu Atatürkçü düşünceden bir sapma olarak niteledi (Gergerlioğlu, 2017: 21-22). 1950 Seçimlerinden hemen önce geniş ölçüde parçalanmış Tarihî blokun unsurları aydınlar ve ordu, kaybettikleri ve çevrenin eline geçmiş olan iktidarı geri almak maksadıyla tekrar bir araya gelmişlerdir. (Kahraman, 2012: 342) "CHP bu dönemde merkezin aktörleriyle yakınlaşmıştı. Başta üniversiteler olmak üzere asker-sivil bürokrasi, aydınlar ve basın DP iktidarına karşı cephe almışlardı". (Gülener, 2007: 56).

Birinci menderes hükümeti döneminde ülke kalkınma bakımından hızlı bir atağa geçmişti. Alınan krediler ile kalkınma hamleleri gerçekleştiriliyor faiz düşüşü yaşanıyordu. DP iktidarıyla birlikte özellikle Tarımda makineleşmenin artması, tarımda uygulanan vergilerin düşürülmesi, sanayi alanında gerçekleşen hızlı kalkınma, ticaretin gelişmesi gibi oluşumlar ilk İktidar döneminde ülkede bir ekonomik patlama yaşanmasına sebep olmuştur. Halkın büyük çoğunluğunun köylü olduğu bir ülkede gidişat mutlulukla karşılanıyordu. Çiftçilerin CHP hükümetine besledikleri öfke, elde edilen mahsulün bir kısmına el koyulan dönemden yadigârdır (Karpat, 2011: 190-197).

İçte düzelen ekonomi ve artan refah ile birlikte dış politikada Türkiye'nin elini güçlendirecek hamleler gerçekleşiyordu İlk NATO ya giriş müracaatının kabul olmamasının ardından Amerika'nın Türkiye'de hava sahasına ihtiyaç duyması Türkiye'nin NATO'ya girmesini zorunlu kılıyordu. "Amerikalı hava uzmanları da Türkiye'nin ittifaka alınmasını arzuluyordu. Türkiye'de kurulacak hava üsleri önemliydi. Türkiye NATO'ya girmeden bu üslerin kiralanmasını kabul etmiyordu". (Mütercimler ve Öke, 2004: 105) Nihayet çabalar sonuç verdi "Ekim 1951' de NATO üyeleri, Türkiye'nin NATO'ya girişini ilke olarak kabul etti" (Ahmad, 2010: 67). "Türk Amerikan askeri ilişkilerinin bu süreçte Türkiye'nin bağımsızlığını zedelediğine dair herhangi bir yargı 58-59'lara kadar kamuoyunda oluşmamıştı. Türkler ABD'yi emperyalist devletler safında görmediklerini açıkça dile getiriyorlardı. Sovyetlerin tehdit olarak durması ABD'nin Türkiye'de üst açmasını zorunlu kılıyordu (Mütercimler ve Öke, 2004: 385). Ahmad (2010:71)'a göre bu süreçte ünlü gazeteci Ahmet Emin Yalman'ın öldürülmüş ve fail DP üyesi çıkmıştı. Bu olaydan sonra zaten DP hükümeti ile arasında görülmez bir ağ olan gazeteciler tamamen hükümete karşı mesafe almaya başladılar. Yine aynı günlerde İsmet İnönü seçimler için kampanya turuna çıkmaya başlamış bu gezmeler menderes hükümeti tarafından bir ayaklanmanın kurgulanıyor olduğu şeklinde yorumlanmıştı. Muhalefet iktidara karşı olan tavrını 54 seçimlerinden sonra daha da sertleştirmiş dili daha da ağırlaştırmış, yavaş yavaş kötüye giden ekonomiyi halka karşı koz olarak kullanan muhalefet ilk nifak tohumlarını da ekmeye başlamıştı. Menderes muhalefetin bir şekilde gücünü azaltmanın gerekliliğinin farkına vardı, basın kanununda bir takım değişiklikler yapıldı. "1954 yılı seçimlerinden kısa bir süre önce hükümet, resmi kadrolara karşı basın yoluyla iftiraya ' kamu düzenini bozan ya da devletin mali ve ya siyasi itibarını zedeleyecek yanlış haber, bilgi veya belgenin yayınlanmasına ağır cezalar getiren Basın Yasasını' geçirmiş. Seçimlerin ardında ise 25 yıllık hizmeti bulunan yargıçları hemen, devlet memurları ile silahlı kuvvetler mensuplarını ise bir süre açığa aldıktan sonra emekli etme yetkisini veren iki yasa çıkarmıştı. Bu yasalar gerek muhalefet, gerek yargı gerekse asker kanadında hükümete karşı bir tedirginlik oluşturdu" (Bulut, 2009: 77, Lewis, 2003: 14).

DP hükümeti içeride yasalarla denetim altında tutmaya çalıştığı güçlerle baş etmeye çalışırken bu sefer Türkiye'de yaşayan Rumların Kıbrıs da faaliyet gösteren Enosis

çetesine yardım yaptıkları haberi ağızdan ağıza dolaşmaya başlamıştı. Bir takım güçlerin ülkede içi karışıklık bekledikleri ve yolda çaba sarf ettikleri ortadaydı. “Atatürk’ün evinin bombalanması haberi ise fitili ateşlemişti. 6/7 Eylül tarihinde başlayan gerilim fakirin zengine Türk’ün Rum’a kinine dönüştü, Türk Rum demeden büyük bir yağma ve yıkım başladı. Kentlerdeki bastırılmış gerilim açığa çıktı, hükümetin bu kargaşaları örgütlediği söylentileri yayıldı. Bu, DP’ye karşı daha önce hiç görmediği ilk kitlesel tepkiydi” (Ahmad, 2010: 81-82). Olayların bastırılması ve sükûnetin sağlanmasında polisin geç müdahalesi Demokrat Partiyi çok zor durumda bıraktı. Muhalefete göre bu bilinçli uygulanmış bir karardı. Bu kitlesel tepkiyi düzgün koordine edemeyen ve yıkımın önüne geçemeyen DP halk nezdindeki inandırıcılığını ve gücünü yitirmeye başladı. Bu kayboluşta muhalefetin ateşi körükleyen uygulamaları azımsanmayacak düzeyde fazla idi. Menderes de ülke içinde oynanan oyunun farkında olmasına rağmen bu oyunu bozacak gerekli hamleleri yapmakta geç kalıyordu.

Muhalefetin giderek güç kazandığı 1957 seçimleri arifesinde iktidara karşı yoğun bir kampanya başlatılmıştır. Oldukça yıpranmış bir görüntü ile seçimlere giren DP’nin en çok eleştirilen uygulamalarının başında muhalefete yönelik sert tutumu gelmektedir. “Cumhuriyetçi Millet Partisi (CMP) genel başkanı Osman Bölükbaşı’nın tutuklanması, CHP Genel Sekreteri Kasım Gülek’in gözaltına alınması büyük tepkilere neden olmuştur. Olaylarla geçen seçim kampanyasının ardından 27 Ekim Seçimlerinin galibi uğradığı oy kaybına rağmen yine DP olmuştur. DP’nin katıldığı son seçim olan 1957 seçimleri sonrasında siyasi ortam giderek gerginleşmiştir. Adeta uyarı niteliğindeki bu oy kaybı iktidar partisini daha da sertleştirirken muhalefet milletvekili sayısı ile birlikte gücünü de arttırmıştır (Bulut, 2009: 78, Albayrak, 2004). 1957 seçimlerinden sonra CHP’nin, DP tarafından baskı altına alınmaya çalışıldığı söylemleri artış göstermeye başlamıştır. Ekonomik kötüye gidiş iktidara saldırının birinci ayağını oluştururken ikinci ayağını da tek partili sisteme doğru bir gidişin olduğu vurgusu oluşturmaktadır. ”Seçim atmosferi içinde iktidara karşı yapılan eleştirilerin çıkış noktalarından bir tanesi ise din ve siyaset ikilemi üzerinde olmuştur. Muhalefet tarafından ki özellikle CHP, iktidarın dini siyasete alet ettiğini ve bunun son derece kötü olduğunu belirterek iktidarı eleştirmişlerdir” (Tepekaya, 2012: 339). Bu gelişmeler olurken ordu yavaş yavaş safını belli etmeye başladılar. “1957 Eylülünde

basında subayların emekliye ayrılıp CHP'ye gireceklerinin ilan edilmesiyle, bazı subayların partiler arası mücadeleye bulaştığı açıkça ortaya çıktı” (Ahmad, 2010: 199). 1958’ den sonra özellikle muhalefetin laikliğin elden gidiyor şeklindeki söylemleri ve diktatörlük yakıştırmalarıyla DP giderek güç kaybetmeye başladı. “Nitekim 1959 yılından itibaren İnönü, Menderese karşı daha etkin bir iktidar mücadelesine başladı. Hatta öyle ki 46 Milletvekili, partililer ve kalabalık bir gazeteci grubuyla “Bahar Taarruzu” adını verdiği, Milli Mücadelede Batı Cephesi komutanı olarak savaş yaptığı yerleri kapsayan bir geziye çıktı İnönü İnkılaplar ve irtica konusu üzerinde ısrarla durup sertlik ve tehdit içerikli konuşmalarında Menderes’i dini siyasete alet etmekle suçluyordu”. (Demir, 2011: 185-194) “1960’a gelindiğinde ise iktidar ve muhalefet arasındaki gerginlik iyice artmış, muhalefet DP’yi baskı rejimi kurmakla suçlarken, DP iktidarı ise muhalefeti “ihtilal” çığırkanlığı yapmakla suçlamıştır”. (Bulut, 2009: 79). Bu sırada Kayseri’de birtakım siyasi kavgalar patlak vermiş Kayseri valisi Kayseri’de siyasi faaliyetleri yasaklamıştır. Bu yasaktan sonra Kayseri’ye giden İnönü Kayseri’ye alınmamış bu durum DP tarafından kasıtlı yapılmış bir eylem olarak nitelendirilmiştir. CHP liderin asıl niyetlerinin ne olduğunun araştırılması önem arz etmekteydi. “CHP bu dönemde merkezin aktörleriyle yakınlaşmıştı. Başta üniversiteler olmak üzere asker-sivil bürokrasi, aydınlar ve basın DP iktidarına karşı cephe almışlardı. Nitekim bu kutuplaşma 27 Mayıs 1960’a giden süreç içindeki gerginliklerin ve çatışmaların kaynağını oluşturdu. Bu süreci tamamlayan son nokta “Tahkikat Komisyonları”nın kurulmasına ilişkin kanun olmuştu. DP, bu komisyonlar vasıtasıyla muhalefeti denetlemek çabası içindeydi. Ancak oldukça büyük tepkilere neden olan bu kanun, 27 Mayıs 1960 tarihinde merkez ile çevre arasındaki derin ayrılığa giden yoldaki son adım oldu” (Gülener, 2007: 24). Tahkikat komisyonu meclis kayıtlarına yayın yasağı getirerek CHP’lileri daha da kızdıracak bir uygulamaya imza atmıştı. Artık gerilim giderek tırmanıyordu gerilimin tırmanmasında kendisini merkezin diğer sahibi olarak gören ve ülkedeki etkisi azımsanmayacak boyutta olan bir gücün de etkisi vardı. “

Karpat (2011: 190)’a göre Aydınlar ve ordu Türkiye’deki en büyük yönetici gruplardan biriydi. Diğer sosyal gruplarla olan ilişkileri ve siyasi tavırları Türk siyasi yaşamının geleceği üzerinde belirleyici rol oynamıştır. Aydınlar ayrıca Modernleşmenin sembolü ve rejimin ayrıcalıklı sözcüleriydiler ve devlet onlara

toplumu önceden belirlenmiş yola doğru yönlendirme görevi vermişti ancak halk ile toplum ile bütünleşmeden uzak kopuk bir yapıya sahiptiler. Aydınlar, Basın ve ordu DP hükümetine cephe almış kaçınılmaz sonun gelmesini bekliyordu. “Zorlayıcı güç tekelini elinde bulunduran ordu, devlet aygıtının fethi için en kısa yolu temsil etmektedir” (Ünsaldı, 2008: 181). İsmet İnönü’nün orduyu darbe yapmaya teşvik ettiği de gözden kaçmamalıdır. Askere karşı söylediği şu sözler bunun açık kanıtıdır:

“...Eğer insan hakları yürütülmez, vatandaş hakları zorlanırsa, baskı rejimi kurulursa ihtilal behemehâl olur... biz böyle bir ihtilal içinde bulunmayız. Böyle bir ihtilal dışımızda, bizimle münasebeti olmayanlar tarafından yapılacaktır. Biz demokratik rejim dedik, demokratik rejim kurulmuştur. Bu demokratik rejim istikametinden ayrılıp baskı rejimi haline götürmek tehlikeli bir şeydir. Bu yolda devam ederseniz ben de sizi kurtaramam. Şimdi arkadaşlar şartlar tamam olduğu zaman milletler için ihtilal meşru haktır”. (Ünsaldı, 2008: 182-183, Özdağ, 1997:150)

“Menderes artık ihtilal seslerini açıkça duymaya başlamıştı, bu çağrıya sessiz kalmadı ve Cumhurbaşkanı Bayar’a istifa etmek istediğini açıkladı. Menderesin istifasına karşı çıkan Bayar; Suyu geçerken at değiştirilmez deyip bu teklifi geri çevirdi. Bu sırada Basına uygulanan sansür ve siyasi iç çekişmeler sonucunda 5 Mayıs 1960’da DP aleyhine bir yürüyüş başladı. Sıkıyönetim gereği yürüyüş ve toplantı yasak olduğu halde Kızılay meydanını dolduran kalabalıklar Menderes İstifa diye bağırmağa başladılar” (Demir, 2011: 218-219). 21 Mayıs’ta harp okulu öğrencileri de Kızılay’a inip gösteri yapmaya başladılar. Ortamda gerginlik giderek tırmanıyordu.

Tarih 27 Mayıs gösterdiğinde ordu; demokrasi ile başa geçmiş ve 10 yıl ülkeyi bir darboğazdan kurtarıp halkı siyasetin bir parçası haline getirmeyi başarabilmiş, halkın kalbinden bir partiyi darbe ile yerinden etti. Darbe Türk Dil Kurumu’na göre Darbe; (2005:474) “Bir ülkede baskı ve zor kullanarak hükümeti istifa ettirme veya rejimi değiştirecek biçimde yönetimi devirme” olarak tanımlanmaktadır. Bu tanımın karşılığını 27 Mayıs günü ordu tam anlamıyla yerine getirdi. “Ordu 3 saat içinde hükümeti devirdi, bunu yaparken hiçbir direnişle karşılaşmadı, zira menderes Hükümeti bir zamanlar sahip olduğu halk desteğinden büyük ölçüde yoksundu (Karpat, 2011: 201). Asker bürokrasi ve aydınlar bir koalisyon oluşturup 1950 de kaybedilen iktidarı yeniden oluşturacak yapıyı hazırladılar. “DP, merkezin bu koalisyonuna karşılık halkın iradesine dayanırken, Bu üç aktör yanlarına CHP’yi de

almak suretiyle seçimle gelen bir iktidarı, seçim dışı bir yöntem ile yani silah zoru kullanarak iktidardan uzaklaştırmıştır” (Gülener, 2007: 25). “27 Mayıs 1960 günü CHP’nin de desteklemesi ve yönlendirmesi ile yargı, üniversite, bürokrasi ve medya desteğiyle yapılan darbe ile Türkiye bugün dahi devam eden darbe rejimi dönemlerine girdi (Can, 2011: 22).

“27 Mayıs’ta ordu adına harekete geçen Milli Birlik Komitesi’nin emriyle başta Cumhurbaşkanı ve Başbakan olmak üzere tüm DP’li bakanlar, milletvekilleri tutuklandı. DP iktidarının meşruluğunu yitirdiği bunun için ordunun duruma müdahale ettiği belirtilerek yeni bir anayasanın hazırlanacağı açıklandı. Silahlı kuvvetler, cumhuriyet tarihinde ilk kez doğrudan siyasete müdahale ediyordu. Ordu bu tarihten sonra bir baskı grubu olarak siyasal yaşama ağırlığını koyarak söz sahibi oldu” (Büyük Larousse, 1986: 3006). Özellikle 1957 seçimlerinden sonra kopma noktasına gelen CHP ile DP ilişkisi orduya darbe yaparken yeteri kadar cesaret vermiştir. “27 Mayıs ihtilali çok partili hayatın kesintiye uğramasına sebep oldu. Seçimle gelmiş bir parti iktidardan düşürülerek askeri yönetim iktidara el koydu. 1946 da başlayan çok partili hayat ve demokrasi büyük yara aldı” (Demir, 2011: 222). Bu darbenin altında yatan etmenler halkı inandırabilecek ölçekte nedenler değildi. “27 Mayıs 1960 darbesini yapan Cunta üyelerinden İrfan Solmaz” Menderes Atatürk Devrimlerini geriletmediği, devrimlere ihanet ettiği için devirdik” der. Cuntacıardan oluşan Milli birlik Komitesinin 37 üyesi de aynı doğrultuda görüş belirtir” (Kocabaş, 2013: 17-18). İsmet İnönü 1946 da çok partili hayata geçiş kararı alırken ordudan icazet alması ordunun kendisini rejimin savunucusu olarak görmesini meşrulaştırmıştır. Bu meşrulaştırma ile Cumhuriyet tarihinde 1960 dan sonra yapılacak tüm darbelerde ana aktör laiklik söylemi ile kendisini bunun korucusu olarak gören ordu olmuştur. Bu süreçte CHP’nin darbeye karşı sessiz kalması ordunun kendine meşru saydığı bu görevi kabul etmiş olması anlamına gelir.

Akıncı’ya (2014:61) göre halkın darbeye karşı sessiz kalmasının nedeni Cumhuriyetten sonra muhalif olan herkesin çok sert bir şekilde cezalandırılması olmuştur. Bu cezalardan korkan halk darbeye sessiz kalarak müdahil olmadı. Büyük bir halk desteğiyle iktidar olan menderes ölüme giderken tüm siyasi hayatını adadığı halk tarafından yalnız bırakıldı. Halkı siyasal katılımın bir nesnesi haline getirmeyi başarmış bir lider maalesef darbe günü halk desteğini yanında görememiştir. Oysaki

“Demokrat Partinin demokrasi hayatımızdaki yeri merkez ağırlıklı siyasal bir düzenden toplum ağırlıklı siyasal bir sürece geçişin en önemli kilometre taşı olarak anılmaktadır” (Sunar, 1985: 2081). Toplum ağırlıklı siyasal sürece olan ihtiyaç bugün bile siyasetin ana gövdesini oluşturmaktadır. Ne acıdır ki siyasi tarihimiz içinde toplumu kendine referans noktası almış siyasiler bir şekilde bertaraf edilmeye çalışılmış, bazen muhtıralar bazen darbelerle siyasi yaşantıları sonlandırılmak istenmiştir. Merkezin hâkim güçleri halkın merkezin asıl sahipleri olduğu fikrine bir türlü alışmamışlardır Adnan Menderes ve beraberinde DP yöneticilerinin bulunduğu birçok kişi tutuklanarak Yassı Adaya götürülmesinin ardından bu gün bile hukuksal boyutu halen tartışılan o malum karar uygulanması hafızalarda silinmesi zor izler bırakmıştır. “Yassı ada mahkemeleri 15 Eylül 1961 de sona erdi. On beş kişi ölüm cezasına çarptırıldı ve geriye kalanlar, bir ay ile ömür boyu süreler arasında değişen çeşitli hapis cezalarına çarptırıldılar. İdama mahkûm edilenler arasında yalnızca Adnan Menderes, (eski maliye bakanı)Hasan Polatkan ve(Eski dışişleri Bakanı)Fatin Rüştü Zorlu- içeriden ve dışarıdan gelen ısrarlı af taleplerine rağmen- asılarak idam edildi. Bir zamanlar bir kahraman olan Adnan Menderes şimdi kurban ediliyordu”. (Karpaz, 2011: 156-157)

“Askeri darbelerle Türkiye’deki demokrasi sürecinin geriletildiği ve bir türlü rüştüne ermesine fırsat verilmediği doğrudur. Bir Başbakanın ve Bakanlarının ipte sallandırıldığını gören bir toplum elbette demokratik görevlerini sonuna kadar yerine getiremeyecek, her halükarda otoriteden yana bir tavır sergilemenin yolunu izleyecektir” (Aydın, 2006: 262, Akdoğan, 2000: 71). Acıdır ki halkı için ipe giden menderese onu iktidara çıkaran halkı sahip çıkamamış yalnız bırakmıştır. Darbecilerin bu kadar kendilerinden emin hareketlerinin ardında tabi ki itici güçlerin olması muhtemeldir. “CHP’nin yapmayı planladıklarını darbeciler tek tek yerine getirdiler. Yapılan anayasa değişikliği ve yeni organlar (Anayasa mahkemesi, Senato, MGK) aracılığıyla gelecekte iktidara gelecek siyasilerin kontrolünü de elde tutmayı amaçladılar. İktidarı İnönü’ye devretme koşuluyla sivillere terk ettiler” (Akıncı, 2014: 69). “27 Mayıs rejiminin ana faaliyeti” Menderes dönemine alternatif” olmak fikri etrafında yeni bir anayasanın yapılması oldu” (Kocabaş, 2013: 18).

Aydın ve Taşkın’a göre (2016) yassı ada yargılamaları için bir hukuk komisyonu kuruldu. Bu hukuk komisyonuna Millî Birlik Komitesi tarafından iki ana görev verildi.

Bu görevlerden birincisi 1924 Anayasası'nı kaldıran geçici bir anayasa hazırlanması, ikincisi de darbenin meşruiyetini kuracak bir 'Anayasa Komisyonu Raporu'nun kaleme alınmasıdır. Bu arada bir de yargılamalara esas olacak iddianamenin ana unsurlarını tespit etmek için 12 Haziran 1960 tarihli bir yasa ile "Yüksek Soruşturma Kurulu" kurulmuştu. Aynı yasayla eski devrin sorumlularını yargılayacak "Yüksek Adalet Divanı"nı kurma yetkisi Komiteye verildi. Bunun üzerine darbeye aktif rol alan subayların katılımıyla bir Millî Birlik Komitesi teşkil edilmiştir. Bu komitenin ilk başkanı Cemal Gürsel olmuştur.

"1961 Anayasası iki niteliğiyle önceki anayasalardan farklıdır. Birinci niteliği, daha önceki anayasalarda son derece kısıtlı bulunan insan hak ve özgürlüklerinin alanını genişletmesi, devletin sosyal niteliğine ağırlık tanınması ve hukuk devletinde ihtiyaç duyulan kurumları getirmesidir. İkinci niteliği ise, birinciyle tezat teşkil eder. Bu ikinci nitelik, DP Dönemi'nin tecrübesine dayanarak, yeni vesayet kurumlarının oluşturulması ve bu kurumların parlamento üzerinde sıkı denetimini getirerek demokratik alanın imkânlarını zayıflatmasıdır" (Aydın ve Taşkın, 2016:89).

"Yeni anayasa ile demokrasi biçimsel bir uygulamaya dönüştürüldü. Parlamento temel siyasal kararların alındığı, egemenliğin sahibi olan halkın iradesinin tecelli ve temsil edildiği bir yapı olmaktan çıkarılıp, egemenliği kullanan herhangi bir anayasal organa indirildi. Egemenlik millete ait olmakla birlikte milletin bu egemenliğini anayasanın öngördüğü organlar eliyle kullanacağı esası kabul edildi. Yani Milli Güvenlik Kurulu, Genel Kurmay başkanlığı, Kuvvet komutanlıkları, Üniversiteler, Anayasa mahkemesi, Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları gibi anayasada yer alan tüm organlar 'Egemenliği Kullanma yetkisiyle' donatıldılar" (Can, 2011: 22). Anayasa bir yandan kamu hürriyetlerini büyük ölçüde genişletmiş ve vatandaşlara geniş sosyal haklar vermiş, öte yandan seçilmiş organların iktidarını sınırlandıracak etkin bir frenler ve dengeler sistemi oluşturmak suretiyle, siyasetçi ve seçilmiş meclislere karşı güvensizliğini yansıtmıştır. Bu frenler arasında kanunların anayasaya uygunluğunu denetlemekle görevli bir "Anayasa Mahkemesi", yasama organında bazı üyeleri seçimle oluşmayan ve adına "Senato" denilen bir ikinci meclis, geniş bir özerklik yetkisine sahip olan Üniversiteler ile Radyo ve Televizyon Kurumu yer almıştır (Özbudun ve Gençkaya, 2010: 26)

1960 dan sonra kurucu meclise yeni anayasa yapma yetkisi verildiğinde yeni anayasa çalışmaları yürüten ekibin milli birlik komitesi üyeleri ve CHP’li üyelerden oluşması aslında Ülkenin yarısının görüşlerinin nasıl hiçe sayıldığı dolayısıyla da demokrat partinin sahip dünya görüşünün toplumsal yapıda nasıl sindirilmeye çalışıldığının en büyük örneğidir. Ertem ve Esayan’a göre (2013: 82) “Burjuvazinin ona ayak uyduramayan kesimleri bir tasfiye harekâtı olan 27 Mayıs Darbesi aslında içinde demokrat ve ilerici hiçbir unsur barındırmamaktadır. 27 Mayıs çarpık bir ekonomi, güdük bir burjuvazi ve cuntacı bir gelenek yaratmıştır. 12 Mart ve 12 Eylül bu geleneğin mirasıdır”. “Türk siyasetinde 27 Mayıs’la birlikte Ordu siyasetten bağımsız ancak onu denetleyen gerektiğinde darbe ve muhtıralarla siyaseti dizayn eden bir kurum olmaya başlamıştır”. (Çimen, 2017: 4). “27 Mayıs Darbesi, Türk siyasi hayatında önemli bir dönüm noktasını ifade etmektedir. Bu darbeye birlikte ordunun her krizde yönetime el koyma geleneği başlamış, böylece Atatürk döneminden beri muhafaza edilen sivil yönetim anlayışı da yıpranmıştır. Bundan başka ordu, her müdahalenin ardından anayasa yapım sürecini de yönlendirerek bazı anayasal yetkiler de elde etmiştir. Bu durum zamanla sivil otoritenin askeri iradenin kontrolüne girmesine neden olmuş, sonuç olarak asker-sivil ilişkileri demokrasi anlayışından uzaklaşmıştır” (Yazıcı, 1997: 64, Çelebi ve Temel, 2018: 131)

1.4. Siyasete Verilen Ayar: 12 Mart 1971 Muhtırası

1960 darbesinden sonra ordu içinde sağ merkezli birtakım ayaklanmalar yaşandı. İki darbe girişiminde bulunan Albay Talat Aydemir ordunun İnönü’ye olan sadakatinin neticesinde başarısız olmuştur. 1964’te ise idam edilmiştir. 1961 yılında politik faaliyetlere serbestlik tanındıktan sonra özellikle DP ailesinden gelen bir yapılanma kendisini hissettirmişti. Bu arada Ragıp Gümüşpala tarafından demokrat Parti tabanından gelen siyasetçilerle Adalet Partisi kuruldu.

“15 Ekim 1961 seçimlerinde CHP bağımsız bir hükümet kurmak için yeterli oy almayı başaramamıştı. 1961-64 yılları arasında İnönü’nün başkanlık ettiği üç farklı hükümet kuruldu. Ordu tek bir şey istiyordu; ihtilalci askerler tarafından kabul edilen kanunların yürürlükte kalması” (Karpat, 2011: 159). “MBK ayrıca yeni kurulacak partilerin intikam hırsı peşinde olmamasını da yönlendirmeye çalışıyordu” (Ahmad 2010: 288).

1964 de yapılan kongrede Adalet Partisinin başına Süleyman Demirel seçildi. Kendisi sağın bir temsilcisiydi ve çevreyle olan bağlantısını her fırsatta lanse ediyordu. 1965 seçimlerinde birinci parti olarak çıktığında seçmeni de netlik kazanmıştı. Seçmenin çoğunluğunu köylüler, işçiler ve kentli alt kesim oluşturmuştu.

Ahmad'a göre (2010: 293-351) Demirel ilk iş olarak ordunun karşı tepkisini almaktan korktuğu için DP ile hiçbir ilişki içinde olmadığını orduya inandırmaya çalıştı. Başbakan olduktan sonra ise orduyu asker denetiminden kurtarıp sivillerin denetimine alma uğraşısından vazgeçti. Aslında silahlı kuvvetlerin fiili özerkliği ilkesini benimsemişti. Bu dönemde Savunma Bakanlığının bütçesini hazırlama görevi Genelkurmay Başkanına verildi. Savunma bakanı önemsiz bir merci olarak kaldı. Sosyal adaletin bozulmaya başladığı bu süreçte dışa bağımlı olan ekonomide de bozulmalar başlamıştı. Türkiye içinde sendikalar, radikal öğrenciler kontrolü zor bir hal almaya başlamıştı. "Özellikle 1969 yılı işçi ve öğrenci eylemlerine sahne oldu. Önü alınamayan sağ ve sol gruplar demokratik düzeni tehdit etmeye başlamışlardı.

"Cumhuriyetten bu yana Halk partisinin ve ordunun sahip olduğu devletçilik politikası onlara ekonomik planlamaya ve devlet müdahalesine bir kontrol ve denetim mekanizması olarak bakıyorlardı. Bu bakış açısı onlara devletin halk karşısında önceliği ve devletin ekonomik, beşeri tüm imkânlarından yararlanma imtiyazı doğurdu" (Karpat, 2015: 257). Asker 1955'lerden devraldığı vesayetçi yapısının bir sonucu olarak siyasete ayar verme görevinden asla vazgeçmedi. 1961 anayasasının uygulanması şiddetle isteniyor ve ülkedeki kaos ortamının sonlandırılması için reçete sunuluyordu. "27 Mayıs darbesinden yaklaşık on bir yıl sonra 12 Mart 1971 tarihinde Genelkurmay Başkanı ve kuvvet komutanları, ülkede yaşanan ve kontrol edilemeyen şiddet olayları yüzünden hükümete muhtıra verdi. Bu dönemde basın üzerinden darbe ortamı hazırlayabilmek için ülkede soygunların ve adam kaçırmaya eylemlerinin yapıldığına ilişkin haberler hazırlanarak Türkiye'nin giderek yaşanamaz bir hale geldiği propagandası yapılmaktaydı" (Özcan ve Devran, 2016: 75).

Milli güvenlik Konseyi tarafından yayınlanan muhtıraya göre "Anarşi ve terör karşısında aciz kalan, Atatürk ilke ve inkılaplarının yozlaştırılmasına neden olan yönetimin yerine, sorunları çözebilecek partiler üstü bir yönetim getiriliyordu. Silahlı kuvvetlerinin muhtırasında şöyle denilmekteydi:

-Türk Milletinin ve sinesinden çıkan Silahlı Kuvvetlerin bu vahim ortam hakkında duyduğu üzüntü ve ümitsizliği giderecek çarelerin, partiler üstü bir anlayışla Meclislerimizce değerlendirilerek mevcut anarşik durumu giderecek ve anayasanın öngördüğü reformları Atatürkçü bir görüşle ele alacak ve inkılap kanunlarını uygulayacak kuvvetli ve inandırıcı bir hükümetin demokratik kurallar içinde teşkili zaruri görülmektedir.

- Bu husus süratle tahakkuk ettirilmediği takdirde Türk silahlı kuvvetleri kanunların kendisine vermiş olduğu Türkiye Cumhuriyetini korumak ve kollamak görevini yerine getirerek, idareyi doğrudan doğruya üzerine almaya kararlıdır” (Milli Güvenlik Konseyi Genel Sekreterliği, 1981: 8)

“1971 darbesi; 1960’lı yılların sonundan itibaren sosyalist hareketin yükselmesi ile birlikte özellikle işçi sınıfının politizasyonu ve sermayenin realizasyonu önündeki engellerin temizlenmesi ve bu doğrultuda gerekli yasal politik düzenlemelerin askerin vesayeti altında yerine getirilmesine denk gelmektedir” (Özçelik, 2012: 76).

“12 Mart Müdahalesinin çerçevesini çizen metinlere yansıyan üslup, daha sonra da sık sık tekrar edileceği gibi, bu tür müdahalelere meşru zemin sağlayacak hukuki bir dayanağa başvurulduğunu göstermektedir. Bu dayanak, 211 sayılı TSK İç Hizmet Kanunu’nun 35. Maddesi’dir. Bu madde silahlı kuvvetlere “Türk yurdunu, anayasa ile tayin edilmiş Türkiye Cumhuriyeti’ni koruma ve kollama” görevini vermektedir. Bu hüküm ordunun çeşitli vesilelerle siyasi süreçlere müdahale ederken dayandığı temel bir meşruiyet zemini olmuş, daha sonra görülen müdahalelerde de sıklıkla bu maddeye başvurulmuştur “(Çelebi ve Temel, 2017: 135, Aydın ve Taşkın, 2016: 205-206).

Muhtırayı demokratik siyaset ilkeleriyle bağdaştıramayan Demirel istifa etti ve CHP Kocaeli milletvekili Nihat Erim’e hükümeti kurma yetkisi verildi. Bu süreçte sol ağırlıklı yapılanmalarda artış görülmeğe başlandı “Türkiye’de sağ ile sol gruplar arasındaki çatışmaların yoğunlaşmaya başladığı 1970 yılında Deniz Gezmiş, Sinan Cemgil ve Hüseyin İnan ile birlikte Ankara’da Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu’nu (THKO) kurdu. Ocak 1971’de THKO adına Ankara’da bir banka soygunu

gerçekleştirildi. Bunun ardından hâlihazırda hakkında yakalanma kararı olan Gezmiş ve Yusuf Aslan "vur emri" ile aranmaya başlandı ve ödül konuldu".¹

1961 anayasasının getirdiği aşırı özgürlüklerin işçi ve öğrenci eylemlerinin temelinde gören Erim bir takım düzenlemelere gitmek zorunda kaldı. Başbakan erim zamanında "1961 Anayasası ile ülke idare edilemez, bu anayasa bize lüks ve bol geldi, üstelik jeopolitik durumumuz onun değiştirilmesini gerektiriyor denilerek 120 maddesi değiştirildi. Hak ve hürriyetler kısıtlandı; hükümet otoritesini arttıracak maddeler getirildi. Aşırı sol tasfiye edildi. Bunun bir simgesi olarak Marksist Devrimci Gençlik Teşkilatı'ndan (Dev-Genç) Deniz Gezmiş ve üç arkadaşı Sıkıyönetim Mahkemesinde yargılanarak idam edildi" (Kocabaş, 2013: 23).

"Muhtıra döneminde seçilmiş organların varlığı devam etmekle beraber otoriter bir yönetim 14 Ekim 1973'e kadar sürmüştür. Bu süreçte meclis ordunun vesayeti altında çalışmalarını yürütmüştür. Bu dönem zarfındaki gerek anayasa değişikliği, gerek diğer bütün karar ve uygulamalar askerin baskısı ve yönlendirmesi ile seçilmişlerden oluşan hükümetlerce yerine getirildiler. Anayasanın bazı liberal öğeleri sınırlandırılmış, silahlı kuvvetleri bu dönemde de tıpkı daha önce olduğu gibi kendi ayrıcalık ve özerkliğini daha da arttırmıştır" (Dursun, 2005: 190, Akıncı, 2014: 67). Ordu bu dönemlerden devraldığı siyaseti koruma ve kollama! Görevini Atatürk ilkelerini korumak için yüklenmiş ve bu görevi Türkiye Cumhuriyetinin varlığı müddetince de sürdürmeye kararlıdır. Siyasete müdahalelerinde 60 darbesinde olduğu gibi dini ve toplumsal argümanların yörüngeden çıkışa sebep olacağına duydukları inanç ile 71 muhtirasında olduğu gibi aşırı sol söylem ve uygulamaların gidişatı bozacağına olan inanç arasında onlar için pek fark yoktu. Yaptıklarını meşru gördükleri sürece ülkenin bu vesayet rejiminden kurtulabilmesine olanak da yoktu.

1.5. 12 Eylül 1980 Darbesi ve Kemikleşen Vesayet

Türk siyaseti 1971 muhtirasından sonra kendini ayağa kaldırma yolunda ciddi adımlar arttı. Tek partili sistemin diktatöryal yapısı içinde başını kumdan çıkaramayan bir takım unsurlar 1961 anayasasının getirdiği özgürlük ortamında kendilerinde sahaya

¹<https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-44021713> (Son görülme 6 Mayıs 2018)

inme cesareti buldular. Türkiye’de aralarında kesin çizgilerin çekildiği ikili bir yapıya doğru gidiş kendisini fazlasıyla hissettiriyordu. Bu sırada CHP de bir bayrak değişimi yaşanmış ismet İnönü genel başkanlığı sosyal adaletten yana bir lidere Bülent Ecevit’e kaptırmıştı. “1973 seçimleri, genelde CHP’nin ve lideri Bülent Ecevit’in kişisel bir zaferi olarak selamlandı. Partiyi muhafazakâr tabanından koparıp onu “tekrar halka” yöneltmek canlandırabilmesi Ecevit’in artı puanıdır”. (Ahmad, 2010: 402) Başarılı bir sonuca rağmen hükümeti kurmayı başaramayan Ecevit bu görevi devretmiş ama koalisyon kuramayan siyasi aktörler yüzünden hükümeti kurma görevi tekrar Ecevit’e verilmiştir. Ecevit’in CHP’si ile Erbakan’ın Milli Selamet Partisi ortak bir koalisyon programı üzerinde anlaştılar. 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı bu koalisyonun başarısı olarak tarihe geçmiştir. Ne var ki bu koalisyon çok uzun ömürlü olmadı. Koalisyonun dağılmasından sonra Milliyetçi cephe hükümetleri sağda bir birliği tesis etmek ve CHP ye karşı durmak için kurulduysa da bunlarında uzun vadeli siyasi hayatta kaldıkları söylenemez. 1973-80 arası dönem siyasi olarak tam bir istikrarsızlık dönemi idi. Hem toplumsal alan hem de siyasetin bu dönemde kutuplaşmış bir yapıya doğru evrildiği gerçeği bunu fırsat bilecek güçler için bir şanstı. Meclis başkanlığı ve Demokratik Parti genel başkanlığı yapmış olan o dönemin siyasi aktörlerinden Ferruh Bozbeyle (Bozbeyle, 1976: 12-13)’ye göre “Memlekette iki büyük kamp meydana gelmiştir. Kendi ifade ve beyanlarıyla ve en hafif ölçüde birisi diğerini, “komünizmi tehlike saymayanlar” olarak suçluyor, diğeri de – kendi dışında-Meclislerde temsil edilen partilerin topunu birden “Halkın on sene gerisinde” gösteriyor. Bir yandan siyasette bir yandan sokakta meydana gelen bölünme kardeşi kardeşe düşman etti. Sokaklar şiddet olaylarıyla sağcılar ve solcular arasında bir arenaya döndü”.

1974 te bozulan Ecevit ve Erbakan Koalisyonunun ardından Süleyman Demirel başkanlığında kurulan koalisyon hükümeti 1977 Haziran’ına kadar devam etti. “1977 seçimlerinden sonra Ecevit 213 Milletvekili çıkarmasına karşın güvenoyu almayı başaramadı. Demirel, MSP ve MHP sayesinde Milliyetçi Cephe adı verilen bir koalisyon hükümeti kurmayı başardı. Ancak parlamentoda çok sayıda milletvekili bulunan aydınların ve bürokratların sempatisini kazanan CHP sağ koalisyonun uygulamak istediği pek çok programın önünü kesmeyi başardı” (Karpas, 2007: 341-343) “Darbe öncesinde toplumsal ve siyasi ortamın uygun hale getirilmesi için özellikle kaotik ortam körüklenmiş ve darbeye hazır hale getirilmiştir. Halkın darbeye

karşı olmasına karşın, yaratılan kaos ortamı darbeyi bir çözüm olarak masada tutulmasına sebep olmuştur. Sonuçta halk kardeş katliamının yapıldığı şiddet ortamının bitmesi için darbeye boyun bükümüştür. Günümüzde dahi etkilerinin olduğu bu darbeye karşı halk demokrasi adına çılgınlıklarını içene akıtmak zorunda kalmıştır” (Akıncı, 2017: 212). Bu içe akıtış 15 Temmuz hain darbe girişimine kadar devam etmiş, 15 Temmuz gecesi içeride biriktirilen tüm öfke dışarı taşmıştır.

1970’li yıllar genel olarak hem istikrarlı bir siyasal sisteme hem de istikrarlı bir toplumsal birlikteliğe bir türlü kavuşulamayan yıllardı. Siyasal sisteme yön veren koalisyon hükümetleri sorunlar karşısında maalesef etkili olamıyordu. Bu yıldan itibaren özellikle sol hareketlerde yükseliş göze çarpar. Toplumsal hayat şiddet ve baskının merkezi haline gelmeye başladı. Yine bu yıllarda (1977) meydana gelen 1 Mayıs katliamı gerginliği daha da tırmandırmıştır.

1978’de Demirel’in olaylar karşısında yetersiz kalması ve bir türlü düşürülemeyen enflasyon nedeniyle hükümet düşürüldü ve CHP AP ve bağımsızlardan oluşan yeni bir koalisyon hükümeti kuruldu. Ne var ki artan terör olaylarına hızla yükselen enflasyona ve ülke içindeki solcu ve sağcı bölünmelere engel olamadı. Kötü hükümet etme yöntemleri yüzünden bir türlü siyasal ve toplumsal istikrar sağlanamıyordu. 1979 ara seçimlerinde Demirel tekrar hükümeti kurdu. Her gün artan şiddet ve kargaşa ortamı bir kez daha hükümet etme görevini eline alan Demirel’i zor durumda bırakıyordu. Faili meçhul cinayetler had safhaya çıkmış bu cinayetlerin maktulleri olarak ünlü siyasetçiler ve gazeteciler Öldürülmeye başlanmıştı. Generaller olayları yatıştırmakta istenilen çabayı sarf etmiyordu

“12 Eylül 1980 darbesi de zaten “şiddet olayları ve anarşiyi önlüyoruz” denilerek yapılmış, işin ilginç darbeden önce her gün ortalama 20 kişi öldürülürken (bunların çoğunun faili meçhuldür. Hatta darbeyi iyice tetiklemek için 12 Mart rejiminin başbakanı Nihat Erim ve Deniz Kuvvetleri komutanı Kemal Kayacan da faili meçhullere kurban gitmişlerdi)darbenin hemen ertesi 13 Eylül 1980’de şiddet olayları “jilet Keser” gibi kesilmiş, şiddet olaylarından ölen veya yaralanan olmamıştır” (Besli ve Özbay, 2010: 26). “Ordu kanun ve düzeni niçin sağlayamadı? Komutanlar, işlerini gereken şekilde yapmaları için gerekli yasaların hala bulunmadığını ve hükümetin gerekli yasaları meclisten geçiremediğini ileri sürdüler. Fakat birçok kişi, generallerin, iktidarı ele geçirdiklerinde, ulusu uçurumun ve iç savaşın eşiğinden kurtaranlar olarak

iyi karşılanabilmeleri için ülkeyi terörizm ve belirsizlik atmosferi içinde tutmak istediklerine inanır duruma gelmişti. 12 Eylül 1980’de iyi karşılanmalarının nedeni tam olarak da budur” (Ahmad, 2010: 455-456). Bu da gösteriyor ki 12 Eylül bir takım güçler tarafından kısmi de olsa bilerek ve isteyerek sürecin darbeye evrilmesi için kurgulanmış bir yapıya sahiptir. Sebebi her ne olursa olsun meşru bir yönetimin gayri meşru bir yöntemle görevine son verilmesi demokrasileri hassas durumlara getirmiş ve halk nezdinde demokrasilere olan güveni azaltmıştır. Demokrasilerde insanlar Sabah beşte çalan kapının sütçü olduğunu bilmekten emin olmak isterler. Maalesef sistemin güvenilirliğine olan inanç darbelerle ortadan kalkmış, insanlar en basit demokratik haklarını dahi yerine getiremez hale gelmişlerdir. “Askeri vesayet, demokraside ana oyuncu olması gereken toplumu adeta bir figüran durumuna düşürmekteydi” (Yayla, 2016: 27-28).

Bu figüranlığın gerekliliği olarak belki de halk darbelere sessiz kalmayı uygun görüyordu. Bu alışkanlıklarının inkılaplar Türkiye’sinden ve tek parti diktatörlüğünden miras kaldığı bir gerçektir. Çünkü insanlar Cumhuriyetin kuruluşu ve devrimlerin uygulanması sırasında ordunun baskısı altında ezilmişler ve zulme uğramışlardı. Kurumlara olan güvenleri ciddi anlamda zedelenmişti. “Anayasa mahkemesi üyeleri darbecileri ziyaret edip saygı ve sadakat belirtmişlerdir” (Yayla, 2016: 29). Bunun gibi olaylarla tarafsızlık diye bir idealin dahi ayaklar altına alındığı bir durumda halkın demokrasi mücadelesine girmesini beklemek fazla iyimserlik olur. 1981 yılında komutanlar yeni bir anayasa hazırlamışlar 1961 anayasasında sağlanan özgürlüklere bu anayasa ile kısıtlama yoluna gitmişlerdir. “Güçlendirilen yürütme gücüne baktığımızda ise; yine merkezîyetçiliğin artışı ve Cumhurbaşkanının yetkilerinin genişletilmesiyle karşılaşmaktayız (Özçelik, 2012: 150) (Poulantz, 1994, 364-368). 12 Eylül Darbesi ile askeri vesayet kendisini bir güç olarak tam anlamıyla ortaya koydu. Darbeden sonra hükümetin ve meclisin feshedilmesinin ardından Kenan Evren Milli Güvenlik Konseyi başkanı oldu. Bu dönemde ordu diğer tüm kurumlar üzerinde baskın durumdaydı. Ordunun bu baskın pozisyonu zamanla orduya vesayetin odak noktası olması yolunu araladı. “12 Eylül ile birlikte ordu devletin diğer organlarına karşı baskın duruma gelmiş ve ordu askeri diktatörlüğün bir neferi olarak siyasal iktidara gelir gelmez ilk iş olarak parlamento ve hükümetin varlıklarına son vermiş, siyasal partilerin faaliyetlerini durdurmuş, partileri kapatmış, liderlerine

siyasal faaliyet yasakları getirmiş, yasal politik üst yapıda köklü değişiklikler yapmak için yeni bir anayasa hazırlığına girmiştir” (Özçelik, 2012: 82). Anayasal olarak arttırılan yürütme yetkisi ile eski yönetimin beceremediğini düşündükleri yürütme işine halkın özgürlüklerine engel olmak ve doğal işleyişi bozmak pahasına el koymuşlardır. Bu anayasanın yıkıcı etkileri ise uzun yıllar boyu devam etmiş, bireysel özgürlükler kısıtlanmış, halk demokratik sistemde sistemin bir öznesi olmaktan çıkarılıp sistemin piyonlarına dönüştürülmüştür.

1980 darbesinin diktatöryal uygulamaları mütedeyyin insanları farklı mercilere sığınmak zorunda bırakmıştır. Bu dönemde ortaya konulan dışlayıcı tutum, iki terör örgütünün kendisine ait bir sosyoloji kurmasına giden sürecin önünü açtığı görülür. Hem FETÖ hem de PKK terör örgütünün 12 Eylül darbesinden sonra güçlendiği görülür. Farklı söylemler, iddialar ve yöntemlerle kendilerine alt yapı oluşturan bu iki örgütün zamanla aynı ortak paydada buluşmaya başladı. PKK, farklı bir etnik kökene sahip olan vatandaşlara uygulanan hukuk dışı uygulamaları istismar ederek gürleşmeye çalıştı Fethullahçı Terör örgütü de mütedeyyin insanlara karşı olan hoyratlıkları istismar etti. Gülenizm’in özde bir din sömürüsü ve istismarı hareketi olduğu gerçeğini dikkate aldığımızda askeri darbenin bu yapının elini güçlendirdiğini söylemek zor değildir.

Malum olduğu üzere FETÖ terör örgütünün üst söylemsel paradigmasındaki söylemlerde insanların dini duygularını derinden kamçılayan bir retorik hâkimdi. Romantik emperyal duygulara hitap eden söylemin, ülkenin işgali ve ifsadı için sahip olunan bölücü ve yıkıcı sapkınlığın maskesiydi ve bu da din istismarı ile başarılmıştı.

1.6. 28 Şubat Postmodern Darbesi ve Ötekileştirilenler

“Necmettin Erbakan 1969 yılında AP den istifa ederek 1970 de Milli Nizam Partisi adında muhafazakâr ve dindar bir parti kurmuştu. 71 askeri müdahalesinden sonra partisi, laiklik karşıtı olduğu gerekçesiyle kapatıldı. Ancak o siyasetin gücüne inanan birisiydi ve partisinin kapatılmasının 15 ay sonra Milli Selamet Partisi adında tekrar yeni bir parti daha kurdu” (Karpat, 2015:259-260). Erbakan liderliğindeki Milli Selamet Partisi girdiği seçimlerde hep yükselen bir grafik sergiledi. Bu yükselişi Ecevit’le kurduğu koalisyon ortaklığından sonra gerilemeye başlamıştı. Bu dönemde

ülke için çok büyük bir başarı olan Kıbrıs Barış Harekâtı bile yeteri kadar Erbakan'ı güçlendiremedi 1977 genel seçimlerinden sonra Demirel başkanlığında kurulan Milliyetçi Cephe Hükümetlerinde başbakan yardımcısı oldu (Kocabaş, 2013: 24). Erbakan, sürekli negatif meşruiyete mahkûm edilen bir aktör olmaktan kurtulmanın önemine inanarak hep çaba gösterdi. Bir yandan askeri bürokrasi diğer yandan var olan muhayyel resmi ulusalcı Kemalist ideoloji onun dindarlığını bahse konu ederek ötekileştiriyordu. O da kendisini siyaset yolu ile kanıtlamaya adanmıştı.

12 Eylül askeri darbesinden sonra yine yeni bir parti kurdu ve siyasi yasakların kalkmasıyla 1991 yılında girdiği seçimlerde %10'luk ülke barajını aşamadı. Ancak yine de yoğun bir siyasi faaliyet içinde olan Refah partisi, yeni bir vizyon ve söylemle milletin huzuruna çıkıp son derece başarısız bir yönetim sergileyen SHP'ye ait belediye yönetimlerini 1994 seçimlerinde kazanmaya başladı.

Pek çok büyükşehirde belediyeciliğin adeta iflas ettiği bir ortamda Refah Partisi tam anlamıyla bir kurtuluş oldu. Çöp yığınlarının, susuzluğun, hava kirliliğinin ve geçim sıkıntılarının hat safhada olduğu bir dönemde farklı bir ses olarak insanlara umut ışığı oldu.

Refah Partisi 95 seçimlerine belediyedeki başarılarını avantaja çevirerek girdi. En önemli dönüşüm Recep Tayyip Erdoğan'ın başkanlığında kazanılan İstanbul için gerçekleşmişti. Zira Türkiye'nin bir prototipi olan bu şehirdeki belediyecilik başarısı giderek destansı bir hikâyeye dönüşüp dilden dile dolaşmaya başladı. Böylece siyaset sahnesinde yönetsel başarısıyla Recep Tayyip Erdoğan'ın adı da artık duyulmaya başladı. "27 Mart 1994 seçimleri biter bitmez basın harekete geçmişti. Refah Partisi, başta İstanbul olmak üzere kazandığı belediyelerin yetki ve imkânlarını kullanarak yaşam tarzımıza müdahale edecek!.. İçkili lokantalar kapatılacak!.. Belediyede çalışan kadınlar ya başını örtecek ya da işten çıkarılacak" (Besli ve Özbay, 2010: 133) gibi söylemler sıkça dillendirilmeye başlanmıştı. İktidarda bu süreçte CHP-DYP ortaklığına dayanan koalisyon hükümeti vardı ve bu hükümet iflas etmek üzereydi. "1995, aslında Türkiye'nin bir eksen değişikliğine girdiğinin en önemli işaretini verdi. 24 Aralık seçimleri laik kesimlerin yıllardır endişeyle izlediği Refah'ı birinci parti yaptı. Bunun anlamı ülkeyi yönetenlerin el değiştireceğiydi" (Birand ve Yıldız, 2012: 119). Seçimler öncesi laik kesim bu yükselişin sinyallerini almış ve bu yükselişi durduracak ve bertaraf edecek çalışmalara başlamışlardır. Laiklik Mitingleri bu

çalışmaların bir sonucudur. “Seçimlerden birinci parti olarak çıkan Refah Partisi hükümeti kurma yetkisini Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel’den aldı, çaldığı kapılar tek tek yüzüne kapanıyordu. Anavatan partisi ile koalisyon görüşmesi başladığında Meclis Başkanı Mustafa kalemlî Genelkurmay başkanı İsmail Hakkı Karadayı Tarafından arandı. Bu görüşmede Karadayı;” Sayın Başkan Bu koalisyon kurulursa yani Refah-ANAP koalisyonunu kastediyor, “çok üzüleceğimiz olaylardan endişelerim var. Meclis Başkanı olarak size bir görev düşüyorsa yapın bunu” dedi” (Birand ve Yıldız 2012: 139). Anavatan Partisi genel başkanı Mesut Yılmaz bunun üzerine koalisyon teklifini reddetmiş ve Erbakan görevi Cumhurbaşkanına geri iade etmiştir. Koalisyon turlarından Anavatan Ve Doğruyol Partisi ortaklığından ANAYOL hükümeti çıkmıştır. “Yılmaz, inadına Çilleri harcama girişimlerinden olarak TEDAŞ ve TOFAŞ’ın özelleştirilmesinde Çillerden kaynaklanan “suiistimler” yapıldığını ileri sürerek onu yargılanması için Yüce Divana gönderme kararı aldı. İlk defa bir başbakan ortağı olduğu parti aleyhine bir karar almıştı Bu sırada Erbakan’a Koalisyon hükümetini kurmak için fırsat doğdu. Çillere Haber uçurarak “Koalisyonu boz, benimle hükümet kur, o zaman seni mecliste destekleyerek yüce divana göndermem” dedi ve böylece çiller Hükümetten çekilerek Erbakan’ın Başbakan, Çiller’in Başbakan yardımcısı olduğu RP-DYP koalisyon hükümeti(REFAHYOL) kuruldu” (Kocabaş, 2013: 34-35). “Refahyol koalisyonu yıllardır Erbakan’ı ve siyasetini “irticanın kaynağı” olarak gören laik kesim için tam bir şok oldu. Kısa bir süre sonra da demokrasiye “balans ayarı” yapılması için geri sayım başlayacaktı”(Birand ve Yıldız, 2012: 153) “Erbakan, Başbakan olur olmaz hemen ekonomiye el attı. Tekelci sermaye çevrelerine “yok pahasına” satılan özelleştirmeleri durdurdu. Devleti hortumlayan ”yem boruları”nı kesti. Hibeleri kaldırdı. Kredileri disiplin altına aldı. Özal döneminden gelen ve paralarının nerelere harcandığı bilinmeyen 105 çeşit fonu kaldırarak, paraları bir ”havuz” da toplamaya başladı. Erbakan’ın adına; Milli ekonomi-Adil Düzen dediği bu ortam Tekelci sermayeyi korkuttu” (Kocabaş, 2013: 35). “28 Şubat’ın en ciddi ekonomik nedeni, Hükümetin faizleri hızla düşürecek-çünkü kamu borçlanma gereği de aşağıya geliyordu-havuz sistemi idi. Bu sistem Kamu İktisadi Teşebbüslerinin (KİT) hesaplarını bir kamu bankasında topluyor ve KİT’ler yerine, ihtiyaçları olduğu zaman bu ortak havuz hesabından düşük faizle borçlanabiliyorlardı. (Ertem ve Esayan, 2013: 40). “Devletten aldıkları hibeler, ucuz

krediler, teşviklerle ve ucuza kapattıkları devlet İktisadi Teşekkülleri ile fazla emek harcamadan kendi ‘tatlı düzen’lerini kuran çevreler, bütün bunlara son verdiği için Erbakan’ın düşmanı haline geldiler ve Eylül 1996 ayının başından itibaren “Hükümet Yıkılmalı” propagandasına başladılar” (Kocabaş, 2013: 35). Sermayedar ve Tekelci işletmelerin işine gelmeyen bu durum ile Erbakan yeni bir düşman daha kazanmış oldu.

Refahiyol hükümetinin icraatları laik kesim ve Genelkurmay başkanı tarafından yakından takip ediliyordu. Hükümetin her adımında açık aramak için çaba harcıyorlardı. Böyle bir dönemde Erbakan İran gezisine çıkma kararı aldı. ”Erbakan dış politikada yönünü “Doğu’ya, İslam ülkelerine çevirmiş, ilk dış ziyaretlerini İran, Mısır, Nijerya’ya yapmıştı. Ardından gelişmiş 8 Müslüman ülkenin iştirakiyle “D-8’leri (Devalopmen-8) kurmuştu” (Kocabaş, 2013: 35-36). Laik kesime göre siyaset bir eksen kayması yaşamakta idi. Gidişattan rahatsızlık açık şekilde kendini gösteriyordu Yapılan ticari anlaşmalar bu gerginliğin gölgesinde kaldı. “Türkiye’yi 28 Şubat’a götürecek kadro çok kararlıydı. Refah, irticanın kaynağıydı ve iktidar mutlaka gitmeliydi. Ülkenin yakın tarihinde benzeri görülmemiş bir psikolojik savaş planlanmıştı. Planlamayı genelkurmay hazırladı” (Birand ve Yıldız, 2012: 179). “Türk Silahlı Kuvvetleri, “laiklik tehlikeye giriyor” şeklindeki bahanesiyle 1997 yılında Refah Partisi Genel Başkanı ve Başbakan Necmettin Erbakan’ı iktidardan uzaklaştırmayı planlamıştı. Bunun için medya mensuplarıyla Genelkurmay binasında toplantılar düzenlenmiş ve hükümet aleyhinde iddialar ileri sürülerek medyada yoğun biçimde yer alması sağlanmıştır. Dahası bu toplantıyı gerçekleştiren komutanlar devletin değişik kademelerinde çalışan hâkim, savcı ve üst düzey yöneticilerle de benzer toplantılar yapmış ve Erbakan iktidarına karşı net pozisyon almalarını istemişlerdir”. (Özcan Ve Devran, 2016: 76). Planları hazırlarken arkada kalmayı tercih eden genelkurmayın yerine daha aşikâr bir isim ön plana çıkıyordu. “Güven Erkaya’yı ön plana çıkaran en önemli buluş; Batı Çalışma Grubu (BÇG) idi. Genelkurmay bu sayede çeşitli kuvvetlerden aldığı kurmay subaylarla iktidarı denetleyen bir mekanizma kurmuştu. Bu grup, önceleri dış politika alanında iktidarın kararlarını ele alıyor, görüş açıklıyordu. Asker katında RP irticanın kaynağı olarak görülüyordu. BÇG zamanla, partiyle ilişkilendirilen herkesi ve her şeyi dört koldan mercek altına aldı” (Birand ve Yıldız, 2012: 180). Bu arada siyaseti zora sokan 3

Kasım 1996 da bir kaza gerçekleşti. Devlet-mafya-Siyasetin aynı aracı içinde birlikteyken yaptığı trafik kazası halkı devletin derin yapılanmalarının olduğu konusunda kuşkuya sevk etti. Halk bu olayın çözümünü hükümetten bekledi, halkta hükümetin Susurluk olayının üstüne çok fazla gitmediği gibi bir görüş belirdi. Olayın bağlantılarının içinde hükümet ortaklarından olan Çiller'in de olması ihtimali hükümetin bu olayın üstüne çok fazla gidememesinin sebebi olarak algılandı. (Kongar, 2012: 279). Psikolojik ve medya güdümlü harp her alanda hükümeti sıkıştırmaya yer arıyor, her olayı dine ve irticaya bağlayıp rejim elden gidiyor algısı uyandırmaya çalışıyorlardı. Bu algının bir parçası olan Aczmdendi liderinin bir kadınla basılması ve bu baskının basın ve yayın eşliğinde gerçekleşmesi kamuoyunu dindarların ve özellikle RP'nin karşısında tavır almaya yönlendiriyordu. Yine ramazan ayı dolayısıyla Başbakanlık konutunda Diyanet mensupları ve tarikat şeyhlerine verdiği iftar yemeği Türk Silahlı kuvvetleri tarafından Cumhuriyete başkaldırı gerçekleştiriyorlar olarak değerlendirildi. Sincan belediyesinin düzenlediği Kudüs Gecesi ve ertesi gün Sincan'da tankların yürütülerek hükümete gözdağı verilmesi herkes tarafından darbe yapılacak izlenimi uyandırmıştı. Bu olayların akabinde 28 Şubat 1997'de Milli Güvenlik Kurulu İrtica konulu başlığı ile toplandı. "Yaklaşık 9 saat süren o tarihi toplantıda saatler saatleri kovaladıkça, durumun ciddiyeti daha iyi anlaşıldı. MGK'nın asker kanadı hazırlıklı gelmişti. Dosyalardan 18 maddelik bir karar listesi çıktı. Güven Erkaya, Başbakan Erbakan'a döndü ve "Bu listede yazılanların tümünün uygulanmasını istiyoruz" dedi. Yani hazırlanan bildiri tavsiye niteliğinde değildi. Siyasi iktidara adeta talimat veriyordu" (Birand ve Yıldız, 2012: 211). "Bu listede cumhuriyet aleyhtarı faaliyetler karşısında ödün verilmemesi, eğitimin 8 yıla çıkarılması, İmam hatip okullarının fazlalarının meslek okullarına dönüştürülmesi, devlet dairelerinde köktendinci yapılanmaların önüne geçilmesi, savcıların devrim yasalarını ihlal edenler için harekete geçmesi gibi kimi kısa vadeli kimi uzun vadeli istekler yer alıyordu" (Kongar, 2012: 285-286). Türk Silahlı Kuvvetleri Erbakan'ın bu kararları imzalamasını geciktirmesi üzerine bir brifing başlattı. "Brifinglerde artık irticanın da PKK gibi "Milli güvenliği tehdit edici unsurlar arasında birinci önceliğe yükseltildiği" vurgulanarak, irticai örgütlenmenin boyutları hakkında bilgi veriliyordu" (Kongar, 2012: 286). "30 Nisan tarihinde yapılan medya brifingi, geniş katılımlı ve gizlilik perdesi kaldırılmış olarak gerçekleştirilmiştir.

Toplantıda hem irticanın öncelikli tehdit olarak belirlendiği açıklanmış, hem de brifinglerin ülke geneline yayılmasının ilk adımı atılmıştır. Amaç ise kararları uygulamakta oyalandığı düşünülen hükümeti istifaya zorlamak için baskı yapması beklenen grupları bilinçlendirmektir” (Zengin, 2016: 58) “28 Şubatın altında ne kadar faiz lobisi ya da sermaye sahipleri yatsa da asıl argümanı “irtica” söylemiydi. Kendisine bu kanalla realite kazandırıyor. Medya, üniversiteler ve yargı organları ”irtica tehlikesi” karşısında brifinglere tabi tutuldu, binlerce insan fişlemelere tabi tutuldu, binlerce kamu personeli soruşturma geçirdi. Kimileri başörtülü eşlerinden, kimileri geçimlerini sağladıkları işlerinden vazgeçmek zorunda kaldılar” (Eğitim Bir Sen, 2014: 7-8)

“1960’tan günümüze kadar ordunun gölgesi altında kontrollü bir demokrasi yaşayan Türkiye’de, laiklik ve üniterlik ilkelerinin korunması kaygısı, ordunun ve bunun üretmiş olduğu vesayet odaklarının siyasal alana müdahalelerinin temel sebebinin oluşturmuştur. Bu bağlamda “Kürt Sorunu” ve “Siyasal İslam”, en önemli iki tehlike olarak görülmüştür. AYM tarafından kapatılan siyasi partilerin büyük çoğunluğunu bu iki akımı temsil eden siyasi partiler oluşturmaktadır”(Çelebi ve Temel, 2017: 137). Yine Çelebi ve Temel’e Göre (2017) 1990’lı yıllarda İslamcı kimliğiyle ön planda olan Refah Partisi ve İslamcı ideolojinin iktidarı ele geçirmesi ordunun ve vesayet odaklarının yine laiklik gerekçesiyle ama farklı bir yöntemle siyasal hayata müdahale etmesine sebep olmuştur

28 Şubat darbesi diğer darbelerden daha kapsamlı bir alana yön ve dizayn verme amacı güdüyordu. Toplumda topyekûn bir ayar çekiliyordu. İmam hatip okullarından ve buradan yetişen gençlerden korkuyorlardı. Özal’ın çıkardığı bir kararname ile uygulanan kılık kıyafet serbestliği Refah yol döneminde de devam ediyordu. Özellikle kız çocuklarının okullara kazandırılmasında etkili olan bu serbestlik irtica geliyor olarak lanse edilmişti. “Türbana “İslamiyet’in siyasal simgesi” denilerek saldırılar başlamıştı. Denilebilir ki 28 Şubatçıların en çok işledikleri konuların başında türban gelmekteydi (Kocabaş, 2013: 50). “28 Şubat 1997 Darbesi, demokrasi ile ilişkili geçmişi pek parlak olmayan merkez medyanın, genelkurmayın basın bürosu gibi çalıştığı, seküler sermayenin hükümeti hedef aldığı, YÖK’ün ve YÖK güdümündeki üniversitelerin üretilen bilgi kirliliğini ve siyasal katle akademik meşruiyet kazandırma çabasına girdiği bir devrin sonucudur” (Eğitim Bir Sen, 2014: 10). Bu gelişmeler

sonucunda demokratik yolla iktidar olmayı başarmış bir parti anti demokratik bir yolla görevden el çektirilmeye zorlandı. Hükümet ortağına görevi devretmek için istifasını veren Erbakan'a bu sefer de Cumhurbaşkanı tarafından hak gaspı uygulandı. "İstifadan sonra hükümeti kurma görevini Çillere vermesi gerekirken Mesut Yılmaz'a verdi" (Kongar, 2012: 293). Yargıtay Cumhuriyet başsavcısı tarafından Anayasa mahkemesine Refah Partisinin kapatılması yönünde dava açıldı. "28 Şubat iki taraflı bir mücadelenin tezahürü olmuştur: Genelde ülke yönetimine hâkim seçkinler-Devletçi-Devrimci(Kısaca seçkinler)bir kısım sivil-asker bürokratlar ve aydın çevrelerle, genelde muhalefette olan Liberal-Evrimci-Muhafazakâr (kısaca Çevre) denilen bir kısım sivil, asker, bürokratlar ve aydınlar arasındaki bir mücadele olarak yaşanmıştır" (Kocabaş, 2013:9).

Şu bir gerçektir ki Türkiye siyasi yaşantınının temel yön vericilerinden biri gerek Türkiye Cumhuriyetinde olsun gerekse Osmanlıda olsun askeri müdahalelerle toplumsal hayatın sömürgeleştirilme çabasıdır. Türkiye siyasetinde askeri müdahaleler kendisi için bir kültür oluşturmuş ve bu kültürün yansıması olarak vesayet mekanizması sürekli hale gelmiştir.". (Miş ve Ark (a) 2016: 69)

2. BÖLÜM

AK PARTİ HÜKÜMETLERİNİN DEMOKRATİKLEŞME VE SİVİLLEŞME POLİTİKALARI

2.1. Vesayet Sisteminin Kaldırılma Çalışmaları ve Devletin Sivilleşme Politikaları

“AK Parti’nin ilk seçim deneyimini yaşadığı 2002 yılında, Türkiye’de bir dizi siyasal ve ekonomik krizin yaşandığı gerçektir. 28 Şubat sürecinin tahripkâr etkilerinin devam ettiği, aynı zamanda ülkenin sürekli olarak koalisyon hükümetlerinin kendi içlerinde yaşadığı çatışmalarla boğuşmak zorunda kaldığı 2002 yılının sonlarında yapılan seçimlerde AK Parti, bir bakıma halkın siyasal istikrar arayışlarının sonucu olarak tek başına iktidara gelmesini sağlayan çoğunluğu yakalamıştır” (Turşucu ve Beriş, 2011: 111). Kuruluş politikasını belirlerken siyasetin sadece yönetme mekanizması olmadığını altını çizmiş, sadece yaşanan ana değil geleceğe de şekil verebilmeni anahtarını siyasette görmüştür. “Siyaset, bir toplumun bugününü doğru kurallar ve yöntemlerle inşa etme ve geleceğini de doğru projelendirme iradesidir” (AK Parti, 2002: 17). Yönetimin halkın isteklerine ve tercihlerine dayanması insanlığın aslında ortak düşüdür. Bu düşü gerçekleştirmek için AK Parti kurulduğu 2002’den itibaren halkın beklenti ve isteklerini siyaset yapmanın merkezine koymuş, uzun yıllardır süregelen bozuk ve korku salan yapılarla mücadele edebilecek güce sahip bir parti olmuş, demokrasiyi hak ettiği yere taşıyacak bir yönetim erkini sahneye koymuştur. Siyaset etme biçiminin halk tarafından yıllarca zihinlere kazınmış algısını değiştirecek politikalar ortaya koymayı başarmıştır. Bunu yaparken halkın beklenti ve isteklerini kavramış, siyasal yaşamdan koparılmış ve yıllarca darbelerle örselenmiş milli iradeyi güçlendirecek adımlar atmıştır.

“İmmanuel Kant’a göre insanı diğer canlılardan ayıran asıl özelliği onun ahlak ve hukuka yönelmiş olmasıdır” (Bağlı, 2013: 59). Bu yöneliş insanları daha iyi bir dünya kurmanın rüzgârında sürükler. Ak Parti siyaset anlayışında eskiden beri süregelen tüm aksak yönleri değiştirmede kararlı bir politika izleyeceğinin sinyallerini daha kurulduğu günlerde vermişti. Kuruluşu sırasında kalkınma ve demokratikleşme programlarını açıklarken özellikle; “Siyaset anlayışımıza göre milletin iradesi esastır. Millet iradesini gölgede bırakacak hiçbir uygulamaya müsamaha gösterilemez”. (AK

Parti, 2002:17) ibaresinin yer alması Millet egemenliğine dayanan bir yönetime sunacakları katkı hakkında bir ön bilgi vermekteydi. Türkiye siyasetinin eskiden miras aldıklarının üzerinde sağlıklı yürümesi mümkün değildir. Halkın iradesini merkeze koymak ve halkın gücünü arttırmak gerekliliği demokrasilerin asıl dayanak noktası olmalıdır Cumhuriyetin ilanıyla başlayan tek partili siyasal hayat insanları siyaset karşısında ötekileştirirken kendisine yeni güç ortakları bulmayı da ihmal etmemiştir. Askerin siyaset üzerindeki gücü bize tek partili bu yıllardan miras kalmıştır. “Ordunun Osmanlı İmparatorluğunda olduğu gibi Cumhuriyet döneminde de oynadığı, askeri ortak ethos’ta ve imgelemde yer etmiş temel rol, ”ülkeyi muasır medeniyet seviyesine çıkarmak” gibi Mesihçi bir görevle donatılmış ve bu yüzden hem tarihsel, hem meşru anlamda siyaseti denetleme hakkını elinde bulunduran, devlet içindeki seçkin bir topluluğa ait olma bilincini güçlendirir” (Ünsaldı, 2008: 158). Köklerini ve gücünü devletin onlara verdiği gizli misyondan alan ordu, yıllar içinde kendisinde iktidarlara müdahale etme yetkinliğini görmüş, bunu kendisine verilen bir görev gibi değerlendirmiştir. Bu yetki ile hükümetleri denetim altında tutmaya ve Cumhuriyet rejiminin muhafızları gibi davranmaya başlamışlardır.

Ak Parti siyasetinin genel misyonuna bakarsak bir sivilleşme çabasının siyasetin ana omurgasını oluşturduğunu görebiliriz. “Sosyo-politik sistemde sivilleşme kavramı siyasal sistem üzerindeki askeri etkinin sona erdirilmesini ve siyasal sürece seçilmiş sivilin hâkim olmasını ifade eder. Bu anlamda sivilleşme askeri vesayetinin yokluğu anlamına gelir ve başlıca iki pratik gereği vardır. İlki, silahlı kuvvetlerin tam olarak sivil denetim altına alınması, ikincisi ise askeri bürokrasinin demokratik siyaset alanına nüfuz etmemesinin sağlanmasıdır. Bu anlamda sivilleşmenin Türkiye’nin acil bir ihtiyacı olduğunda şüphe yoktur. Sivilleşmenin ikinci ve daha geniş anlamı “sivil toplum”un güçlen(diril)mesiyle ilgilidir. İlk bakışta fark edilemese bile, güçlü bir sivil toplumun varlığı özgürlüğün en büyük güvencelerinden biri olduğu kadar, demokrasinin pekişmesi ve istikrarı açısından da son derece hayatidir. Kendi ayakları üzerinde duramayan ve idamesi bakımından devlete bağımlı olan bir toplum demokrasi için sağlam bir zemin teşkil edemez” (Erdoğan, 2006). Bu bağlamda değerlendirildiğinde ülkenin ana sorunun öncelikli olarak sivilleşme olduğu rahatlıkla söylenebilir. Askerin siyaset üzerindeki normatif gücü aşılmadığı müddetçe doğru

anlamıyla demokratikleşme sağlanamayacaktır. Devletin desteklediği ancak kendi ayakları üstünde kararlar alabilen bir halkın varlığı da demokrasilere güç katacaktır. Sivilleşmede öncelik vesayet odaklarıyla mücadeleden geçmektedir. Vesayet olgusu gerek darbelerde gerekse muhtıralarda çok net şekilde kendini belli etmiştir. Seçilmiş liderlerin 60 ve 80 darbeleri ile devrilmesi, Darbelerden sonra çıkarılan anayasaların içeriği bize vesayet odaklarının gücünü çok net göstermektedir. (Hakyemez, 2012: 10). “Milli mücadele bize bağımsız bir ülke, fakat demokratik olmayan bir siyasi rejim bırakmıştır. Türkiye bu fetret döneminden ancak 1950 yılında çok partili hayata geçişle kurtulmuş, fakat o da uzun sürmemiştir. Silahlı kuvvetler içinde yapılan bir cuntanın öncülüğünde yapılan darbe, demokrasinin ağır yara almasına ve 1961 darbe anayasası ile de vesayet altına girmesine yol açmıştır. Bu vesayet her on yılda bir yapılan darbelerle takviye edilerek Türkiye’nin geleceğini ipotek altına almıştır (Bozan, 2018: 175). Siyasetin asıl aktörlerden alınıp yerine ikame aktörlerle devam etmesini sağlayan vesayet sistemi demokrasinin önünde ciddi engeldir. Akıncı’nın (2018, 108-108) Kohn’dan (2000:14) aktardığına göre Kohn, teorik olarak darbeleri engelleyecek ve ordunun siyasete müdahalenin dışında tutacak herhangi bir mekanizmanın olmayacağı görüşündedir. Ancak ona göre askeri sistem üzerinde sağlanan uzun süreli denetim sonunda askerlerin bu denetimi kabullenmelerini doğurur. Bu kabullenme ile toplum asker üzerinde sivil denetim uygulamaya ve zamanla asker de bunu kabullenmeye başlar. Sorunların çözümü sistem bu hale gelirse sivillerden beklenir. Asker üzerinde sivil denetimin gerekliliği zorunludur. Asker itaatsizlik söz konusu olursa zararlı tarafın kendisi olacağını bilir.

“Vesayet odağı 60 darbesinden sonra çeşitlenmeye başlamış, ordunun yanında yeni vesayet odakları anayasal bir koruma ile kendisini var etmiştir 1961 Anayasası, “Millet, egemenliğini Anayasanın koyduğu esaslara göre, yetkili organları eliyle kullanır” derken aslında Türkiye Büyük Millet Meclisi’ni (TBMM) egemenliği tek başına kullanmaktan çıkarıp yanına bürokratik oligarşinin temel taşları olan Milli Güvenlik Konseyi ve Anayasa Mahkemesi gibi kurumları ortak etmiştir” (Gergerlioğlu, 2017: 22). Bürokratik vesayet 1961 anayasası ile kurulduktan sonra demokratik yönetim anlayışının hiçbir şekilde siyasi kültür haline gelememesine sebep olmuştur (Kalkan, 2016: 62).

“Vesayet bağlamında en önemli kurumlardan birisi Milli Güvenlik Kurulu (MGK) olmuştur. 1961 anayasası ile anayasal düzeyde bir kurum olarak düzenlenen MGK, milli güvenlik konularında siyasi iktidarlara yardımcı olmak üzere getirilmişti. Ancak özellikle askeri yetkililerin kuruldaki ağırlığı dolayısıyla MGK’da alınan kararlar adeta siyasi iktidar açısından bağlayıcı olarak algılanmakta idi. Ayrıca milli güvenlik kavramının geniş kapsamlı biçimde tanımlanması nedeniyle, askerler, siyasi iktidarın yetkilerine de müdahale edebilmekteydiler (Ak Parti, 2015: 32). 27 Mayıs 1960’taki darbenin ardından 1961 de yürürlüğe giren yeni anayasa, MGK’yı oluşturarak silahlı kuvvetlere ilk kez anayasal bir görev vermiştir. Yıllar içinde tedricen hükümet politikalarını etkiler hale gelen MGK, zaman zaman milli güvenlikle ilgili konularda nihai yetki merkezi olarak sivil hükümetin yerini almıştır. Gergerlioğlu (2017:23) MGK’nın zaman içindeki yetki değişiminin 1971 anayasasında tamamen değiştiğinden bahseder. Milli Güvenlik Kurulunun görevi 1961 Anayasasında Bakanlar kuruluna Bilgi sunmak olarak belirlenmiş iken, 1971 Muhtırası sonrasında bu yetki “Tavsiyede Bulunmak” şeklinde değiştirilip genişletilmiştir. Görüldüğü gibi zaman içinde bürokratik vesayet, siyasi mekanizmaya hâkim olabilecek bir yapıya dönüştürülmüş ve elde ettikleri bu güç yıllar içinde siyaset üzerinde tahakküm oluşturma ile sonuçlanmıştır. Her darbeye yeni imtiyazlar elde etmesi sivilleşme önünde bariyer oluşturmuştur. Toplumsal birlik için yapılması gereken şeylerin başında korku devleti haline gelen devleti yeniden katılımcı bir demokrasiye döndürmek gelmektedir.

“Ülkenin geçmişte karşı karşıya olduğu en büyük sorunlardan birinin millet ile devlet arasında bir mesafe bulunması ve yanlış uygulama ve politikalar ile birey devlet arasındaki mesafenin giderek açılması olduğu bilinmektedir. Bu durum ülkenin karşı karşıya olduğu siyasal ve toplumsal sorunların çözümünün güvenlikçi paradigmaya mahkûm edilmesinden kaynaklanmaktadır” (AK Parti, 2015: 23)

Ak Parti hükümeti ile kırılmaya çalışılan birey devlet kopukluğu bireylerin devleti bir tehdit unsuru olarak değil de bir güven unsuru olarak görmelerinin sağlanması yolunda attığı adımlar halkın siyaset mekanizmasına olan kaybolan güvenini yeniden tesis etmesi sonucunu doğurmuştur. Ak Parti yıkmaya çalıştığı vesayet rejimi ile ulaşmaya çalıştığı şey; yıkılan güveni tesis edebilme yolunda giriştiği politikalarıdır. “Ak Parti döneminde vesayetle mücadele ve darbe kültürü ile hesaplaşma bağlamında yapılan

değişikliklere kadar darbenin mümkünlik şartları uzun süre siyasi ve toplumsal alanın sınırlarını belirlemiştir” (Miş ve Ark.(a) 2016: 70). Bu gerçek Türk siyasetinin uzun yıllar özgün hareket alanını kısıtlamış, demokratikleşmenin önünde kadim bir engel olarak kalmıştır. Bu korku siyaset yapma becerilerini derinden etkilemiştir. Vesayet odakları siyasal yönetimi kontrol altında tutarak hareket alanını kısıtlamış, kontrol altında tutulmasının mümkün olamadığı durumlarda ise alçak emelleri açığa çıkarıp siyaseti güdümlü kılabilecek darbeleri gerçekleştirmişlerdir. 15 Temmuz gecesi de bir kez daha emellerine ulaşma gayesiyle asker içinden bir grup kalkışma gerçekleştirmiş bu kalkışma hiç beklemedikleri bir yapı “halk” tarafından geri püskürtülmüştür. “Özellikle 15 Temmuz darbe girişimi ile vesayetin sivil bir bürokrasiye bağlanması zorunluluğu ortaya çıkmıştır. 15 Temmuz darbe girişiminden sonra Askeri liseler kapatıldı, Harp okulları Milli Savunma Üniversitesi çatısı altında toplandı, Kuvvet Komutanları Milli Savunma Bakanına, Genelkurmay Başbakana bağlandı.” (Yayla, 2016: 45). Kuruluşundan itibaren vesayet ile Mücadele veren Ak Parti toplumun hak ettiği değere ulaşabilmesi için büyük çaba harcamıştır. “Türkiye tarihinin en kapsamlı sivilleşme ve demokratikleşme süreçlerinden birinin yaşandığı bu dönemde askeri, bürokratik ve yargısal vesayet rejimlerinin kıskaçında, olağan yaşamın hemen hemen her alanında getirilen aşırı kısıtlamalar birer birer kaldırılarak hayatın çok yönlü normalleşmesine yönelik çabalar karalılıkla sürdürülmüştür. Bu süreçte hayata geçirilen ve millet ile devlet arasındaki engelleri kaldırmayı amaçlayan düzenlemeler, son tahlilde devletin etkisini azaltıp sivil toplumun alanını genişletmeyi ve bireyi öne çıkarmayı hedeflemektedir. (Ak Parti, 2015: 24). Güçlü ve özerk bir sivil toplumun varlığı hem demokrasi için elverişli bir zemin sağlar hem de özgürlüklerin garantisidir (Erdoğan, 2006). Yapılmak istenen şey devlete ve siyasete olan güven duygusunu yeniden tesis edebilmektir. Kaybolan güven yeniden tesis edilirken sivil toplumun etkinlik alanının artırılması elzemdir.

“Ak Parti, arkasındaki güçlü halk desteğinden hareketle dünyada yaşanan değişimi Türkiye açısından da güçlü bir şekilde harekete geçirmiş, durağan ekonomiyi pozitif evirmiş, küresel düzeyde kabul görmüş kavramlaştırma bağlamında demokrasiyi devlet ve toplumun merkezine yerleştirmeye çabalamıştır. Bürokratik oligarşi olarak ifade edilen ve neredeyse tüm Cumhuriyet tarihi boyunca süregelen katı Devletçi ve merkezîyetçi yapılanma, AK Parti iktidarı süresince belirgin bir dönüşüme uğramıştır.

Bu süreç bir yanıyla Türkiye'nin atıl haldeki potansiyelini harekete geçirmesine, diğer yanıyla Türkiye'nin bölgesel ve uluslararası alanda stratejik bir güç haline gelmesine zemin hazırlamıştır" (SDE, 2013: 27). Yürütülen politikalar ile her zaman çevrede kalmış olan ve merkezin yanına yaklaşamayan halk siyasetin bir aktörü haline gelmeye başlamıştır. 2002-2019 yılları arasında halk, daha önceki yönetimlerde görmediği bir siyasal katılmayı sağlamaya başlamıştır. Çukurçayır'a göre Katılım, bireysel özgürlüğün güçlenmesini sağlayan önemli bir araçtır ve bu araç, siyasal erk karşısında bireyin güçsüz ve çaresiz olmadığı bilincini verir. Birey bu bilinçle kendisine siyasal-toplumsal sistemi biçimlendirme gücü bulur(Çukurçayır, 2006: 29). Genel olarak siyasal katılma yönetilenlerin yönetim sürecine etkileri anlamına gelmektedir. Halkın yönetim üzerindeki bu etkisi modern bir tavidir ve siyasetin doğasında meydana gelen değişikliklerle ilgilidir (Aydın, 2006). Siyasete olan güven tesis edilebildiği ölçüde siyasal katılımın önünün açılacağı aşikârdır. Can'ın (2015: 90) Uslaner'den (2003: 172-173) aktarımına göre Hükümetlerin halk karşısında siyasal güven kazanabilmeleri için bir takım gereklilikleri yerine getirmesi gerekir. Uslaner için siyasal güvenin inşasında üç faktör elzemdir. Birinci faktör hükümetin öncelikle vatandaşın güvenini kazanması zorunluluğudur. Bu güven halk için üretilen politikalarda dürüstlük ile tesis edilir. Eğer dürüst olurlarsa hem kişilerarası güveni hem de genel güveni sağlamış olurlar. İkincisi; sağlıklı yürütülecek bir demokratik sistemdir. Demokratik bir sistem için öncelikle vatandaşın haklarının hukuk tarafından korunması, katılımcı bir yönetimin tesis edilmesi ve halkın çıkarları dikkate alınarak yürütülen bir ekonomik program ve bu programla sağlanan ekonomik refah. Üçüncüsü ise, hükümetin politikalar üretirken halkı referans alması ve halkın beklentileri karşılayabilmesidir. Bu güvenin tesis edilmesi zor ve meşakkatli bir sürece ihtiyaç duyar, bu güvenin tesisini liderin sahip olduğu iş çözebilme potansiyeli ve halkı yönlendirebilme gücünü de içinde barındırır. AK Parti bu güveni tesis edecek eylem ve politikalar üreterek kendini çok kısa sürede ispatlamayı başarmış bir parti olarak halkın ihtiyaçlarına cevap verebilmeyi başarmıştır. Nitekim uzun yıllar böyle bir yönetim anlayışı beklenti olarak kalmıştır. Türk siyasal yapısı Cumhuriyet elitistlerinin gölgesinde uzun yıllar boğulma yaşadı. Bu elitist grubun içine Ordu da kendisini Cumhuriyet ilkelerinin koruyucusu olarak soktukten sonra, alternatif her ses, her söylem susturulma ve sindirilme yoluna gidildi. Cumhuriyetle birlikte modern ulus –devlet yapılanması seçkin zeminine

dayanarak varlık buldu.” Seçkin yapılar bir halk-seçkin ikilemi üzerine kuruldukları ve bir gerilim yaşadıkları için sağlıklı bir çağdaşlaşma gerçekleşmemekte, çağdaş toplumların temel özellikleri sayılan sosyal ve öncelikle siyasal değerler, norm ve kurumlar bir türlü yerine oturmamaktadır. Çünkü seçkincilik sosyal ve siyasal yapıya müdahale etmekte, tüm kurumların dayandığı sosyal süreç bir türlü kurulamamakta, halk tarafından içselleştirilememektedir (Aydın, 2006: 55). Bu elitist grubun vesayetçi bir devlet politikası gütmesi devlet ve halk kutuplaşması doğurmuştur. Vesayet sistemini kaldırmaya yönelik atılacak adımlar ile halkta siyasete dair kaybolan güven yeniden tesis edilmeye çalışılmıştır. Ancak bu sürecin hemen akabinde, askeri müdahale yeniden gündeme gelmiş ve 27 Nisan 2007 tarihinde e-muhtıra yayınlanmıştır. “Bu muhtıra karşısında siyasi otoritenin tavrı, hemen sonrasında yapılan genel seçimlerde tek parti iktidarının devamlılığı, askeri müdahalelerin artık sonuç vermeyeceği algısının hâkim olmasını sağlamıştır. Bu algı ile askeri operasyonlar yerini; siyasi, ekonomik ve yargı araçları kullanılarak yapılan operasyonlara bırakmıştır” (Karagöl, 2016:42). Bürokrasinin sivilleşmesi yolunda “MGK genel sekreterinin asker olması şartı kaldırılarak sivil olmasının yolu açılmıştır. Askeri yargının yetki alanı daraltılmıştır. Valilerin daveti olmaksızın şehirlerde meydana gelen toplumsal olaylara müdahale edilebilmesinin önünü açan EMASYA Protokolü kaldırılmıştır. YÖK, RTÜK. Haberleşme Yüksek Kurulu gibi bazı kurum ve kuruluşlarındaki askeri üye uygulamasına son verilmiştir” (AK Parti, 2015: 61)

AK Parti, belki de Osmanlı’dan beri var olagelen sivil ve askeri bürokrasinin halk iradesi üzerinde kurmuş olduğu vesayeti, demokratik işleyişin sağladığı imkân ve kurallar ile önemli ölçüde bertaraf etmeye gayret etmiştir. Elbette bu süreci tek başına bir siyasi aktör olarak yapmak yerine toplumda bu konuda hassasiyet sahibi olan diğer tüm aktörleri de dâhil ederek yapmıştır. Güçlü halk desteği ona kökleşmiş vesayet odaklarına karşı mücadele etme fırsatı sunmuş ve o da zamanın ruhuna uygun davranarak özgürlükleri genişletmiş, mevcut kadim sorunların bertaraf edilmesini sağlayacak bir yol bulmaya özel bir gayret göstermiştir. “Her alanda ortaya konulan iyileşme, demokratik standartların yükselmesini ve bu standartların toplum nezdinde karşılık bulmasına vesile olmuştur. AK parti hükümetleri bununla birlikte kamu yönetişimi anlamında sivil toplum örgütlerinin gelişmesi için reformlar

gerçekleştirmiş ve gerçek anlamda sivil inisiyatiflerin gelişmesine katkı da bulunmuştur” (Sözen, 2011: 133-148).

2.2. Avrupa Birliği Uyum Sürecinin Demokratikleşme ve İnsan Haklarına Katkıları

Türkiye'nin Avrupa Birliğine tam üyelik müzakerelerinin başladığı 2005 yılından itibaren Türkiye demokratikleşmesini hızlandırabilmek ve eksiklerini kapatıp Avrupa Standartlarında bir ülke olabilmek için büyük çaba harcamış ve bu konudaki istekliliğini her fırsatta dile getirmekten çekinmemiştir. “AB aday üyeliğinden, AB ile katılım müzakerelerine başlayabilmek için, Kopenhag siyasi Kriterleri'nin (1993) kabulü gerekmektedir ki; Türkiye, bunları yerine getirdiği ölçüde, Türk Devleti, AB normlarında demokratik bir Avrupa devleti olarak dönüşüme uğrayacaktır” (Çandar, 2009: 168). Türkiye kendisinden beklenen kriterleri yerine getirebilmek için toplumsal yaşantıyı dönüştürücü reformlara imza atmıştır. Demokratikleşme yolunda atılacak adımlara Avrupa Birliğine uyum sürecindeki yasal düzenlemeler önemli rol oynamıştır. Zaten hali hazırda sivilleşmenin önünü açmak ve vesayet odaklarının etkin gücünü kırmak amaçlı yapılacak yasal düzenlemeler için gerekli olan yenileşme politikaları bu düzenlemeleri içinde barındırdığından dolayı AB kriterleri hükümetin niyetine paralel bir yol çizmiştir. Bu nedenle uyum süreci içinde istenen kriterlere yükselme çabası siyaset tarafından çok çabuk karşılık bulmuştur.

Egemen Bağış bu gerekliliği: “Çağdaş Türkiye'nin geleceği Avrupa Birliği üyeliğindedir. AB Türkiye'nin güçlenmesi, demokrasinin olgunlaşması ve bireysel hakların Avrupa standartlarına yükselmesi açısından önemli bir süreçtir. Bu süreç, Türkiye'de kadını-erkeği, askeri-sivili, genci-yaşlısı, işçisi-işvereni, Alevisi-Sünnisi, Müslüman olanı-olmayanı, bütün vatandaşlarımızın ortak yararınıdır” (AB Bakanlığı, 2012: 6) sözleriyle açıklar. “AB süreci Türkiye'nin demokratikleşmesini destekleyici ve bu yöndeki reformları hızlandırıcı bir rol oynamaktadır. Siyasi reformla vatandaşlarımızın sahip olduğu bireysel hak ve özgürlüklerin kapsamı genişletilmiş, çağdaş demokrasilerin temel ilkeleri olan şeffaflık, hesap verebilirlik, katılımcılık gibi değerler gündelik hayatımızın bir parçası olmuştur” (AB bakanlığı, t.y. : 1). Türkiye'nin sahip olduğu temel sorunlar Ulus devlet ideolojisinden doğan

etnik milliyetçilik sorunu, din ve vicdan özgürlüğü sorunu ile gelir dağılımındaki adaletsizlik, bürokrasinin sıkıntıları olduğu açıktır.

Bu sorunlar her ne kadar özde iç meseleler olarak görülse de her üçü de modern dünyayla birlikte ortaya çıkmış konulardır ve doğal olarak da bu sorunların gölgesi ülkenin irtibatla olduğu ya da müttefik olduğu aktörlerin de üzerine düşmektedir.

AB uyum sürecinde özellikle ülkenin demokratikleşmesi ve bürokrasinin sivilleşmesi yönünde ciddi adımlar atılmıştır. Bu konuda dikkat çekici yasal düzenlemelerden bir kaçış şöyledir: “Milli Güvenlik Kurulu sekreterliğine sivillerin atanması, Ölüm cezasının anayasadan tamamen çıkarılması, Devlet Güvenlik mahkemelerinin kapatılması, Milli Güvenlik Kurulu genel sekreterliğine sivillerin de atanabilmesi, Milli güvenlik kurulunun bir danışma organı niteliğiyle uyumlu hale getirilmesi, Siyasi partilerin kapatılmasının zorlaştırılması, TRT’nin farklı dil ve lehçelerde yayına başlaması, Bilgi edinme hakkı kanununun kabul edilmesi, Cemaat vakıflarına yönelik düzenlemeler, Anayasa mahkemesine bireysel başvuru sisteminin getirilmesi” (Avrupa Birliği Bakanlığı, t.y.: 4)

Keza AK Partinin üstlendiği siyasi hareket de esasında bu sorunlara yönelik evrensel değerler ortak paydasında bir çözüm üretilmesi gerektiğini savunagelmişti. Bu düzenlemeler ile demokrasinin en ileri noktaya taşınması gerçekleştirilecek, insan haklarının ve hukuk devletinin gereklilikleri yerine getirilecektir. Bunun yanında Ulus devlet ideolojisinin etnik farklılıklar üzerinde olumsuz etkisi Cumhuriyetten bu yana çok acı tecrübe edilmişti ve bunun çözüme kavuşturulması gerekiyordu. Bu durum AK Parti hükümetleri ile AB komisyonu arasında tahmin edilemeyecek kadar önemli bir ortak çalışma zemini oluşturdu. Bu yasal düzenlemeler öz itibariyle milli iradeyi etkin kılmak ve bu gücün üstünde güçleri bertaraf etmeye dayanıyordu. “Demokratikleşmede sıkıntının kaynağı toplumun demokrasiye olan gönülsüzlüğü değil, devleti yönetme gücünü uzun bir süredir elinde tutanların, milli iradenin kararlarına rızasızlığında yatmaktadır” (Bozan, 2018: 174). Uzun yıllardır göz ardı edilen milli irade Ak Parti hükümeti tarafından tekrar hak ettiği konuma getirilirken bunu desteklemek için Kopenhag Kriterlerinin kabulü Türkiye’nin aday ülke olma statüsünü yakalamasını sağlamıştır. Bu gelişme AB’ye başvuru yapılan 1959 dan bu yana kat edilen mesafenin tamamından daha büyük bir gelişmedir. AK Parti hükümetlerinin milli iradeyi etkin kılmak yolunda attığı adımlar iç dinamikler ile

demokratikleşmeyi beraberinde getirmiştir. Siyasi ve hukuki sistemin çağdaş norm ve standartlara geliştirilmesi gerek adli sistem üzerinde gerek asker ilişkileri üzerinde gerekse adil düzenin sağlanması üzerinde önemli değişiklikleri doğurmuş ve bu durum demokratik ortamın hazırlanmasına zemin hazırlamıştır.

“Reform sürecinin en önemli özelliklerinden biri, Türkiye’de ilk kez belirgin bir biçimde iç dinamiklerin reformların gerçekleşmesinde belirleyici olmasıdır. Reformların gerçekleşmesinde AB-Türkiye ilişkileri belirleyici olmuşsa da iç dinamikler inkâr edilemez. Demokratik kamuoyu, demokrasinin geliştirilip pekiştirilmesi ve özgürlüklerin alanının geliştirilmesine yönelik olarak yoğun bir çaba içinde bulunmuş, kamuoyunu bilgilendirmiş, bu tartışma ve çabaların oluşturduğu ortak talepler siyasi iktidarlara iletilmiştir. Sivil toplum alanında yaşanan bu canlılık, Türkiye’de yerleşik olan pasif vatandaşlık kategorisinden kopuşa işaret etmektedir. Siyaseti belirleme ve etkileme noktasında gösterilen bu duyarlılık, vatandaşlık kavramının “Katılım” boyutunda bir genişlemeyi ortaya koymaktadır” (Kurt, 2009: 289)

2002 yılında AK Parti kurulduğunda parti programının yasal düzenlemeler başlığı altında ilk ele alınan konulardan birisi, sivilleştirme olmuştur. “İktidara geldikten sonra siyasal hayatı etkileyecek önemli hukuki düzenlemelere, insanı temel alan toplumsal reformlara öncelik verilmiştir. Çünkü AK Parti’ye göre normal bir siyasal işleyiş için, bireysel ve toplumsal özgürlükler önündeki engellerin kalkması gerekiyordu. AK Parti’nin bu reformları için itici güç niteliğinde olan AB üyelik süreci, olumlu birçok müeyyidenin oluşmasına zemin hazırlamıştır” (Çetin: 2013, Yıkılmaz, 2016: 27-28). Bu dönüşüm hızını çok iyi yakalayan Türkiye bu rüzgârın etkisiyle bir takım düzenlemelere gittiğinde bu düzenlemeler Avrupa Birliği tarafından yakın takibe alınıyor ve bir rapor ile yapılanlar ve yapılamayanlar açıklanıyordu. “Türkiye’nin tam üyelik için müracaat ettiği AB her yıl yayınlamış olduğu “İlerleme raporları” ile Türkiye’deki siyasi yapı ve işleyiş hakkında değerlendirmeler yapmakta, eleştiriler getirmekte ve taleplerde bulunmaktadır” (Bozan, 2018: 175).

Avrupa birliği tarafından Demokratikleşme ve sivilleşme yönünde atılan adımlar dikkatle takip ediliyor ve gelişmeler olumlu ifadelerle karşılık buluyordu. Özellikle açılım politikaları bu yıllara denk gelen raporda memnunlukla karşılanmıştır.

2009 yılında yayınlanan ilerleme raporunda temel hak ve özgürlüklerin kullanılması yolunda anayasal bir reforma duyulan ihtiyaç dikkat çekicidir. “Pek çok alanda daha fazla demokratikleşmeyi mümkün kılmak ve Avrupa standartlarıyla uyumlu temel özgürlükleri daha güçlü biçimde güvence altına almak için, 1980 askeri darbesi sonrasında hazırlanan Anayasanın değiştirilmesi gerektiği konusunda, tüm ülkede, giderek artan bir bilinçlenme söz konusudur. Anılan temel özgürlükler, örneğin, siyasi partilerle ilgili kuralları, Ombudsmanlık kurumunu, Türkçe dışındaki dillerin kullanılmasını ve sendikal hakların geliştirilmesini içermektedir” (AB Türkiye İlerleme Raporu, 2009: 7).

2010 Yılı ilerleme raporu özellikle anayasal düzenlemelerden duyulan hoşnutluğu dile getirir. “Paketin kilit hükümleri, Anayasa Mahkemesi ve Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu’nun oluşumunu değiştirmekte, askeri mahkemelerin yetkisini sınırlamakta, Yüksek Askeri Şûra’nın ihraç kararlarına karşı sivil mahkemelerde temyize başvurma hakkı tanımakta, Kamu Denetçiliği hizmeti için anayasal zemin oluşturmakta, kamu görevlilerine toplu sözleşme hakkı getirmekte ve kadın, çocuk ve yaşlılar için pozitif ayrımcılık tedbirlerine imkân sağlamaktadır” (AB İlerleme Raporu, 2010: 7-8). Bu paket anayasa referandumundan sonra yayınlanmış ve anayasa ile teminat altına alınan Türkçe dışındaki dillerin yazılı ve sözlü olarak seçim kampanyalarında kullanılması önemli bir gelişme olarak değerlendirilmiştir.

“2011 AB İlerleme Raporunda 12 Haziran 2011 tarihinde genel seçimlerin özgür ve adil bir ortamda gerçekleştiği, seçim sürecinde genel olarak çoğulculuk ve dinamik bir sivil toplum öne çıktığı belirtilerek Anayasa reform paketinin Eylül 2010 referandumu ile onaylanmasından sonra, Hükümet paketin uygulanması için çalışma başlattığı özellikle yargı alanında, bazı ilerlemeler kaydedildiği, yerel yönetimlere yeterli yetki devredilmesi de dâhil, yeni Anayasa çalışmalarının reform gündemini daha da ileriye taşıyacağı belirtilmiştir” (Bozan, 2018: 179). Türkiye’nin demokratikleşme çabasında Avrupa Birliği Müktesebatına uygun hale gelebilme gayret ve niyeti önemli yere sahiptir. Anayasa reformu ile sorunlu alanların önündeki engellerin kaldırılması özgürlüklerin önünü açmış, askeri unsurların sivilleşebilmesine zemin hazırlamıştır. Reformlar ile daha özgür bir ülkeye duyulan ihtiyaç giderilmeye çalışılmıştır.

2. 3. 2007 Referandumu: Cumhurbaşkanının Halk Tarafından Seçilmesi

Türkiye’de Cumhurbaşkanlığı makamı üzerinde tartışmaların sıkça yapıldığı mekanizmalardan biridir. “1961 Anayasasıyla kurulan ve 1973 revizyonu ve 1982 Anayasası ile pekişen yarı vesayet rejimi içerisinde, en güçlü vesayet makamlarından birisi de Cumhurbaşkanlığıdır” (Gergerlioğlu, 2017: 23-25). Özellikle 80 ihtilalinden sonra askerler ihtilal yapmadan siyasal hayatı dizayn edecek bir mekanizma bulmak istediler ve bu mekanizmayı güçlü yetkilerle donatılmış Cumhurbaşkanı olarak belirlediler. Onların beklentisi Cumhurbaşkanının her zaman asker ya da askerlerin onay vereceği birisi olacağı yönündeydi. Bu düşüncenin ilk Cumhurbaşkanı Kenan Evrendir. Sistem parlamenter sistem gibi görünmesine rağmen tek belirleyici Cumhurbaşkanı idi (Aydın, 2017: 29). “Cumhurbaşkanını onun vesayet merkezine koyan yetkilerinin bazıları, MGK gündemini hazırlamak, Anayasa Mahkemesi üyelerini seçmek, Danıştay üyelerinin 1/4’ünü seçmek, askeri Yargıtay ve askeri yüksek idare mahkeme üyelerin, hâkimler ve savcılar yüksek kurulunun üyelerini seçmek, YÖK başkanını ve YÖK üyelerini seçmek, Üniversite rektörlerini seçmek gibi bir vesayet misyonu üstlenmişti” (Gergerlioğlu, 2017: 23-25). Özellikle her darbeden sonra daha da güçlenen bu makama verilmiş yetkiler tek başına bir güç timsali haline gelmesi sonucunu doğurmuştur. Bu güç çok uzun yıllardır vesayet odaklarının elinde kalmış ve bunun her türlü nemasından yararlanmışlardır. Ak Partinin iktidar olmasıyla meclis çoğunluğunu elde etmesi hiç kimseyle ittifak ya da pazarlık yapmadan Cumhurbaşkanı’ni seçebilecek güce kavuşmasına sebep olmuş işte bu tek başına sağladığı güç maalesef vesayet odaklarını korkutmuştur. AK Parti iktidarı döneminde mevcut Cumhurbaşkanı olan Ahmet Necdet Sezer’in görev süresinin bitmesi ile yeni bir krizin çıkacağı sinyallerini vermeye başlar. Ak Partinin tek başına Cumhurbaşkanını seçecek olması, AK Parti iktidarı karşısında cumhurbaşkanlığı makamını vesayet sisteminin bir denge unsuru olarak gören zinde güçlerin ve oligarşiye bağlı yapıların harekete geçmesine sebep oldu. Hatırlanırsa bu dönemde bazı gazete ve televizyonlar “tehlikenin farkında mısınız?” Sloganı ile halkı uyararak yeni cumhurbaşkanının meclis çoğunluğunu elinde bulunduran AK Parti tarafında değil, başka siyasi aktörler, hatta mümkünse asker tarafından seçilmesini yüksek sesle dile getirmeye başladılar.

Konu giderek büyük bir açmaz haline getirildi. Cumhurbaşkanının kim olabileceği ya da hangi sosyal sınıftan gelmesi gerektiği gibi konular her gün gündemin ilk sırasında yer alan en hararetli konulardan birisi oldu.

Nihayet konuya Genel Kurmay Başkanlığı da açık bir şekilde dahil oldu. Genelkurmay Başkanlığı, 27 Nisanda gece yarısında resmi web sayfası üzerinden yaptığı basın açıklaması ile Türk Silahlı Kuvvetleri adına Cumhurbaşkanlığı seçimi ile ilgili hükümet uyarıldı. Bildiri, hem AK Partiyi Abdullah Gül'ü aday göstermekten vazgeçirmeye yönelikti hem de kimin aday olacağına karar verme yetkisinin de kendi elinde olduğunu beyan eden bir içeriğe sahipti.

“Son günlerde, Cumhurbaşkanlığı seçimi sürecinde öne çıkan sorun, laikliğin tartışılması konusuna odaklanmış durumdadır. Bu durum, Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından endişe ile izlenmektedir. Unutulmamalıdır ki, Türk Silahlı Kuvvetleri bu tartışmalarda taraftır ve laikliğin kesin savunucusudur²” denilmekteydi. 27 Nisan 2007 tarihinde gece saat 23:20’de yaptığı, lâiklikle ilgili açıklama. Türkiye kamuoyunda hâkim olan görüş, basın açıklamasının “muhtıra” olduğu yönündedir. Bildiri internet aracılığıyla verildiği için “e-muhtıra” olarak da adlandırılmıştır. “ Bu muhtıra karşısında siyasi otoritenin tavrı, hemen sonrasında yapılan genel seçimlerde tek parti iktidarının devamlılığı, askeri müdahalelerin artık sonuç vermeyeceği algısının hâkim olmasını sağlamıştır. Bu algı ile askeri operasyonlar yerini; siyasi, ekonomik ve yargı araçları kullanılarak yapılan operasyonlara bırakmıştır” (Karagöl, 2016: 42). Verilen e muhtıra ile hükümet açık şekilde uyarılmıştır. Hükümet, muhtıraya Türk siyasi tarihinde görülmedik bir şekilde karşı durdu ve herkesi kendi işini yapmaya davet etti. Ertesi gün hükümet sözcüsünün yaptığı açıklamada; “*Başbakanlığa bağlı bir kurum olan Genelkurmay Başkanlığı'nın herhangi bir konuda Hükümete karşı bir ifade kullanması demokratik hukuk devletinde düşünülemez. Genelkurmay Başkanlığı, Hükümet'in emrinde görevleri anayasa ve ilgili yasalarla tayin edilmiş bir kurumdur. Anayasamıza göre Genelkurmay Başkanı, görev yetkilerinden dolayı Başbakan'a sorumludur*”³ denildi. Askerler bu bildiriye Cumhurbaşkanlığı seçimini baskı altında tutmak için laiklik üzerinden bir kriz çıkarıp, siyasi bir taraf haline gelerek gizli bir

². <https://ortakbellek.wordpress.com/2016/04/27/27-nisan-e-muhtirasi/> erişim tarihi, 03.02.2019.

³ <https://ortakbellek.wordpress.com/2016/04/27/27-nisan-e-muhtirasi/> erişim tarihi: 02.03.2019.

tehditte bulunmuşlardır. Bu tehdit hem sivil siyasete hem de demokrasiye müdahaledir. Bu bildiriye hükümetin takındığı net tavır sayesinde bildiri anlamsızlaştırılmış sonrasında çıkabilecek gelişmeleri bertaraf edecek olarak sağlanmıştır (Akdoğan, 2017: 210).

Ancak hükümetin askeri vesayeti bertaraf etmesi yine de krizi çözmeye yetmedi, bu kez bir hukuk darbesi yaşandı. 82 Anayasasının hükmü açıldı, Cumhurbaşkanı seçilebilmek için ilk iki turda üçte iki çoğunluk üçüncü turda mutlak çoğunluk gerekiyordu. Yargıtay eski Başsavcısı Sabih Kanadoğlu ilk iki turda seçilmek için gerekli olan üçte iki çoğunluğun toplantı nisabı içinde aranması gerektiğini zorunlu gördü ve CHP seçim için toplantılara katılmadı. AK Parti'nin adayı Abdullah Gül'ün Üçüncü turda aldığı oy ilk iki tur geçersiz gösterilerek kabul edilmedi.(Aydın, 2017: 32). Parlamenter sistemde daha önce rastlanmayan böyle bir uygulama ile Cumhurbaşkanının meşru bir aktör olması için meclise en az 367 milletvekilinin girmesi gerektiğini dile getirilmiş ve böylece AK Parti'nin tek başına bu seçimi yapmasını engelleyecek bir formül icat edilmiştir. “11. Cumhurbaşkanlığı Seçimi turları devam ederken AYM, 1 Mayıs 2007 tarihli -kamuoyunda “367 Kararı” olarak bilinen- skandal karara imza atmıştır. Bu kararla AYM, 11. Cumhurbaşkanı'nın seçilmesine engel olmakla kalmamış, bundan sonraki süreçte seçilecek olan cumhurbaşkanlarının, TBMM tarafından seçilme olasılığını da imkânsız hale getirmiştir. Bu durum, Cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesini öngören 2007 yılı anayasa değişikliklerine giden referandum sürecini başlatmıştır” (Çelebi ve Temel, 2017: 140). 2007 yılında Abdullah Gül'ün cumhurbaşkanı seçilmesi sırasında yaşanan skandal ile bu önemli kurumun halk tarafından seçilmesinin ve yetkilerinin kısıtlanmasının önünü açacak yasal düzenlemeler için referandum yapılmış ve referandum sonunda Halkın isteği doğrultusunda cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesinin önündeki tüm engeller kaldırılmıştır. AK Parti bu değişikliği açıklarken aslında çok önemli olan bir makam üzerinden bir vesayet odağının daha ortadan kaldırıldığını dile getirmiştir. “2007 değişikliği ile sistem içinde önemli ve belirleyici bir yere sahip bu güçlü aktörün artık halk tarafından seçilecek olmasının, oluşturulan “Oligarşik Vesayet”in en güçlü manevra alanının ortadan kaldırılması açısından taşıdığı önem ortadadır (AK Parti, 2015: 63). 28 Ağustos 2007 tarihinde yapılan Cumhurbaşkanlığı seçiminin üçüncü turu sonucunda 339 oy alarak Türkiye

Cumhuriyeti'nin 11. Cumhurbaşkanı Abdullah Gül oldu. Abdullah Gül'ün Cumhurbaşkanlığı iktidarın vesayete boyun eğmemesi bakımından çok önemlidir.

Bu süreçte muhalefet partileri de hukuka aykırı olmasına rağmen anayasa mahkemesinin kararının yanında yer almışlar ve vesayete ortak olmuşlardır. CHP grup başkan vekili Haluk Koç, o dönemde cumhurbaşkanlığı seçimi ile ilgili "Anayasa'nın 102. Maddesi çok nettir. Bu maddede karar yeter sayısı ve toplantı yetersayıyla ilgili özel ve istisnai düzenleme getirmiştir. Buna göre Cumhurbaşkanı seçimi her aşamada gizli olacaktır ve üçte iki çoğunlukla yani, 367 katılımı yapılacaktır. Oturumu yönetecek olan Meclis başkanının bu sayının var olup olmadığını resmen ve mutlaka göz önüne alması gerekir" şeklinde beyanat vermiştir (Akpolat, 2007: 137). Bu beyanat CHP'nin anti demokratik uygulama karşısındaki tavrını çok net ortaya koymaktadır

2014 yılının Ağustos ayında Recep Tayyip Erdoğan'ın Cumhuriyet tarihinde halk tarafından seçilen ilk cumhurbaşkanı olarak makama gelmesiyle Türkiye yeni bir döneme girmiştir. "Yapılan siyasi ve toplumsal odaklı girişimler ve ekonomik operasyonlar, güçlü halk desteği sayesinde siyasi iradeyle püskürtülmüş; genel, yerel ve Cumhurbaşkanlığı seçim sonuçları ise siyasi iradeyi her seferinde daha da güçlendirmiştir. Geline nokta Türkiye büyük projeleriyle, sürdürülebilir bir kalkınma yolunda ilerlemektedir" (Karagöl, 2016: 44).

2.4. Sivil Anayasa Çalışmaları

Türkiye'nin mevcut yapısal sıkıntılarının başında sahip olduğu darbe anayasası gelmektedir. Bu anayasaların milli iradeyi yok sayan maddeleri sorunları çözümsüz kılmakta ve bunun aşılması gerekmektedir. Anayasanın bazı maddelerinin değiştirilebilmesinin önündeki engeller rahmetli Turgut Özal zamanında 1987 yılında Anayasanın değiştirilmesini öngören 177. Maddenin kabul edilmesiyle aşıldı. Bu madde ile anayasal düzenleme ile demokratik ve sivil olmayan öğelerin anayasadan çıkarılabilmesi için ilk yol aşılmış oluyordu.

Türkiye'nin demokratik sistemi kurumsal kimlik kazanmaya başladıkça anayasanın da sivilleşmesi gerçekleşmiştir. Hatırlanacağı gibi 82 Anayasası askeri bir cunta

tarafından yazılan bir anayasadır ve her ne kadar pek çok demokratik paketlerle sivilleşmesi sağlandıysa da esas olan darbeci ruhu hep içinde taşımaktaydı.

1980'deki askeri darbeyi yapan aktörler bir kurucu irade gibi davranıp kendi egemenlikleri ve fikirleri doğrultusunda bir anayasa yapıp ret oyu vermenin neredeyse imkânsız olduğu bir referandum ile halka onaylattı. Sivil ve liberal bir anayasa yapılmasının temel şartı ise millet iradesinden doğmuş olması gerekiyordu. Oysa bu anayasa milletin değil, tamamen egemenlerin iradesinden doğmuştu. Demokratik sistemin temel vazgeçilmezi olan şeffaflığın gerçekleşmediği bir sürecin sonucunda yürürlüğe giren 82 anayasası açık toplum ilkesini de ihlal eden ve zamanın ruhundan uzak düşen bir işleyişi beraberinde getirmişti. Demokrasinin tam manasıyla işlevsel bir hale gelebilmesinin ilk adımlarından birisi olan yasal düzenlemelerin temeli millete dayanıyor olmasıdır. O halde egemenliğin tam anlamıyla millete verilmesi için bir anayasaya ihtiyaç vardır. Anayasal anlamda ilk düzenlemelerin yapılması 2010 yılında gerçekleşmiş bu düzenlemeler özellikle AB uyum sürecinde demokratikleşme yolunda önemli mesafe kat etmeyi sağlamıştır.

“12 Eylül 2010 tarihinde yapılan referandum sonucunda kabul edilen Anayasa değişikliği ile Avrupa Birliği'ne tam üyelik sürecinde, ülkemizin siyasi kriterleri tam olarak yerine getirilebilmesi açısından önemli ilerlemeler sağlamıştır. Anayasa paketinde yer alan birçok düzenleme, daha demokratik bir sistemde temel haklardan daha iyi yararlanılmasının yolunu açmıştır”.(AB Bakanlığı a. T.y. 7-8) “Referandum sonuçları, 2002 seçimlerinden sonra AK Parti'nin iktidarı döneminde ivme kazanarak devam eden değişim ve demokratikleşme dalgasının bundan sonra da devam edeceğini göstermiştir. “Bu şekilde, 1961 Anayasası'ndan itibaren anayasal düzeyde muhataralı olan demokrasinin temel prensiplerinden olan çoğunluğun yönetme hakkının, anayasal ve siyasal düzeyde kabulü yolunda kritik eşik aşılmıştır” (Yılmaz, 2010: 7).

1980 Anayasası ile vesayet sisteminin kök salmasını sağlayan aktörlerinin yargılanması için de Anayasanın geçici 15.maddesinin kaldırılması bir yol açmıştır. Aslında bu değişiklik paketi ile yargıyı bağımsız bir zemine çekmek, demokratik standartları mümkün olduğunca yükseltmek ve siyasal alanı doğal sınırları içine yeniden getirebilmek gibi tamamen ülkenin vesayet sisteminde kurtulup bir hukuk devleti olması amaçlanmıştır. Anayasal düzenleme kapsamında askeri suçların idari mahkemelerde yargılanmasının da önü açılarak yargının askeri denetimden

çıkarılması sağlanmıştır. “Sabih Kanadoğlu’nun” Bu bir sivil anayasa değil sivil Darbedir” (Ensarioğlu, 2009: 277) söylemi gidişatın doğru yönde olduğunun ve birçok şeyin değiştiiğinin, halkın siyasetin ve toplumsal yapının gerçek aktörleri olduğunun sinyallerini veriyordu.

Anayasa teklifi daha demokratik bir toplumun ve vesayet odaklarından kurtulmuş bir siyasetin gerekliliğini yansıtır. “Anayasa değişiklik paketinin hazırlanışı, müzakereler ve referandum süreci Türkiye’deki siyasi yapıyı kökünden sarsacak dinamikleri harekete geçirdi. Esasen Türkiye’nin değişen sosyolojisi ve ekonomisi, siyasette de kendisini ifade ediyordu. 1999 sonrasında başlayan değişim süreci, artık eski rejimin anayasal çerçevesini üzerinden atacak bir noktaya ulaştı. Derin tarihi kökleri ve geniş toplumsal tabanı olan demokratikleşme süreci, bu şekilde asker-sivil bürokratik vesayet anayasal temellerini ortadan kaldıracak yeni bir eşiğe geldi. Türkiye böylece 1961’de anayasal temelleri atılan vesayet rejimiyle yüzleşme imkânına sahip oldu” (Yılmaz, 2010: 3). Türkiye 2010 anayasal düzenlemeleri ile vesayet odaklarıyla mücadelede kritik eşiği aşmış, bu gelişmeler 2017 Anayasa çalışmalarına meşru bir zemin hazırlamıştır.

Yeni Anayasa ile sistemde değişiklik öngörölmüş ve Cumhurbaşkanlığı Hükümet sistemi yeni sistem olarak belirlenmiştir. Eski anayasalar devleti sınırlandırmaktan ziyade toplumu baskı ve tehditle hizaya sokmak için hazırlanmışlardır. Darbe anayasaları ile iktidara gelen hükümete vesayet odakları ortak tayin edilmiş ve vesayet sistemi güçlendirilmiştir. Mevcut parlamenter sistem ve anayasanın yol açtığı darboğaz hak ve özgürlüklerin kullanılmasını olumsuz yönde etkilemektedir. Yürütmedeki çift başlılık 1937 den buyana birtakım siyasi ve ekonomik krize sebep olmaktadır. (Haniç, 2017: 10-11).

Anayasa Değişiklik paketinde; yargı yetkisinin bağımsızlığı yanına tarafsızlığının eklenmesi, milletvekili sayısının 600’e çıkarılması, seçilme yaşının 18’e indirilmesi, TBMM ve Cumhurbaşkanlığı seçiminin aynı anda yapılması, TBMM’nin görev ve yetkilerinin yeniden belirlenmesi, Cumhurbaşkanının partisiyle ilişkisinin seçildikten sonra da devam etmesi, Cumhurbaşkanına yürütme yetkisinin de verilmesi, TBMM üye tamsayısının salt çoğunluğunun vereceği önergeyle Cumhurbaşkanı hakkında soruşturma açılabilmesi, TBMM seçimleri ile Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin birlikte yapılması, Cumhurbaşkanının gerekli şartlar hâsıl olduğunda olağanüstü hal ilan

edebilmesi, Disiplin mahkemeleri dışında askeri mahkemelerin kurulamayacak olması, Hâkimler ve savcılar Yüksek Kurulunun yapısında değişiklikler, yeni hükümet sistemine uyum için anayasanın değişik maddelerinde bazı ibarelerin çıkarılıp bazılarının da eklenmesi gibi öneriler yer almaktaydı (Haniç, 2017: 15-20). Cumhurbaşkanlığı Hükümet sistemi ile Türkiye artık kendisine demokrasi yolunda yeni bir rota çizmiş, bu rota ülkenin yönünü darbelerden, siyasi istikrarsızlıklardan, koalisyonlardan ve vesayet dayatmalarından uzak bir Türkiye'ye çevirmiştir.

Sivil bir anayasaya duyulan ihtiyaç bir zorluğu da beraberinde getirmişti. Türkiye'de uzun zamandır birikmiş olan bürokratik oligarşinin egemenliğinin sadece yasal bir çerçevenin üzerinde inşa etmemiş aynı zamanda yıllar içinde kendine bir sosyolojik arka plan yaratmıştı. Belki de AK Partinin en çok zorlandığı konulardan birisi de bu alandır. Zira Ak Parti sadece anayasa değiştirmekle kalmayacak, aynı zamanda kamuoyunun da algısını ya da düşüncesini değiştirecek bir çalışmanın içinde olmak durumundaydı. Zira AB Uyum sürecinde sivilleşme ve demokratikleşmenin önündeki engellerin kaldırılabilmesi için böyle bir düzenleme gerekmektedir. Daha da önemlisi yönetim gücünü elinde bulunduran halkın bu gücü hakkıyla kullanabilmesinin önündeki engeller kaldırılmalıydı.

“2017 Anayasa değişikliği, Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemini getirirken yürütme ve yasama arasında belirgin bir ayrımı ortaya koymaktadır. Yasaya göre Cumhurbaşkanı meclis dışından oluşturacağı kabine ile hükümeti kurmakta ve kararname çıkarabilmektedir. Meclis ise yasama organı olarak işleyişine devam etmektedir. Meclis başkanının Cumhurbaşkanı Vekili sıfatı da yeni düzenlemede Cumhurbaşkanı yardımcılarında bırakılmıştır. Diğer yandan Cumhurbaşkanı ve partisi arasındaki bağ da tesis edilmiştir” (Çelebi ve Temel, 2017: 142).

Türkiye'de darbe anayasalarından farklı olarak sivil irade tarafından hazırlanmış ve halkın yoğun katılımı ile kabul edilmiş anayasa olma özelliğini taşıyan bu değişim paketleri alışılacagelmışin aksine her darbenin arkasından darbeciler tarafından hazırlanan anayasalardan farklı olarak adeta milletin iradesinin tezahürü olarak ortaya çıkmış ve halkın katılımıyla kabul edilmesi açısından ilk olma özelliği taşımaktadır. “Son seçimlerde ve referandumda merkez ile çevre arasındaki güç mücadelesinde geniş halk yığınlarının kendi değer sistemlerine yakın olanlardan yana tavır alması, çevrenin siyasetin öznesi olma talebinin bir ifadesi olarak okunmalıdır” (Akpolat,

2007: 114). Halk siyasetin asıl aktörü olma yolunda bir adım daha mesafe kat etmiş ve ülkenin geleceğini kimlere bırakmak istediğini bir kez daha göstermiştir.

2. 5. Milli Birlik ve Kardeşlik Projesi Veya Demokratik Açılım Süreci

Ortaya çıkış şartları ile kültürel ve etnik bir kimlik meselesi olan Kürt sorununun yıllar içinde derinleşip terörize olması ve bugünlere gelmesinde elbette ki cumhuriyetin kurulması sırasında uygulanan yanlış politikaların etkisi yadsınmaz. Bir Ulus- Devlet sistemi üzerine inşa edilmeye çalışılan yeni Türkiye Cumhuriyeti, Ulus kavramının içine aldığı argümanlar açısından Türkiye’de yaşayan etnik gruplar için zorlayıcı kıstaslar barındırmaktaydı. “Atatürk’ün anlayışı ile “Ulus” kavramı, ortak bir dil, ortak bir kültür ve ortak bir ülkü birliği ile birbirine bağlı olan, sosyal bir topluluk olarak özetleyebiliriz. Bir diğer ifade ile “Ulus” kavramı; ortak bir çatı altında aynı değer yargılarını ve milli hassasiyetleri benimsemiş, aynı idealler için mücadele eden halk kitlesidir” (Bozkurt, 2011: 19). “Özellikle 27 Mayıs 1960 Darbesi sonrası kurulan rejim, ülkeyi elli yıllık bir vesayet düzeni parantezine mahkûm etmiştir. Ülke sorunlarına soğuk savaş döneminin ‘Güvenlikçi’ anlayışıyla bakan ve tüm varlığını ‘iç/dış tehdit’ kavramı üzerine inşa eden bu düzen başta İslamcılar olmak üzere Kürtlere, Alevilere, Rumlara ve kendisinden görmediği herkese ‘öteki’ muamelesi yapmıştır” (Yayman, 2011: 13). “1925’ten itibaren uygulanmaya koydukları temel tercihin, yani homojen, mütecanis bir Ulus-Devlet oluşturma tercihinin ve bunun pratikteki yansımalarının bugüne bakiye kalan sonuçlarıyla uğraşyoruz. (Çözüm Mümkün, 2011: 17) Ulus devlet politikasının Türkiye içinde yaşayan etnik grupları ki bu grupların başında mağduriyetleri en çok olan Kürtler gelir, Alevileri, Abazaları, Gürcüleri, Çerkezleri, nasıl sindirdiği ve baskıya dayalı nasıl denetim altına aldığı aşikârdır.

Güdülen bu yanlış politikalar zamanla etnik kimi yapıları sistem içinde ötekileştirmiş ve sisteme düşman hale getirmiştir. “Bu güne kadar hâkim yaklaşım, bizatihi farklılığın bir problem olarak algılanması, dolayısıyla ya inkâr veya bertaraf edilmesi şeklinde tecelli etmiştir” (Çözüm mümkün, 2011: 18). Ulus ülküsü ile hareket eden cumhuriyet sistemi Türkçe konuşmayı özendirmek için kampanyalar yapmış ve halkta dil birliğini sağlamaya çalışmıştır. Bu gelişmelerle birlikte azınlıklar üzerinden ülkeyi

parçalama politikaları da yeşerecek zemin bulmuştur. “Bir İngiliz belgesindeki “Kürt ulusçuluğunun İngiliz politikasının çocuğu olduğu” yolundaki ifade bu yargıyı hiçbir şüpheye yer vermeyecek şekilde doğrulamaktadır” (Bozkurt, 2011: 56). Uygulanan yanlış politikalar ve dış emperyalist güçlerin desteğiyle 1950’li yılları sonunda bağımsız Kürt hareketleri başlar. Önce Kürdistan Demokrat parti Ardından da 1978 de Kürdistan işçi Partisi (PKK) kurulur. Parti bölgede eylemlerini arttırıp varlığını hissettirmeye başlayınca polis müdahaleleri başlar. Partinin yöneticileri Türkiye’nin dışında faaliyetlerini yürütme kararı alır ve Suriye’nin denetiminde olan Bekaa vadisine konuşlanırlar” (Bozkurt, 2011: 203-206).

Türkiye’nin ayrılıkçı terör örgütü ile bütünleşmiş Kürt sorunun tarihine kısaca baktığımızda 88-99 yıllarının silahlı çatışma dönemine sahne olduğunu görürüz. 1987 yılında olağanüstü hal’in ilan edilmesi ile Doğu ve Güneydoğu illerinde Kürt nüfusa karşı insan hakları ihlallerine sahne olmuştur. Bu dönemde yaralanan, öldürülen ve gözaltında kaybedilen insanlar, yakılan bahçeler ve evler vardı. Bu ihlallerin bir kısmı PKK tarafından yapıldıysa da bir kısmı devlet tarafından yapılmıştır (Kurban, 2009: 57). Kürt sorununun daha da derinleşmesinde, hatta iyice keskinleşip PKK terör örgütünün ortaya çıkmasına sebep olan diğer önemli faktör ise 1980 darbesinden sonra Diyarbakır 5 No’lu E Tipi Askeri Cezaevi’nde mahkûmlar üzerinde uygulanan insanlık dışı muamelelerdir. “Darbe idaresinin Diyarbakır cezaevinde yaptıkları ve 1983 yılında başlattığı dil yasağı, PKK’nın toplumsal zeminini genişleten bir etki yapmıştır. Kürtlerin demokratik mücadelelerini şiddetle bastıran devlet, PKK’nın silahı bir hak arama yöntemi olarak tercih etmesi karşısında kendi eliyle kendini zora sokmuştur”. (Yayman, 2011: 31) Kürt sorununun derinleşmesinde askerin olaya bakış açısının oynadığı rol yadsınamaz. Asker bu olayı güvenlikçi paradigmayla sadece kendilerinin çözeceğine inanmış ve çözümü çatışma ortamında bulmuştu. “Kürt sorunuyla ilgili kırmızıçizgilerin bizim devletteki gerçek sahibi cumhuriyetin kuruluşundan beri ‘Asker’den başkası olmadı Kürt sorunu her zaman askerin tekeli altında kaldı. İlk kez 2005 de MİT müsteşar yardımcısı Emre Taner, o da yanında bir albay olduğu halde görüşür Abdullah Öcalan’la. Bu kritik bir tarih sayılabilir. Bu görüşmeyle birlikte belki de ilk kez bir sivil iktidar, Erdoğan Hükümeti, Kürt meselesinde İnisiyatif almaya başlıyordu” (Cemal, 2011: 140).

Özellikle AB uyum sürecinde demokratikleşmenin önündeki engellerin açılması çalışmalarında kendi dilinde seçim çalışması, Kürtçe dil kurslarının açılması gibi çalışmalar Kürt halkının sadece terörist değil herkes kadar vatandaş olduğu görüşünden yola çıkılarak yapıldı.

“PKK ile Kürt meselesinin ayrı ayrı değerlendirilmesi gerektiği dile getirilirken, terör sorununa karşı yeni güvenlik politikalarının, Kürt meselesine karşı ise demokratikleşme ve bölgesel gelişme politikalarının kararlılıkla uygulamaya konulmasının, sorunun kalıcı biçimde aşılmasında ve iç barışın kökleştirilmesinde tek çıkış yolu olduğu dile getirilmektedir. Demokratikleşme kavramı ikinci dönemin temel sözcüklerinin başında yer almaktadır” (Yayman, 2011: 36). Temel hak ve özgürlüklere ulaşma noktasında Kürt halkının önündeki engellerin kaldırılması, Türk-Kürt birlikteliğinin sağlanması ve her şeyden önemlisi akan kanın durdurulması için 2009 yılında Demokratik Açılım süreci başlamıştır. “Demokratik açılım ile devlet güvenlik paradigmasında köklü bir değişikliğe gitmiştir. Güvenlik politikalarında milleti ve vatandaşı “tehdit” olarak görme yaklaşımına son verilerek, milletin tarihin derinliklerinden süzülüp gelen sağduyusuna güvenen bir anlayış benimsenmiştir. Otoriter devlet anlayışından demokratik devlete geçişin bir yansıması olarak, ülkemizin can yakıcı sorunlarının başında gelen teröre ilişkin sadece güvenlik eksenli değil, çok boyutlu bir strateji benimsenmiştir” (AK Parti, 2015: 43).

Bu yeni strateji, farklılıkları bir arada tutacak politik bir projenin üretilmesini hedeflemiştir. Kaba bir ifade ile “yetmiş iki milleti” bir arada, barış ve kardeşlik içinde tutmayı başarmış ve bunlara büyük mutluluklar yaşatmış bir imparatorluğun mirasçısı olarak yeni Türkiye Cumhuriyetinin de bu anlamda kalıcı bir barış ve kardeşlik tesis edebilmesi pekâlâ mümkündür.

Bunun için de yaşanan tüm çatışma alanlarına dair yeni bir politikanın üretilmesi bağlamında yeni kavramsal çerçeveler üretildi ki bunların belki de en fazla karşılık bulanı da milli birlik ve kardeşlik projesi söylemidir. Bu ifade özü itibarı ile Anadolu halklarının binyıllık beraberliklerinin tesis ettiği kardeşliği katleden, birlikte yaşama kuyusunu zehirleyen temel sorunların bertaraf edip o kadim huzuru yeniden tesis etmektir. Yeni bir kardeşlik hukuku inşa etmek ve sorunları adalet dairesinde çözmektir.

“Milli birlik ve kardeşlik projesinin iki ayağı vardı: Demokratikleşme ve terörün son bulması, terör ise olabildiğince en aza indirilecekti. Vatandaşların temel hak ve özgürlüklerini geliştirmek, kimlik sorunlarını hafifletmek, tüm kesimlere siyasi katılım kanallarını açmak, kimseye ayrımcılık yapmadan herkesi eşit vatandaş olarak konumlandırarak ulusal bütünleşmeyi sağlamak sistemin normalleşmesi açısından gerekliydi. Devlet-Millet arasında örülen duvarların yıkılması, sosyal restorasyonun sağlanması birlik ve kardeşlik ikliminin güçlendirilmesi ülkenin gerilim alanlarına el atmayı, geçmişten derinleşerek bugüne taşınan meseleleri çözmeyi gerektiriyordu” (Yayman, 2011: 21) Türkiye Farklı toplum kesimlerinin sorunlarını hafifletecek şekilde alabildiğince demokratikleşecek, temel hak ve özgürlüklerin önündeki engeller kaldırılacaktı. 2002 yılında AK Partinin temelleri atılırken açıklanan; “Kalkınma ve Demokratikleşme Programı”nda “Bir toplumdaki en önemli güven unsuru, toplum içinde yaşayan bireylerin kendi hak ve özgürlüklerine saygı duyulduğuna olan inançtır” ibaresi devletin her kesimi kucaklayacağını ve bu konuda yapılacak ilk işin halkın güvenini tesis etmek olduğu açıkça ifade edilmiştir. “Hukukun üstünlüğünü esas alan devlet, vatandaşlarının özgürlük ve haklarının teminatıdır” (AK Parti, 2002: 20) düsturuyla halklar arasında adaleti tesis edecek çalışmalara başladı.

Kürtlerin mağdur olarak devletten temel beklentileri adaletin tesisine yönelik istemleridir. Terör ile yerlerinden edilen, köysüz topraksız kalan, faili meçhullerle kaybettiği yakınlarını arayan kısacası adalet ve rahat bir yaşam isteyen Kürt halkı için demokratik yapıda güvenin tesisi ve her birey kadar temel haklara ulaşımın önündeki engellerin kaldırılması AK Parti hükümeti için yönetsel bir zorunluluk haline gelmiştir. Derin devlet zihniyetinden kurtulmak için bu gereklidir.

2009 ile başlayan demokratik açılım projesi bir takım hak ihlallerinin önüne geçmek ve silahları bırakıp bir barış ortamı oluşturmak için yürürlüğe girdi. Bu amaçla ortaya konulan demokratik hamlelerin başında anayasal düzenlemeler geliyor. “Ayrıca Öcalan, 22 Şubat 1999’da DGM’de verdiği ifadede, daha önce PKK çerçevesinde temel hedefleri olarak tanımladıkları “bağımsız Kürdistan” düşüncesine tamamen aykırı olarak Avrupa’daki gibi demokratik federal bir sistemi arzuladığını ve bunun için en önemli şeyin Kürt kimliğinin tanınması olduğunu ifade etmiştir. Bu süreçte Ak Partinin ulus devlet politikası yerine çoğulcu reformist ve dönüşümü savunan bir politika ortaya koyması açılım sürecini doğurmuştur (Köse, 2012: 103-105). Bu

bağlamdan hareketle Kürt sorununa Kürtlerin ayrı bir devlet kurma istemlerine gerek kalmayacak düzenlemelerin ilki 1999 yılında Türkiye'nin Helsinki zirvesinde AB Aday ülke statüsüne yükselmesi olmuştur. "Türk devleti, AB normlarında demokratik bir Avrupa devleti olarak dönüşüme uğrayacaktır. Söz konusu dönüşüm, esas olarak, Kürt sorununu ilgilendiren alanda cereyan edecektir ve Kürtler, giderek dönüşüme uğrayan yeni devlet yapısı içinde kendilerini bulabilecekler, kimliklerinin kabulüne tanık olacaklar ve karar verici içinde temsilcilerini sağlayacaklardır. Türkiye Cumhuriyeti, "Kürtlerin de devleti" haline dönüşebilme şansını, 1999 Helsinki Zirvesi'nde Türkiye'nin AB Aday üyesi ilan edilmesiyle önu açılan süreç sayesinde elde etmiştir" (Çandar, 2009: 167-171). ". AB 1993 Kopenhag zirvesinde kabul edilen siyasi kriterler, demokrasi, hukukun üstünlüğü, insan hakları ve azınlıkların korunmasından oluşmaktadır" (Kurt, 2009: 288). Ak Parti kurulduğu anda kültürel kimlikleri korumak için 2002 de olağanüstü hal uygulamasını kaldırarak demokratikleşme hamlesinin ilk adımını gerçekleştirmiştir (AK Parti, 2015: 45). 1987'de başlatılıp 46 kez uzatılan olağanüstü hal uygulamasının kaldırılması normalleşme ve çözüm odaklı siyasetin ilk önemli icraatlarından biridir.

"AKP Hükümetinin, Kürt açılımı hedefinin arkasında yatan bir diğer etken, AKP'nin dış politika vizyonu ve hedefleridir. Bölgesel bir güç, küresel bir aktör imkân ve kabiliyetine sahip olmak isteyen Türkiye'nin öncelikle demokrasisine derinlik kazandırması, kurumsallaşması ve başta Kürt sorunu olmak üzere temel sorunlarını demokratik yöntemlerle çözmesi gerekmektedir". (Köse, 2012: 81, Öneş, 2010: 81). "AK Parti, sorunun çözümünü "demokrasinin derinleştirilmesi, ekonomik eşitsizliklerin giderilmesi ve kültürel hakların tanınması" olarak, birbiriyle bağlantılı üç başlık altında dile getirmektedir. Bunların hiçbirinin diğerini öncelemediğini ve eşzamanlı olarak dile getirilmesi gerektiğini, sorunun salt bir asayiş ve güvenlik sorunu veya salt bir güvenlik sorunu olarak tarif edilemeyeceğini düşünmektedir" (Yayman, 2011: 18). Açılım politikalarının bir diğer boyutu anayasal yurttaşlık ve haklar konusunda taleplerin değerlendirilmesi olduğu kadar kültürel boyutta kardeşlik söylemi taşıyan birleştirici bir yapı oluşturmasıdır. (Bölükbaşı, 2016: 460). Bu birleştirici yapı ile hep birlikte demokrasi yolculuğu devam edecektir. "Çağdaş Demokrasinin en çok önemsenen niteliklerinden biri çoğunluğun hiçbir şart altında temel hak ve hürriyetleri tartışma konusu yapmaması ve azınlıkta bulunanların hak ve

özgürlüklerine saygılı olmasıdır” (AK Parti, 2015: 25). Bu sadece demokrasinin gerekliliği değil insanlığın ve vicdanın gerekliliğidir. Ak Parti demokrasi ve kalkınma programını vatandaşların hakları konusunu hem anayasa hem de toplumsal bağlamda koruyacak temeller üzerine inşa etmiştir.

Bu süreçte Abdullah Öcalan’ın da yakalanması PKK’yı silahlı mücadele ile bağımsız Kürt devleti kurma hayalinden uzaklaştırmış, Türkiye’nin Kopenhag kriterlerini yerine getirmeye yönelik attığı demokratik adımlar ile süreci sessiz takip etmeye itmiştir. Ne var ki bu sessizlik çok uzun sürmemiş PKK tekrar silahlı mücadeleye dönmüştür.

2002 de AK Partinin kurulması ile başlayan ideal demokrasiye olan özlemi giderme çalışmaları kapsamında yapılan Demokratikleşme çabası, bünyesinde çok kültürlü bir yapı barındıran devletin tüm vatandaşlarına eşit ve adil hak dağıtmasını zorunlu kılmaktaydı. Yıllarca etnisite üzerinden yürütülen ve modernleşmenin bir uzantısı olan ulus devlet yapısının ve bunu korumakla kendisini görevli gören güçlerin ülkeye verdiği zarar göz ardı edilemez. Ulus devlet modelinden çok kültürlü devlet modeline geçiş etnisite üzerinden yürütülen tartışmaları farklı bir platforma taşımış ve Ayrılıkları birlikte mutluluğa dönüştürmüştür. “Bir çoğulcu toplum modeli olarak çokkültürcülük, homojen varsayılan ulus-devlet yapıları içerisinde yaşayan yerli ya da yabancı azınlıkların, göçmenlerin, sığınmacıların ve her türden “farklı” toplulukların haklarının korunması için seferber edilen politik söylem ve uygulamaları içermektedir. Hızlanan küreselleşme sürecinin getirdiği yatay ve dikey toplumsal hareketlilikler ve kültürel etkileşimler süreci farklı insan gruplarının ve farklı kültürel pratiklerin bir arada olmasını zorunlu kılmıştır” (Bölükbaşı, 2016: 457).

Açılım bünyesinde demokratikleşmeyi sağlayacak ve Kürt halkının haklarını korumak için gerçekleştirilen yasal düzenlemelerden bir kaçışunlardır: “Nisan 2004’te ilk defa Şanlıurfa’da bir Kürtçe dil kursunun kurulması gibi adımlar vardı (Kürtçe Kurs Açıldı, 2004). Daha sonra Kürtçe yayın yapacak olan TRT 6, 1 Ocak 2009’da yayına başladı (Kürtçe Kanal TRT 6 Yayına Başladı, 2009). Hemen ardından cezaevlerinde tutuklu ve tutuklu yakınları arasında Kürtçe görüşme yapmak serbestleştirildi (Cezaevlerinde Kürtçe ‘Suç İşleyene Kadar’ Serbest Olacak, 2009). Dahası, Mardin Artuklu Üniversitesi bünyesinde bir Kürt Dili ve Edebiyatı bölümü açılıp 2011-2012 eğitim öğretim döneminde öğrenci alınması için YÖK’e bulunulan başvuru kabul edildi ve ilk defa bu isim altında bir üniversite bölümü açıldı (Kürt Dili ve Edebiyatı Bölümüne

Onay, 2016). Ardından Ekim Türkiye’de 2004 ve 2015 Yılları Arasındaki Demokratikleşme Politikasının Siyasi Bir Değerlendirmesi 107 2012’de Kürtçe’nin de aralarında bulunduğu azınlık dillerinin seçmeli ders olarak okutulması uygulaması başladı (Kürtçe Seçmeli Ders Eğitimi Başladı, 2012). Ocak 2013’te mahkemelerde Türkçe dışındaki dillerde ifade vermek serbest hale getirildi ve aynı ay içinde Diyarbakır’daki bir mahkemede ilk defa Kürtçe dilinde bir ifade verildi (Mahkemede İlk Kürtçe Savunma, 2013)” (Kurun, 2017: 06-107). 2010 AB ilerleme raporunda özellikle yeni anayasa reform paketi ile Demokratik Açılım Programına yer verilmiştir (Bozan, 2018: 179) Raporda Türkçe dışındaki dillerin kullanılmasına izin verilmesi ve demokratikleşme yolunda atılan adımlardan olumlu şekilde bahsedilmiştir.

Ak parti Hükümetleri, açılım politikaları kapsamında Kürtlerin yanında Alevilerin hak ve taleplerinin iyileştirmesi niyetiyle bir plan oluşturmuş, bu planın ilk icraatı devlet ile Alevileri bir araya getirecek çalıştayların hazırlanması olmuştur. “AK Parti Hükümeti iktidara geldiği günden bu yana Alevilerle ilgili “çözüm ve açılım siyaseti” odaklı bir yaklaşım benimsemiş, Öncelikle belirtilmesi gerekir ki, hükümet Alevi Açılımını başlatmakla sorunlara çözüm arayışı içerisinde olduğunu ve gereken her türlü tedbiri alma iradesini ortaya koymuştur” (SDE, 2009: 10). Toplumun farklı kesimlerinden akademisyenler, kanaat önderleri katılmış alevi sorunlarına farklı bir bakış açısı oluşturulmaya çalışılmıştır.

“Kamuoyunda ”Alevi Açılımı” olarak bilinen Alevilerin belli başlı taleplerini demokrasi ve insan hakları temelinde ele alıp değerlendirme amacı ile Devlet Bakanlığı tarafından bir dizi toplantının başlatılmış olmasının dahi başlı başına büyük bir anlam ifade etmektedir. O da şudur: Devlet Alevileri resmen tanımıştır. Alevilerin taleplerinin zaman içinde karşılanacağı gerçeği ile aleviler buluşmuştur. Devlet Alevileri resmen tanıdıktan sonra, mevcut veya sonra gelecek hükümetler, insan hakları temelli Alevi taleplerini karşılayacak düzenleme yapmaları zorunluluğu ile karşılaşacaklardır” (Tarhan, 2011: 122). .Bu bağlamda değerlendirildiğinde üniversitelerde açılan Alevi Araştırma merkezleri Alevilerin kendilerini tanıtabilecekleri önemli bir adımdır.

Açılım Politikaları ile Hükümet tarafından uygulamaya konulan milli birlik ve kardeşlik projesi belki de arzu edilen düzeyde bir başarı sağlamadı ama ülkenin sorunlarının asıl kaynağına inmeye imkân tanıyan bir yola işaret etti. Bu gün PKK

terör örgütünün mevcut sorunun demokrasi ve hukuk devleti ilkeleri içinde çözülmesini boğmak için beklediği bir kez daha açık bir şekilde görüldü. Bu örgütün mevcut olan Kürt meselesini Türkiye düşmanlığı için bir maske olarak kullandığı bir kez daha somut olarak anlaşıldı. Örgüt, devlet, toplum ve siyaset çözüme yaklaştıkça daha çok terör eylemleri yaparak süreci tersine çevirdi. Suriye’de oluşan yeni durumunun sunacağı imkânları fırsata dönüştürme hevesi ile PKK Türkiye’de yeniden kanlı eylemlere başladı. Bütün bu süreçleri idare eden siyasi irade sorunu çözüme kavuşturma noktasında karalılıkla devam etmektedir.

3. BÖLÜM

DEMOKRATİKLEŞMENİN ÖNÜNDEKİ ENGELLER VE DEMOKRATİKLEŞMENİN YENİ DİRENÇ ODAKLARI

3.1. Devlet İçinde Paralel Devlet Yapılanması

Türkiye'deki İslami geleneğin sahip olduğu damarlardan biri olan Nurculuk Said Nursi'nin yolundan gidenlere verilen genel bir sınıflandırmadır. Kendilerini kadim ehlisünnet anlayış olarak barındıran diğer anlayışlar içinde Nurculuk, görece daha yeni bir anlayıştır. Nurculuk geleneği, elde bulunan metinlerin dünyayı okumaya kâfi derecede yeteceği varsayımından hareketle diğer İslami literatürü kısmen paranteze alan bir anlayışın da egemen olmasını beraberinde getirmiştir. Bu durum, İslam toplumunda ve geleneğinde “doğal olarak var olan farklılaşmayı” dar bir alana hapsetmiş ve çok çeşitli risale yorumlarını da beraberinde getirmiştir. Fethullah Gülen etrafında toplanan bir grubun Said Nursi'nin okumalarından ayrılıp kendilerine Fethullah Güleni imam yapmasıyla oluşmuş Fethullahçılar ise Nurculuktan ve ehlisünnet İslam anlayışından tamamen farklı bir yol izleyerek varlık bulan yozlaşmış bir uzantıdır. “Fethullah Gülen, Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde çalışan bir vaiz iken, hitabetinin de verdiği güçle çevresinde yavaş yavaş bir cemaat oluşturmaya başlamıştır. Başlangıçta Said Nursi'nin bir talebesi olarak kendine bir alan ve meşruiyet sağlamış ise de zamanla eserleri ve konuşmaları ile ‘kendine özgü’ bir dinî yapılanma oluşturmuştur. Öyle ki kendilerini Said Nursi'nin şakirtleri ve talebeleri olarak gören diğer ‘Nurcu’ guruplardan belirgin biçimde ayrılmıştır. Bir tür teolojik toplumsal özerklik içinde gelişimini sürdürmüştür” (Evkuran, 2017: 195)

Fethullahçı yapı, hem insanların hem dini duygularını hem de milli duygularını derinden kamçılayan gösterişli bir tablo çizme konusunda son derece profesyonel davranan bir görünüm çizer. Bir yandan kamuya sızan bu terör örgütünün aynı zamanda toplumsal alanı da domine etmeye matuf özel çalışmalar yaptığı görülür. Türkçe Olimpiyatları, Hizmet Hareketi, Altın Nesil gibi cazip ifadelerle maskelenen bir casusluk şebekesi olan bu yapının sadece Fethullah Gülen adındaki bir ilkokul mezununun başarmış olduğunu söylemek pek mümkün değildir.

Unutmamak gerekir ki bu yapı 1960’larda İzmir’de basit bir dini “cemaat” olarak kurulmuştu. Fethullah Gülen, yanına topladığı ekibi ile ilk teşkilatlanmaya gittiğinde hedefi ülkeyi ele geçirmek miydi bilinmez ama bugün geldiği nokta itibariyle baktığımızda asıl hedefin siyasete yön vermek ve Devleti ele geçirmek olduğunu görüyoruz. Kuruluşundan itibaren Teşkilat yapısının özünü okulların oluşturduğu bu cemaat, eğitim üzerinden devşirebileceği bir kitle oluşturmaya çalıştı. Veren (2016: 29-30)’e göre ”Fethullah Gülen, talebe devşirirken bu çocuklarının dindar olmalarının yanı sıra ileride devletin yüksek kademelerinde doktor, mühendis, asker olarak önemli görevler almaları yolunda yönlendirmelerde bulunuyordu, bu okullardan mezun olanlar Gülen’le manevi ilişkilerini sürdürüyorlar. Dini ve siyasi içerikli bir yapı oluşturuyorlar, ne yapacakları hakkında Gülen’den talimat alıyorlardı.

Okullarla birlikte çocukların daha sonraki yıllarda kendilerine bağlılığını sağlayabilmek için Dershaneler açmaya başlayan cemaat artık cemaat kimliğinden daha baskın şekilde kurumsallaşıyordu. “Cemaatin yetiştirip iş sahibi yaptığı çalışanların maaşlarının bir kısmını cemaate vermesiyle ve çok zengin iş adamı ve sanayicilerin “himmet” adı verilen bağışlarıyla kısa sürede muazzam rakamlara ulaşan para ağı, zaman içinde cemaatin bizzat kurduğu şirketler ya da cemaat sempatzanı iş adamlarının da aynı çatı altında toplanmasıyla bambaşka bir noktaya ulaşacaktı” (Petek, 2017: 25).

“1990’lı yıllarda derslane sektörü önemli oranda Cemaatin kontrolüne girdiği yıllardır. Bu durum istihbarat teşkilatı tarafından dikkatle takip edilmiş ve hükümete bildirilmiştir. Milli güvenlik kurulu bu gelişmenin akabinde bazı dershanelerden mezun olan öğrencilerin askeri okullar ve stratejik kurumlara alınmama kararı aldı (Demirağ, 2015: 37). Dershaneleri Milli eğitim onaylı dershanelere çevirmeleri ve bu maskenin altında uzun yıllar derslane ile başlayıp gençlerin tüm hayatını kuşatıcı bir rol üstlenmeleri çok uzun sürmedi. Cemaatin dershanelerinden mezun olan öğrencilerin toplumlarda iyi mevkilerde yer almaları aileleri bu dershanelere öğrencilerini göndermeleri noktasında heveslendiriyordu. “Cemaat son yıllarda derslane için para yatırmadığı gibi sürekli zarar eden basın yayın kuruluşlarını da buradan gelen paralarla sübvansede ediyordu. Bayi satışı sadece 22 bin olan gazeteyi her sabah ücretsiz dağıtmak elbette ki ciddi paraya bakmaktaydı” (Demirağ, 2015: 37). 15 Temmuz Darbesi araştırma komisyonuna gönderilen ve Ahmet Davutoğlu tarafından

kaleme alınan yazıda cemaatin neden okullaşmaya önem verdiği net şekilde açıklanmıştır. “Mektupta eğitim alanında yoğunlaşmanın cemaate sağladığı temel üç yarardan bahsetmekteydi. İlki güçlü bir sosyal meşruiyet, bu meşruiyetle sağlanan finansal kaynak artışı ve nihayet robotlaştırılarak mobilize edilen bir insan kaynağının oluşması” (Petek, 2017: 250)

“Gülen yapılanması 1971 askeri muhtırasından sonra kendini eğitime vermeye başlar ve özellikle de 1980 askeri darbesinden sonra yoğun olarak açtığı “ışık evleri”, “öğrenci yurtları”, “yaz kampları” ve dershaneler” vasıtasıyla orta ve yükseköğretimde okuyan öğrencileri devşirerek örgüt elemanı veya iltisaklısı yapma işiyle ilgilenir (Turan, 2018: 95-96). Eğitim aynı zamanda finansal güç merkezi olarak da uzun yıllar örgütün devşirdiği bir alan olarak görünür. Sırtını eğitimin sağladığı maddi ve sosyal ranta dayayan örgüt bunu ülke sınırlarının dışına taşımakta bir beis görmedi. Yurt içinde militarist öğrenciler yetiştirilirken yurt dışı çalışmalarına da hız verdiler. “Cemaat hemen hemen her ülkede International School adında okullar açtı. Aslında bu okullar İngiltere’nin okuludur. İngiltere’den alınan isim hakkıyla açılan okulların açılabilmesi için gereken şartlardan birisi de, İngilizce konuşan ülkelere öğretmen getirmektir. Bu okullarda derse giren yabancı öğretmenler genelde Hristiyan’dır ve CIA ajanıdır. Resmi pasaport taşıyorlardı ve bu onlara dokunulmazlık sağlıyordu” (Acar, 2014: 232-234) Yurt dışında güçlenmesi özellikle bu okullar aracılığıyla olan cemaat güçlendikçe içinde büyüdüğü niyet kendini ortaya çıkarmaya başladı.

Fethullahçı yapı din maskesi altına saklanmış bir fedai ordusuydu. Fiziksel yapılanmasını cemaat görünümü olarak lanse etmelerine rağmen dini cemaat olmaktan çok daha öte misyonları vardı. Onların yaptığı dini, amaçları için bir araca dönüştürmekti ve bu gerçek anlamda bir din istismarıydı. “Diyanet İşleri Başkanlığının Şûra kararlarında bu istismar 6 başlık altında ele alınmaktadır:

- 1- Konjonktürel şartlara göre Din Anlayışı ve Dili oluşturma,
- 2- Ahlakilik yerine Pragmatist bir yaklaşım tarzının esas alınması,
- 3- Kendi din anlayış ve uygulamaları meşrulaştırmak için uygun bir fıkıh oluşturma,
- 4- Oluşturulan sahabe imajı ve mensupları sahabe ile özdeşleştirme stratejisi,
- 5- Bir istismar noktası olarak beddua etme,
- 6- Fetvaları kendi amaçları doğrultusunda biçimlendirerek vermek” (Özkan, 2017: 1006-1008).

Gülen, tıpkı renk değiştiren bir bukalemun gibi değişebiliyor, Dini çok rahatlıkla kendi menfaatine çevirebiliyor ve buna da insanları inandırabiliyordu. Bu istismar ettiği alanlar sadece yandaşlarını arttırıp ilahi dayanaklı bir lider olma emellerinin bir sonucuydu. Özellikle 12 Eylül 1980 darbesinden sonra dini uygulamalarda birçok kısıtlamaya maruz kalmış ve Cumhuriyetin ilanından sonra da dini hassasiyetlerine pranga vurulmuş bir halkı Din kisvesi altında kandırmak ve güvenilirliğine inandırmak çok zor olmamıştı. Bu süreçte uygulamaya başladıkları takiyye yolunu kendilerini saklamakta ustaca kullandılar. Dönem saklanmalarını gerektirecek şartlara sahipti, sıkıntı takiyye durumunun günümüz şartlarında da devam ettirmelerinden kaynaklanıyordu. “Hala takiyye ve tedbirin uygulanması ciddi anlamda şüpheler uyandırmaktadır. Müslüman bir gurubun, din karşıtı seküler çevrelerin yanında diğer Müslüman guruplara karşı da takiyye ve tedbir yöntemlerini uygulamaya devam etmesini, en azından dinî bir mantıkla açıklanmak oldukça zordur. Zorlukları açmak ve kendini güvene almak kaygısıyla belirli bir süreçte uygulanan “dönemsel bir uygulama”nın, zamanla cemaatin temel yaşam ve davranma tarzı haline gelmesi patolojiktir. Üstelik bunu kendisiyle aynı inanç sistemini paylaştığı bir topluma karşı uygulamaya devam etmesi meşru, anlaşılabilir ve makul olmayan amaçlar beslendiğine dair bir düşünce oluşturmaktadır” (Evkuran, 2017: 196-197).

İster takiyye kullanarak büyüsün ister illegal yollardan büyümesini tamamlasın olgunluk seviyesine geldiğinde artık Cemaatin din adına söylenebilecek çok fazla bir şeyi kalmamıştı. Sekülerleşmenin zirvesini yaşayan cemaat dini meşruiyetlerinin bir aracı olarak kullanmaktan öte dine bir fayda sağlamadı. Bağlı ’ya (2018:29) göre Konfüçyüs’ün belirttiği gibi bir dini, bir kültürü, bir inancı, bir devleti ifsat etmenin yolu orda kavram kargaşası yaratmaktan geçer. FETÖ, İslam’ın metodolojisi, kavram ve sosyolojisine çok büyük bir tahribat meydana getirdi. Kavramların içini boşaltıp bu kavramlar üzerinden bir operasyon gerçekteştirdi. Bu içi boşaltılmış kavramlar ideolojilerine uygun yeniden şekillendirilirken dine verdikleri zarar bir yana masum Anadolu insanını İslam’ın temel ilkeleri üzerine kurguladıkları yalanlarla kandırıyordu. “Fethullahçı Cemaat’in ve dolayısıyla ona bağlı medyanın güçlenişiyle birlikte, katı olan her şeyin buharlaştığı gibi, emperyalist Cemaat’in kazanına düşen bütün kavramlar ve bilgiler de aynı şekilde buharlaştı, içeri boşaltıldı ve kirletildi” (Çalışır, 2016: 25). Fıkhi uygulamaları menfaatlerine göre yorumlamak, İslam’ın

temel şartlarına uyuşmayacak fetvalar vermek, başörtüsünün dindeki yeri ve değerini görmezden gelmek bunlardan bazılarıdır.

“Gülen’in İslami anlayışı, toplumu ve devleti ister yukarıdan aşağıya, ister aşağıdan yukarıya doğru uygulanacak bir irşat yöntemiyle olsun, dizayn etme, inşa etme ve böylece ele geçirme vizyonu üzerine temellenir. Bu durum Gülen Cemaatini bir siyasal İslam ekolü olarak değerlendirmeyi gerektirir” (İşcan, 2018: 74). İslam’ı emelleri için araç olarak kullandığını çok rahatlıkla söylemek mümkündür. Çıkış noktasını İslam teolojisinden alan yapı Dini merkeze koyarak siyasallaşma yoluna gitmiştir. Yine İşcan’a göre” Dini gruplar, tarikatlar, mezhepler, fırkalar ”doğru inancı” değil, doğru inanca yönelik bir görüşü temsil edebilirler. Bu yüzden bunlar, “toplum benim”, “devlet benim” mantığı ile hareket ederlerse dini totalitarizm söz konusu olur” (İşcan, 2018:81). Bu totalitarizm kendine her türlü uygulamayı meşru görebilir. Buna masum halka ateş açmak da dahildir.

Gülen örgütü, özellikle 90’lı yıllardan sonra gerek okullardaki gerekse dersanelerdeki öğrencilerini seferberlik duygusuyla kimi mesleklere ve kuruluşlara yönlendirdi (Çaha, 2016: 96). Bu yönlendirme ile kurduğu bürokratik vesayet hükümetler üzerinde bir baskı unsuru olarak kullanılmaya başlanarak siyasete boyun eğdirme planlarının ilk adımı devreye girmiş oldu. Demirağ’a göre(2015: 21) yaptıkları gençlerimizin en saf, en temiz duygularını din adı altında sömürüp, bunları gizlice devletin bütün birimlerine sızdırıp, günü geldiğinde ”tetikçi” olabilecek şekilde eğitmektir. Gücünü sağlamlaştırmak için eğitim ve dersanelerin yetersiz kalacağını bilen Cemaat, zaman içinde farklı alanlarda yapılanmaya gitmiş, devlet içinde bir alt kadrolaşma oluşturarak devlete alternatif yapılar meydana getirmiştir. “FETÖ özellikle paralel devlet yapılanması yönüyle kendine özgü (sui generis) bir vesayet organizasyonu kurmuştur. Öyle ki bu yapı adliye, mülkiye, askeriye ve emniyet başta olmak üzere tüm devlet organlarında Cumhuriyet tarihinde eşi görülmemiş yaygınlık ve derinlikte kadrolaşmıştır” (Uzun ve ark, 2017: 11). “Toplumsal zeminini duygusal bir faktör olan din üzerinden inşa eden Gülen, toplumun her kesiminden insanlarla (siyaset, medya ve iş dünyası gibi) birlikte hareket etmesine rağmen, yapılanmasının ilk dönemlerinde grup varlığını oluşturmak, pekiştirmek ve güçlendirmek amacı ile aktif siyasete katılmamıştır. Amaçlarını gerçekleştirmek için kurdurduğu vakıflar ve çıkarttığı dergiler ile yavaş yavaş sivil toplum örgütü gibi kurumsallaşmaya başlamıştır” (Tunç

ve Atılgan, 2018: 86, Çakır, 1990: 103). Toplumsal yapıya bu kadar çok ve etkili nüfus ermesinin altında elbette ki birçok etken vardı. Cumhuriyetin ilanı ile Türkiye toplumsal alanda Dini uygulamaların kısıtlamaya gittiği Bir İnkılap sürecinden geçmiş ve Dindarların ötekileştirildiği bir gerçek ile tarihsel süreçte yüzleşen halk belki de cemaati Dini duygulara yeniden dönebilmek için bir dayanak olarak görmüştü. Şu bir gerçektir ki; dinini yaşadığı için İstiklal Mahkemelerinde yargılanmalar ve idamlar, 28 Şubat sürecinde Dindar diye ikinci sınıf insan muamelesi gören bir kesim vardı ve bu kesimim hafızasında rejim silinmesi güç izler bırakmıştı. Dini tekrar yaşayabilecek bir alan olarak cemaat onlara reddi zor bir imkân sundu. Bu imkân o zamanın şartlarında insanlara tatlı geldi. İnançlarını yaşayabilecekleri uygun bir ortam bulma hülyasıyla cemaate sempati duydular. Cemaatin halkın bu kadar sempatisinde kazanmasında elbette ki Devletin, cumhuriyetin ilanından bu yana uyguladığı yanlış politikalar rol almaktadır. Diyanet İşleri Başkanlığının kurulması tarihsel olarak Cumhuriyetin ilk yıllarına kadar uzansa da özellikle 1960 ve 1982 Anayasalarında sınırları çizilmiş ve uygulama alanları daraltılmıştır. Diyanet işlerinin halka nüfus edememesinden ve Doğru bir Din eğitiminin Devlet eliyle verilememesinden kaynaklanan eksiklikler illegal Dinsel yapıların halkın içine nüfus etmesine sebep olmuş, bu boşluğu halk bir şekilde alternatif bu yapılarla kapatma ihtiyacı duymuştur. Bu açığı lehlerine çeviren cemaat yapılanmasını tüm kurumların içinde örgütlemiş, bir virüs misali ülkenin tüm kan damarlarını sarmıştır. Bu damarlardan ülke için en kritik olanlardan biri de polis teşkilatıdır. “Örgüt mensuplarını 1970’li yıllardan itibaren emniyete yerleştirmeye gayret etmiştir. FETÖ emniyet yapılanmasında ilk olarak Polis koleji ve polis Akademisi gibi emniyet personelini yetiştiren kuruluşları hedef almış ve burada örgütlenmiştir. Örgütün polis teşkilatı içindeki uzantıları başta hükümet ve TSK olmak üzere devlet kurumlarının hedef alındığı operasyonlarda etkin rol üstlenmiştir” (Uzun ve Ark, 2017: 23). Hizmet hareketi olarak kurulmuş bir cemaatin bürokrasiye sızarak güç elde etme istemesinin altına gelecek siyasileşme düşü yatmaktadır. Bu düşe giden yolda kritik birimlere yerleştirdiği elemanları ile yasa dışı dinlemeler (Yasal görünümlü), bilgi toplamalar ve bu bilgileri insanlara karşı bir şantaj malzemesi olarak kullanarak devletin tüm kurumlarını kendine bağlamayı düşünmekteydi. Devlette topyekûn bir mücadele için devletin tüm kadrolarında hâkim güç olmayı başarmıştır. Yıllar boyunca her vatandaş mağdur ederek yürüdükleri bu yolda kadrolaşabilmek

uğruna yaptıkları gayri ahlaki uygulamaların en dikkat çekicisi sınav sorularında yaptıkları usulsüzlüklerdir. Bu usulsüzlükler arkasında hatırı sayılır bir mağdur kitle bırakmış ve toplumsal hafızada cemaat adaletsizliğin temsili olarak görülmeye başlanmıştır. Bunu yaparken etik olmayan yöntemlere başvurmaları aslında nasıl tehlikeli bir oyunu sahneye koyabileceklerinin ilk sinyallerini vermişti. Bu sinyaller doğru analiz edilebilmiş olsalardı süreci 15 Temmuz'a götürecektir. Bu sinyaller engellenir, ülkenin tarihine kara bir leke olarak yazılan o gece yaşanmamış olabilirdi. Özellikle yapılanmasını tamamladıktan sonra dış mihraklarla kurduğu ortaklıkların tek amacı İslam'ın güçlenmesinin önünün alınmasıdır. İslam ülkelerini ve özellikle Ortadoğu'nun parlayan yıldızı Türkiye'yi parçalayabilecekleri planda bir aktör olarak böyle bir mekanizmanın kullanılması aslında sinsî bir planın uzantısıdır. Bu planın adı ılımlı İslam projesidir

“ABD'nin dünyanın kalbi olarak bilinen ve yeryüzünün en zengin enerji havzalarının bulunduğu Merkezi Avrasya'yı denetim altına almak için geliştirdiği Genişletilmiş Ortadoğu Projesi'nin (GOP) en önemli boyutunu, hiç kuşkusuz “ılımlı İslam” stratejisi oluşturuyor. Öyle anlaşılıyor ki bölgede ılımlı İslam projesinin en önemli aktörlerinden biri Fethullah Gülen ve onun kurduğu yaygın örgütlenmedir” (Demirbağ, 2016: 24). “İslamofobi, İslami terör ve ılımlı İslam tartışmaları eş zamanlı olarak başlatıldı. Dinler arası diyalog, Kalvenistik bir İslam anlayışının popüler hale getirilmeye başlanan dönemidir. Bunun Adı Türk İslam'ı olacaktır” (Arseven, 2014: 23). “İsrail-ABD ve Batı ortaklığının, dünyada hızla yükselen İslam'a yönelişin önünü kesmek için ürettikleri “dinler arası diyalog” un amacı, kendileri tarafından “değiştirilmiş ve iğdiş edilmiş İslam” ı sahneye koymaktı Bu plan dahilinde Türkiye'de bu görev, bu konulardaki yanıltma haber ve dönüştürmelerde kullanacakları Gülen ve cemaatine verilmişti”.(Petek, 2017: 22-23). Bu gün yaşanan sorunların temelinde batıların güdümünde İslam algısının misyoner üssü olarak düşünülen Türkiye'nin, İslami uyanış ve direniş hamlesinin alıştırma merkezi haline gelmesi yatar (Arseven, 2014: 23). Bu İslami uyanış Batılılar tarafından kabul edilemez bir şeydi. Onların göstermeye çalıştıkları İslam olgusuna aykırıydı ve bu yükselişin önünün kesilmesi gerekiyordu. “Dinler arası Diyalog çalışmaları Musevi cemaati tarafından da takdir almaktaydı. Bu diyalog çalışmaları ile kendilerinin bir kez daha keşfedildiğini belirtmekte ve bu girişimin alkışlanması gerektiğini

savunmaktadırlar” (Acar, 2014: 238-239). Musevilerin alkış tuttuğu bir yapılanmanın İslam âlemine fayda getirmeyeceği aşikârdır.

Görülüyor ki ülkemiz üzerinde planı olanlar dünyevileşmiş ve devlete kin besleyen güçler menfaatleri için böyle bir yapıyı kullanmaktan çekinmediler. Artık bu hareket cemaat kimliğinden uzaklaşmış terör örgütü kimliğine bürünmeye başlamıştır. 15 Temmuz darbe girişiminden kısa bir süre önce Ankara ağır ceza mahkemesine sunulan FETÖ Çatı İddianamesi ile yapılanmanın genel karakteristik özellikleri ele alınmış, barındırdığı tehlikeler ortaya konulmuştur:

“Ayrıntıları Ankara Cumhuriyet Başsavcılığının 06.06.2016 tarih ve 2016/1632 numaralı iddianamesinde de belirtildiği üzere; dini referansları esas alarak hareket ettiğini iddia eden FETÖ’nün;

- Din kurallarını kendi çıkarları doğrultusunda yorumlaması,
- Devleti kendisine hasım ve karşı cephe olarak görmesi,
- Tüm yapısıyla açık ve şeffaf olması gerekirken bir istihbarat örgütü gibi “kod isimler, özel haberleşme kanalları, kaynağı bilinmeyen paralar” kullanması,
- Örgütün yönetim kadrosunun faaliyetlerini yurt dışından idare etmesi,
- Hedef olarak seçtikleri kişileri saf dışı etmek için her türlü baskı, şantaj ve yasa dışı faaliyeti kullanması, Bu örgütün casusluk faaliyetlerini de kapsayan organize bir terör örgütü olduğu açıkça ortaya koymaktadır”⁴. Bu yapının kuruluş ve organizasyon şemasına baktığımızda bir terör örgütü olduğunda kuşku duyulamayacak yapıya sahiptir.

“Gülen, legal görünümlü örgütlenmesiyle halkı ve bir kısım devlet görevlilerini kandırırken, bunun dışında tamamen illegal bir “Mahrem hizmetler” örgütlenmesi kurmuş, legal yapılanmayla da bu illegal yapılanmayı örtmüş, perdelemiştir. Öyle ki Gülen, örgüt içinde düzenlenen ve “Mahrem Hizmetler” olarak adlandırılan toplantılarda devlet bekası ve kamu düzeni için çıkarılan anayasa ve kanunları “esatiri evvelin” yani “eskilerin masalları, safsataları” diye ifade ediyordu” (Petek, 2017: 165). Artık Devleti karşısına aldığını göstermekten çekinmeyecek kadar da cüretkârdılar. Bu cüretkârlık onlara yasal olmayan işleri dini bir kisve altında

⁴ <https://www.yargitaycb.gov.tr/documents/15temmuzbrosurTR.pdf>

yaptıracak gücü de verdi. Devleti kontrol edebilecek mekanizmalara kritik noktalara yerleştirdikleri adamları ile bir hain tezgâh oyuna koydular. Bu tehlikeli oyun sırasında ülkeyi farklı konularda defalarca köşeye sıkıştırmışlardır. Cemaat yapılaşmasının parmağını;

“Savcı Nuh Mete Yüksel’in kaset olayında, Rahmetli Başbakan Ecevit’in devrilmesinde, 1 Mart tezkeresinde Amerika’nın yanında olmakta, 19 Ocak 2007’de Hrant Dink cinayetinde (ki, henüz tam olarak devlet tarafından bilerek deşifre edilmemiş bir darbe girişimidir), 7 Şubat 2012 MİT Krizinde, Malatya Zirve Yayınevi cinayetinde, Başbakana yapılan bir kısım suikast, dinleme ve dosyalama çalışmalarında, Futbolda “Şike Operasyonları” adı altında yapılan eylemlerde, Kendilerine muhalif olarak gördükleri dini kanaat önderlerinin susturulma çalışmalarında, Ergenekon davasını sulandırma çalışmalarında, Devletin resmi otoritesine karşı İsrail otoritesini tanıma ve onlarla birlikte olma da, diğer bir ifadeyle, yurttaki kendi otoritesine isyan ve kakışma, cihanda İsrail otoritesine selam da, Gezi parkı ve değişik Siyonizm kalkışmalarında, 17 Aralık 2013 Polis - Yargı Dostmodern darbe girişiminde görmekteyiz” (Acar, 2014: 243-245)

Yaptığı açıklamalarla Müslüman bir halkı can damarlarından vuran Gülen en çok da Mavi Marmara gemisinde yaşanan olaylar karşısındaki tutumu ile dikkat çekmiştir. “Mavi Marmara gemisi katliamı sonrasında Gülen, ABD’nin önde gelen gazetelerinden Wall Street Journal’a verdiği söyleşide, organizatörlerin Gazze’ye yardım götürmeden önce İsrail’le uzlaşma yolunu seçmemelerini ” faydalı sonuçlar doğurmayacak şekilde otoriteye başkaldırmak” olarak tanımlamıştı” (Petek, 2017: 23). “Bu beyanatta Müslümanları küstürmüş, inanan insanları ve özellikle de kendisine güvenip dualar edenleri, kendinden uzaklaştırmayı başarmıştır” (Acar, 2014: 425). Halkın Cemaate sempatisinin azalmasında 28 Şubat sürecinde cemaatin tutumu da etkin rol oynamıştır. 28 Şubat sürecinde Milli Güvenlik kurulunun aldığı kararlara MGK doğru karar verdiyse iki sevap yanlış karar verdiyse bir sevaptır sözünü, Zaman gazetesinin hükümeti istifaya çağırın manşetlerini zamanın yaşayan tanıkları asla unutmadılar. Daha da ileri gidip İslam’ın temel değerlerinden olan başörtüsünü küçümsedi. “28 Şubat sürecinde o süreci destekleyen, akıl veren bir tavır takındı ‘Başörtüsü Furuattır’ dedi” (Kulaoğlu,2014: 73). “Gülen, hareketine alan açmak için dönemin dindar başbakanı Necmettin Erbakan’ı post modern darbe ile yönetimden

uzaklaştıran ve dindarların üzerlerinden silindir gibi geçen dönemin hegomonik askeri, siyasi ve bürokratik güçlerinin yanında yer almıştır” (Aydın, 2018: 99). “Yine bu dönemde kendisine rakip olarak gördüğü imam hatip liselilerin mezunlarına üniversiteye girişte uygulanan kat sayı engelinin getirilmesinde, sonra da orta kısımlarının kapatılmasına açık destek vermiştir. Katsayı engeli ve orta kısımların kapatılması imam hatiplerin kapısına kilit vururken Gülen’e bağlı okullar ise Türkiye’de ve Dünya’da mantar gibi türemiştir” (Aydın; 2018: 99). Mütedeyyin bir kesimi yıllar içinde küstürecek bu uygulamalar içten içe cemaate kindarlığı arttırmış halk cemaatin bir sonraki dinle uyuşmayan uygulamasını ne olacağını beklemeye başlamıştı.

Özellikle yargıdaki yapılanmaları ile anayasayı hiçe sayan uygulamaları onlara bir müddet korunak oluşturmuş, Özel Yetkili Mahkemelere atadıkları hâkimler aracılığıyla yargıya direk müdahale imkânı bularak devlete karşı güç gösterisinde bulunmuşlardır. Bu mahkemelerde verilen kararlar iktidarın gerek ülke içinde gerekse ülke dışında cevaplayamayacağı tartışmaların fitilini ateşliyordu. (Hanefi Avcı, 2010: 525) özel yetkili mahkemeler marifetiyle TSK bünyesinde insanların nasıl birer terör örgütü üyesine dönüştürülmeye çalışıldığını şöyle ifade eder: “Artık yöntem bulunmuştur. Hedef seçilen kişilerin önce telefon detayları analiz edilecek, gizli ve özel görüştüğü kişiler belirlenecek, gerekiyorsa eşleri, çocukları veya yakınlarının telefon görüşmeleri aynı şekilde analiz edilecek, özel ilişkileri belirlenecek. Daha sonra başka isimlerle veya IMEI numarası üzerinden dinleme yapılacak, buluşmaları vs. varsa fotoğrafları ve yaptıkları videoya alınacak, ardından elde edilen bu sesler veya fotoğraflar internet sitelerinde profesyonelce yayınlatılacak. Maalesef bütün internet sitelerinde yayınlanan sesler ve fotoğraflar aynı grup tarafından aynı yöntemler kullanılarak hazırlanmıştır”

Cemaat bu mahkemeler ve savcılar eliyle gücün kendisinde olduğunu alenen ortaya koyuyor ve bu gücü hükmet aleyhine kullanacağını sinyallerini veriyordu. Cemaat ile AK Parti hükümetinin arası özel yetkili mahkemelerin yetki dışı usulsüz tutumlar ile gerilmeye başladı. Bu süreçte İlker Başbuğ’un tutuklanması bu mahkemelerin yetkisini gücünü sorgulamayı doğurdu. Zaten bu mahkemelerde görev yapan hâkimlerin ve savcılarının daha sonra yapılan tahkikatlarda Fethullahçı terör örgütü mensubu çıkmaları bu mahkemelerin asıl niyetini ortaya koymaya yetiyordu.

Özel yetkili mahkemeleri kendi menfaatine istediği gibi kullanan örgüt hükümeti karşısına almıştı. “Cemaat ile hükümet arasındaki gerilim başbakanın konutunda ve başbakanlık çalışma ofisinde böcek bulunması ile giderek tırmandı. Bu böceklerin bulunmasından kısa bir süre önce yine buralara böcek aramasını yapmak için bir ekip gelmiş ve bu ekip temiz raporu vermişti. Temiz raporu veren ekip ve Tübitak başkan yardımcısının casusluk niyetiyle böceği yerleştirdikleri anlaşıldı. Tutuklanan ekip FETÖ üyesiydi ve durum FETÖ’yü geri dönüşü olmayan bir yola soktu” (Petek, 2017: 199). FETÖ’nün birçok bağlantısı olduğu kesindir. Ülke içinden ve ülke dışından birlikte çalıştıkları bağdaşları veya güdümlü çalıştıkları yandaşları ile her türlü kirli tuzağın altında parmakları vardır. “FBI resmi sitesinde işbirliği içinde oldukları sosyal, etnik ve azınlık gruplarını sayarken ABD’deki Fethullah Gülen örgütünü de sayıyor” (Acar, 2014: 265). İşte bu birliktelik ülkeyi darboğaza çekmek isteyen güçlerin bir piyonu haline gelen Gülen Terör örgütünü yavaş yavaş 15 Temmuz gecesi o büyük hataya doğru sürükledi ve bu hata örgüt açısından belki de bir sonun başlangıcı oldu.

3.2. Yeni Bürokratik Vesayet

Bürokrasiyle ilgili derin çalışmalar yapan Weber için bürokrasinin olmazsa olmaz şartı rasyonalite ve liyakat temelinde kurulmuş olmasıdır ki bu da keyfî atamaları ve uygulamaları bertaraf etmek için zorunluluktur. “Weber için bürokrasi kesin şekilde akla dayalı, hiçbir kişisel bağlılık ve duygusallığa yer vermeyen sosyal kurumların en mükemmel şeklidir”(Özkalp, T.Y: 76). Bu zorunluluk hali ortadan kalktığında devlet yapısında işler aksar ve devletin düzeni tehlikeye girer.

“Var olduğu toplumun özelliklerine göre karakteristik bazı niteliklere sahip olan (çoğu zaman siyasal kurumlardan önce kurumsallaşmış) bürokrasi, bu bağlamda bazen statükoyu korumakla görevli kılınırken, bazen de belli bir ideolojiyi gerçekleştirmeye yönelik olarak işlevsel bir öneme ve geniş yetkilere sahiptir. Böylece güç bürokraside toplanmaktadır” (Eryiğit ve Yörükoğlu, 2012:7) Bu durum doğal seyrinde siyasetin bir iş yapma mekanizması olarak seyrederek. Doğal olmayan durum bu gücün tamamen siyasal dışı faktörlerin tekeline geçmesi ve bunu devlete karşı kullanmasıdır. Bürokrasinin belli bir kesimin tekelinde olması hukuk devletine zarar verir. Çünkü bürokrasinin varlığının temel dayanağı yasalara ve hukuka olan bağlılıklarıdır.

Keyfiliğin asla içinde barınamayacağı bir yapı olarak bürokrasinin bir takım tehlikeleri de içinde barındırdığı acı tecrübelerle görülmüştür. “Bürokrasinin devlet ve özel sektörde kendini gösterebilen, yönetenleri ve yönetilenleri yönlendirme gücünü elinde bulunduran, hiyerarşik bir yapı olarak değerlendirmek mümkündür. Ayrıca toplum ve devlet üzerindeki etkisinden yola çıkılarak bürokrasinin ciddi bir denetime tabi tutulamaması durumunda devlet içerisinde ayrı bir güç olarak ortaya çıkarak kendine has bir vesayet sistemi oluşturma kabiliyetine sahip olduğu sonucuna varılabilir” (Tunç ve Atılgan, 2018: 94). Tunç ve Atılgana göre (2018: 24) paralel yapının özellikle kamu kurumlarının üst makamlarına önem vermesinin nedeni buralarda kendisine bağlı bir yönetim kurmaktır. Aslında cemaat bürokrasiyi, siyaseti dizayn mekanizması olarak kullanmak istemiş, özellikle yargı ve askeri bürokrasiyi bir vesayet odağı haline getirmiş ve ülke gündemini uzun süre meşgul eden Balyoz, Ergenekon gibi davaların sulandırılmasında ve kendisine tehlike olarak gördüğü kadroların tasfiyesinde bu gücü kullanmıştır. En geniş kapsamlı örgütlenmesini yargıyı tahakküm altına almak için burada gerçekleştirir. “FETÖ yargı içindeki yığınağını 2010’da HSYK’nın yapısında değişiklik yapan referandumdan sonra önce HSYK’yı kontrol altına almak ve sonra yine HSYK Vasıtasıyla Yargıtay’a daire sayısının artırılmasının peşinden blok atamalar-160 kişi- yaparak tamamladı. Böylece “Saadet halkası” diyebileceğimiz güç örgütlenmesini tamamladı”.(Yayla, 2016: 21)

Yargıdaki vesayetlerini kullanarak yargıçlar eliyle istedikleri suçlu gösterecek deliller üretip içeriye tıkan bir yargıdan kurtulmak ülkenin bekası açısından çok önemliydi. “Tarafsız hâkim ve savcılar hukuka göre davranırken, cemaat taraftarları örgütlü ve hukuka göre değil, cemaatin talimatına göre davranıyor. Cemaatin istemediği kişiler serbest bırakılınca bu defa cemaatin etkilediği medya o savcı ve hâkimi topa tutuyor, haksız itham ve suçlamalar, linç kampanyaları ile hâkim ve savcılar taciz ediliyor, çalıştırılmaz hale getiriliyor” (Avcı, 2010: 505). Özel yetkili mahkemeler eliyle suç kapsamına girmeyen suçları dahi suç kapsamında gösterip yargılama yapmaya başlayan bu mahkemelerin giderek adalet terazisinden şaşması üzerine anayasal bir düzenleme yoluna gidildi. “Cumhurbaşkanı Abdullah Gül, Terörle Mücadele Kanunu'nun (TMK) 10. maddesi uyarınca kurulan ve kamuoyunda ‘özel yetkili mahkemeler’ olarak bilinen ağır ceza mahkemelerinin kaldırılmasına ilişkin düzenlemeyi de içeren ‘Terörle Mücadele Kanunu ve Ceza Muhakemesi Kanunu ile

Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'u onayladı"⁵. Birol Erdem savcılık ifadesinde "Özel Yetkili Mahkemelerin kaldırılması sürecini şöyle anlatıyor: "Ülkenin gündemini meşgul eden iki konu vardı: Ergenekon ve Balyoz davaları. Ve İzmir'de yürüyen Askeri Casusluk dosyası. Bu davalarla ilgili mahkemelerin ve özel yetkili savcılarının uygulamaları ciddi kuşku uyandırmaya başlamış, son derece tartışılır hale gelmişti. MİT Müsteşarı'nın ifadeye çağırılması pervasızlığı olayın üzerine tuz biber ekti ve bu yapıya ve yapmaya çalışıklarına dair kuşku kalmadı. Bu yapının Balyoz ve Askeri Casusluk gibi davaları açıkça kendilerinden olmayan asker, sivil bütün bürokrasiyi tasfiye etmek ve kendilerine alan açmak için bir imkânâ dönüştürdüğünü gördük... Biz sorunlu durumları söyledikçe 'sorun mevzuatlardan' kaynaklanıyor diyorlardı. Oysa sorun bu mahkemelerde görev yapan cemaat mensuplarıydı" (Çakır, 2016). Bürokrasiye attıkları temelleri sağlam kazıklar meydana onlara bıraktı. Yapılan düzenlemeler ile özel yetkili mahkemelerin kaldırılması bürokrasideki en güçlü ellerini bir nebze olsa zayıflattı.

Yargı büyük hedefleri uygulamaya koyabilmek için çok önemliydi ama tek başına yeterli değildi. Gülen, gençliğinden itibaren gerek 27 Mayıs darbesinde, gerek 80 darbesinde ve muhtıralarda ordunun ne kadar güçlü olduğunu görmüştü. Ordu karşısında ne siyasal güçler ne de halk durabiliyordu. Ülkeyi ele geçirmenin yolu ona göre orduyu ele geçirmekten geçiyordu (Petek, 2017: 164). Bu nedenle Gülen hedefini daha ilk günden orduya Ordu'ya yöneltmiş ve TSK içinde yapılanmaya başlamıştır. "FETÖ TSK'nın personel başkanlıklarında, tayin sicil ve istihbarat birimlerinde, askeri mahkeme, savcılıklar ve adli müşavirliklerde, komutanların emir subayları nezdinde ve askeri eğitim kurumlarında öncelikli olarak yapılanmıştır. Bu yapıları ele geçirmeyi hedefleyerek stratejik bir tercih yapmış, böylece TSK'nın komuta kademesi ve karar alma mekanizmalarına tesis edebilmeyi amaçlamıştır". (Uzun ve Ark, 2017: 32). Kuleli Askeri Lisesi ve Maltepe Askeri lisesinde başlayan ilk yapılanma hazırlıkları fark edildiğinde ihraçlar gerçekleşmiş ama bu yapı tam anlamıyla dağıtılamamıştır. Zaten liyakatin ayaklar altına alındığı bir kurumsal yerleştirme stratejisi güden FETÖ, profesyonel kadroların oluşmasının önüne set çekmiştir.

⁵ (<https://www.trthaber.com/haber/gundem/ozel-yetkili-mahkemeler-kaldirildi-120281.html> son görülme 03,08.2018)

Örgütün asıl niyeti TSK içindeki kendinden olmayanları bertaraf edebilecek uygulamalara gitmekti. 2007-2013 yılları arasında TSK'yı bütünüyle teslim alabilmek için bütün birimlerini harekete geçirmiştir “FETÖ mensubu emniyet ve yargı görevlileri tarafından hukuka aykırı bir şekilde yürütülen Ergenekon, balyoz ve askeri casusluk gibi soruşturma ve yargılamalar kapsamında yüzlerce üst düzey muvazzaf askeri personel tutuklanmış ve ordudan uzaklaştırılmıştır. Örgüt bu şekilde hem ordu içinde bir korku iklimi yaratarak hasımlarını pasifize etmiş hem de askeriye içindeki mensuplarının olağanüstü bir hızla yükselmelerini sağlamıştır (Uzun ve Ark, 2017: 27).

Cemaat anayasal düzeni alaşağı edecek şekilde kurumlarda kadrolaşmasını uzun yıllar içinde tamamladı. Bunu yaparken gerekli zamanlarda yasal boşlukları değerlendirdi, kimi zamanlarda ise siyasetçileri kandırıp halis niyetleri olan bir yapıymış gibi davrandı. Devleti çökertme planlarının bir parçası ola Mahrem Hizmetler kadrosu ile bir virüs gibi devletin kılcal damarlarına sinsice yayıldı. “FETÖ kurduğu bu “Mahrem Hizmetler” organizasyonu ile TSK, Emniyet teşkilatı, Yargı, Mülkiye, MİT, Telekomünikasyon İletişim Başkanlığı(TİB), Kamu güvenliği Müsteşarlığı, Adli Tıp, TÜBİTAK ve yargı kurumlarına birliktelik yapan kriminal daireler vb. gibi hassas ve kritik devlet kurumlarında hızla kadrolaşmıştır” (Petek, 2017: 165-166).

“FETÖ, Devlet kurumları içerisindeki yapılanmasını; etkisi altına aldığı eğitim çağındaki öğrencileri kendi hedefleri doğrultusunda yetiştirip mesleklerini de bizzat belirlemek suretiyle gerçekleştirmiştir. Örgüt, elemanlarından bir kısmına çalmak suretiyle ele geçirdiği sınav sorularını vererek başta askeriye, adliye, mülkiye, emniyet ve istihbarat kurumları olmak üzere, tüm kamu kurum ve kuruluşlarına yerleşmelerini sağlamıştır”.⁶

3.3. 7 Şubat 2012 MİT Krizi

Hükümetin cemaat ile arasının gerilmeye başladığı ve cemaatin haksız uygulamalarının bertaraf edilmeye ve yasal olarak önlerinin kesilmeye başladığı bir

⁶ <https://www.yargitaycb.gov.tr/documents/15temmuzbrosurTR.pdf>

süreçte Cemaat karşı hamle olarak hükümete gözdağı vermek maksadıyla yasadışı bir oyuna imza attı.

“Türkiye’de çözüm sürecinin başlatılması için MİT mensupları ile PKK’lı yetkililerin Norveç’in Oslo şehrinde gerçekleştirdiği görüşmenin kamuoyuna sızdırılması üzerine 7 Şubatta özel yetkili cumhuriyet savcısı Sadrettin Sarıkaya, MİT müsteşarı Hakan Fidan’ı ifadeye çağırdı. Devletin gizli kasası olan Hakan Fidan’ın ifadeye çağırılması sonrasında bir kriz ortamı yaşandı. Fethullah gülen örgütü ile AK Parti hükümeti arasında başlayan savaş, ilk defa bu olayla açığa çıktı” (Kulaoğlu, 2014: 15). Ülkenin kendi iç meselesinde çözüme yönelik ilk adımlardan biri atılmak üzereyken bu problemin çözülmesinden rahatsızlık duyan Gülen örgütü bu işin çözülmemesi için ilk atağını yaptı. Yayla’ya (2016: 23) göre FETÖ Türkiye Cumhuriyetini hedef alan bu ilk teşebbüsünü MİT’in başına geçirmek istedikleri kişinin geçememesi ve onun yerine hakan Fidanın getirilmesi üzerine, Hakan Fidanı teröristle pazarlık yapmaktan tutuklatmak için yaptı. Cemaat bu teşebbüsünü hakan Fidana karşı yapmıştı ama hedefleri daha büyüktü. Hakan Fidan tutuklanabilseydi sıra terör örgütüyle pazarlık yapmaktan Başbakan Tayyip Erdoğan’a gelecekti. “Paralel yapı, Emniyet ve Yargıdaki elemanlarını kullanarak, hakan Fidan üzerinden Başbakan’a giden yolu kapatmak, tartışılır hale getirmek ve Üst yapının askere yaptıramadığı darbeyi, siviller üzerinden yapmaya çalışmak gibi bir plan güttü ” (Acar, 2014: 461). “İlker Başbuğ’un tutuklanması, MİT müsteşarının ifadeye çağırılması, darbeye giden yolda FETÖ’nün en önemli güç gösterileriydi” (Petek, 2017: 199).

Oslo’ya giden ve özellikle MİT Müsteşarı Hakan Fidanın ifadeye çağırılması üzerine hükümet harekete geçti. İlk iş olarak MİT Kanunu’nun 26. Maddesinde değişikliğe giderek, MİT mensuplarının özel yetkili mahkemeler tarafından da kovuşturulmasını Başbakanlık’ın iznine bağlamıştı. Başbakan izin vermeyince dosya kapandı. Belki de bu Cemaatin yaptığı ve süreci aleyhlerine çevirecek ciddi bir hataydı. Zaten MİT Krizinden sonra Cemaat ve Hükümet arasında gerilim giderek tırmandı. Özellikle hukuk katliamı yaptığı özel yetkili mahkemelerin 2014 Martta kaldırılması ile Cemaatin hükümete karşı daha derinden bıçak bilemeye başladı. Özel yetkili mahkemelerin kapatılması hukuk dışı uygulamaları durdurmak açısından önemli bir adımdır. 7 Şubat MİT krizi ile hükümet FETÖ’nün hedefinde olduğunu anlamış ve böylece kendilerini koruyacak uygulamalara başlamışlardır

“Olayın vahametini, hükümete yakınlığıyla bilinen SETA Vakfı’nın Başkanı Taha Özhan’ın savcının attığı adımı “Yeni Türkiye’ye karşı bir sabotaj girişimi” olarak tanımlayıp buna “7 Şubat müdahalesi” adını takmış olması çok iyi özetliyor. Başbakan’ın da birkaç kez telaffuz ettiği gibi, hükümet çevreleri krizin ardında “yargı vesayeti” arayışları olduğuna inanıyorlar ve bunun sadece ulusal değil, uluslararası, hatta küresel boyutları olduğuna inanıyorlar “ (Çakır: 2012). Sadık Şanlı’nın Taha Özhan ve Hatem Ete ile yaptığı röportaj konunun ana hatlarını verir niteliktedir. Taha Özhan: “7 Şubat, ‘Yeni Türkiye’ fenomenine karşı açık bir sabotaj girişimiydi. Özünde polis-savcı marifetiyle siyasi iradeye rota belirlemeye kalkan bir müdahaleydi. AK Parti’nin benzer müdahale girişimlerine cevap verdiği alan yine milletin temsilinin sağlandığı meclis oldu. Bu süreçte, Gülen grubunun 7 Şubat’ın arkasında olduğu izlenimi yayın organlarında hararetli bir şekilde polis-savcı girişimini savunmalarından dolayı oluştu (Özhan: 2014).

Hatem Ete: “7 Şubat’ın önceki vesayet teşebbüsleriyle en önemli ortak noktası, kurumsal imtiyazlarla siyaseti baskı altına almayı hedeflemiş olmasıydı. 7 Şubat’ta, yargı, ifadeye çağırdığı MİT yöneticileri üzerinden, siyasi iktidarın PKK’yı silahsızlandırma ve Kürt sorununu çözme politikasını yargılamaya teşebbüs etti. Demokratik bir siyasal sistemde tamamen seçilmiş siyasi iktidarın uhdesinde olan siyaset üretme-politika geliştirme pratiği, yargı tarafından dava konusu haline getirilmek istendi. Bu doğrudan siyasete müdahale etme, siyaset üzerinde vesayet kurma anlamına geliyordu” (Ete, 2014). 7 Şubat ile yapılmaya çalışılan aynı zamanda yeni Türkiye’nin önüne set çekip, bu sevdayı daha doğmadan ortadan kaldırmaktı.

3.4. Gezi Parkı Kalkışması ve Hükümete Boyun Eğdirme Girişimi

Ak partini Türkiye’nin kaderini iktidara geldiği 2002 yılından itibaren değiştirmeye başlamış, uygulamaya koyduğu politikalar ile kötü gidişata dur diyebilmiştir. Muhafazakâr dünya görüşü, onun Batıya olduğu kadar Erbakan hoca gibi doğuya da yönelmesine sebep olmuş, bu dönemde İslam ülkeleri ile gerek ticari gerekse dostluk ilişkileri artmıştır. Demokratik açılımla özellikle Türkiye’nin uzun yıllardan beri kanayan yarasına bir nebze de olsa merhem sürmeyi başarmış, kimlikler üzerinden bir ayrımcılığı ülke sınırları içinde bertaraf etmenin yollarını açmıştır. Demokratik bir

toplum oluşturmak ve askeri ve bürokratik vesayeti ülkede alaşağı etmek için giriştiği politikalar, bu düzenden nemalanan bir takım güçlerin kirli oyunlarını bozmuş, ülkedeki etkin güçlerini yitirmelerine sebep olmuştur. Sandıkla işlerine çomak sokan bir hükümetin devrilmesini başaramayan bu güçler (ki bunların içinde parayı elinde tutan faiz lobisi, bürokratik vesayetin güçlendirdiği bir takım gruplar, partiler, STK'ları da saymak gerekir) çözümü başka kaynaklarda arama yoluna düşmüştür. Bunun için en kolay yolu seçmişler, bir iç karışıklık çıkarmak ve hükümeti bu karışıklıkla başa çıkamayacak ve istifaya zorlayacak bir proje ortaya koymuşlardır. Bu projeye baştan itibaren midir bilinmez ama batılı ülkeler de büyük rağbet göstermiş ve müdahil olmuşlardır. İstanbul taksim gezi parkı düzenlemesi için girişime geçen ve alan düzenlemesi sırasında ağaçların kesilmesi ile başlayan protesto hareketi kısa sürede hükümeti düşürme eylemine dönüşmüş ve ülke kısa süre içinde büyük şehirler adeta savaş alanına dönmüştür. Muhafazakâr ve ilerlemeci bir siyasal iktidar istemeyen güçler bu protestoları fırsat bilip niyetlerini açığa çıkardılar. “Gezi olayları; az zamanda ‘seküler Türkiye’nin’ ‘Dindar Türkiye’ye’ tahammülsüzlüğünün dışavurumuna dönüştü” (Ertem ve Esayan, 2013: 11). Gezi parkında yapılacak olan çevre düzenlemesinin kısa sürede hükümeti yıkmayı hedef alan boyuta evrilmesi aslında provokatörlerin niyetinin bir tezahürüdür. “Gezi Parkı olaylarının Altında yatan ekonomik nedenlere bakınca aslında dış güçlerin iş güçlerle organik bağıni çok rahatlıkla bulabiliriz. Çünkü geziden hemen önce Mart 2013 de çıkan Enerji piyasasını düzenleyen 6446 sayılı kanun ile yağmacı ekonomiden kamu çıkarı ekonomisine geçiliyordu. Böylece devlet faiz oligarşisinin oyununa çomak sokarak ülkedeki sömürücü faiz lobisinin oyununu bozmuştu” (Ertem ve Esayan, 2013: 46-47) Görünüyor ki Faiz lobisi Ak parti hükümeti döneminde egemenliklerini kaybetmeye başlamışlardı. Gücü tekrar ellerine almaları ise kendilerinin saflarında yer alan siyasilerin başa geçmesini sağlayacak demokratik yollarla mümkün olamayacağını bilen bu güçler çareyi içeriden bir takım grupları amaçları için kullanmakta buldular. Çocuklukları AK parti hükümetleri zamanına denk gelen ve geçmiş hükümetlerin kötü yönetimine şahit olmamış gençler faiz lobisinin amaçlarına ulaşmak için maşa olarak kullanıldılar. Gezi protestolarının kısa zamanda hükümeti yıkmaya yönelik eylemlere dönüşmesinin altında işte bu güçler tarafından güdümlü kullanılan gençler vardır. Bir taraftan Faiz lobisinin kısıkcı diğer taraftan Türkiye’nin doğusuna demokratik

açılımla barışın gelmesini istemeyen, emelleri Kuzey Irak'ın zenginliklerini sömürmek olan devletler tarafından Gezi Parkı düzenlemesi ülkeyi karıştırmak için bir bahane olarak kullanılmıştır.

Sağlam'a (2014: 75) göre gezideki polisler olayları büyötmek için sert tavır takındılar. Gülene ait medya kuruluşları nerdeyse gezi olaylarına katılanları evliyaullah ilan edecek kadar ileri gittiler. Gülen bu süreçte elini açıp hükümete beddua etti. Olayların şiddetinin giderek artmasında cemaatin güdümü altındaki polis teşkilatının eylemcileri kışkırtacak tavırlarını göz ardı edemeyiz. "İstanbul'da başlayan ve kısa zamanda Türkiye'nin hemen hemen her tarafına yayılan halkı sokağa dökerek KALKIŞMA yapma girişimi başarısız olmuş, ancak cemaatin buradaki tavrı, gazete ve televizyonlarındaki hükümete karşı tutumu ve haddi aşan eleştirileri, Almanya Başbakanı Merkel'le aynı çizgide buluştukları 'Başbakan'a diktatör' benzetmesi ve açıklamaları ile cemaatin nerede ve kimlerle aynı safta olduklarını, batı ve Amerika ile hangi konuda entegre olduklarını göstermesi ve maskelerin düşmesi açısından iyi oldu" (Acar, 2014: 462)

Amaç giderek büyüyen bir ülkeye duyulan korkuydu bu çok netti. Bu korkunun FETÖ'nün maşaları tarafından dışavurumu gezi parkı protestolarının hükümeti devirme eylemlerine dönüşmesine sebep olmuştur. Hükümetin büyük projelerinden vazgeçmesi isteminin protestocular tarafından dillendirilmesi aslında işin ağaç ya da ekonomik olmadığını dış mihrakların olaylardaki parmaklarını açıkça gözler önüne sermesi bakımından önem arz etmektedir. Uzun süre dindirilemeyen protestoların ve harabeye dönen sokakların ülke ekonomisine zararı çok büyük olmuştur.

"Gezi olaylarında temel amaç, ekonomide belirsizlik ortamının oluşturulması ve ekonomik büyümenin engellenmesidir. Bu girişimde de başarısızlık yaşayan vesayet kesimi, bu kez doğrudan siyasi otoriteyi hedef alan, 17-25 Aralık operasyonlarını başlatmıştır. 15 Temmuz darbe girişimini de planlayan ve yöneten terör örgütü Fetullahçı Terör Örgütü'nün (FETÖ) emniyet ve yargıdaki militanları, yön veremedikleri siyasi iradeyi bu operasyonlarla baskı altına almaya çalışmıştır" (Karagöl, 2016: 43)

3.5. 17-25 Aralık (2013) Operasyonu

“Oslo süreci Gülen hareketinin Erdoğan’a sırt dönmesi için milattır. Çünkü PKK’yı bitiren Türkiye’nin doğal lideridir. Oslo sürecinde Erdoğan’ın oy kaybetmeyi göze alarak, barışı getirmesi, derin devletin ve derin ABD’nin hoşuna gitmemiştir. Barışı getirmesiyle beraber Türkiye’de dirilişi, direnişi, inkılabı sağlayacak olan Erdoğan’ın liderliğini pekiştireceği ve tartışmasız hale getireceği söz konusudur. İşte bunu ABD’nin güdümünde olan gülen hareketi istememiş ve milliyetçilik ambalajlı bir barış törpücüsü tavra girmiştir” (Tezcan, 2014: 23-24). 3 Kasım 2002 tarihinde AK Parti hükümetinin kurulmasından itibaren Türkiye’nin ekonomik siyasal sosyal alanda olan değişim ve dönüşümü açısından iç ve dış güçlerin boyunduruğunda olan bir ülkeden kendi ayakları üzerinde durabilen ve hiçbir vesayete boyun eğmeyen bir ülkeye geçişin kapısı aralandığında yıllar içinde birçok reform yapan, özgürlüklerin önündeki engelleri kaldıran, demokratik açılımla kardeşleri birbirlerine bağlayan bir hükümet içeride ve dışarıda çıkar grupları tarafından bir tehdit olarak algılandı. “Egemen güçler, Fethullah Gülen örgütünü kullanarak, 17 Aralık 2013 tarihinde darbe girişiminde bulundu. 17 Aralık’ta Gülen örgütünün emniyet ve yargı ayağındaki adamları tarafından, “yolsuzluk ve rüşvet” bahanesiyle başlatılan operasyonda, başbakan Erdoğan’ın devrilmesi öngörüldü” (Kulaoğlu, 2014: 14-15). Cemaat insan kaynağı ihtiyacını kurduğu dersaneler ile gideriyor, burada başarılı ve kendisine tabi olacak öğrencileri özel seçip eğitiyor, gerekirse bunlara soruları vererek iyi yerlere gönderiyor ve ülkenin tüm kurumlarında kadrolaşmayı dersaneler eliyle yürütüyordu. Hükümetin dersaneleri kapatmaya yönelik attığı adımlar FETÖ’nün can damarlarını kesmek demektir.

“Hükümetin dersanelere yönelik düzenleme tasarrufunu gerekçe kılan, bugün artık varlığı herkese aşikâr olan devletin içerisinde Gülen Hareketi bağlantılı otonom bir yapı, MGK belgelerini bahane ederek fişleme iddiaları üzerinden iktidara karşı medya yoluyla yıpratma ve boyun eğdirme operasyonu başlattı. Hükümetin siyaset ısmarlamalarına direnmesi üzerine 17 ve 25 Aralık operasyonlarını gerçekleştirdi” (Abdelhalim ve Ark. 2014: 16). Cemaat bu operasyonlar ile hükümeti köşeye sıkıştırıp can damarlarını koparmak istiyordu. “Hükümetin dersanelerle ilgili aldığı kararın örgütün insan ve gelir kaynağına indireceği büyük darbeyi bilen FETÖ, elindeki tüm

medya organları üzerinden karşı saldırıya geçti Zaman gazetesi Eğitime Büyük darbe Manşetiyle çıktı. Böyle bir yasa darbe döneminde bile uygulanmadı dedi” (Petek, 2017: 202-203). Artık saflar belli olmuş hükümet ile Cemaat karşılıklı düelloya girmişlerdi. 17-25 Aralık operasyonları da bu savaşın en kızgın dönemlerinde patlak vermiş güdümlü bürokratik vesayetın son oyunudur.

“Bu operasyonların hemen akabinde ise AK Parti hükümetine karşı Cumhuriyet tarihinin en sistematik yıpratma, yıldırma siyaseti işleme sokuldu. Bu operasyonlarda, yolsuzluk iddiaları siyasal mühendisliğe kılıf olarak sunuldu (Abdelhalim ve ark, 2014: 16). Asıl niyet yerel seçimlere de ve Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde seçmenin Ak Partiye karşı olan tutumunu olumsuz yöne çevirmektir.

“FETÖ 17 Aralıkta dört bakana, 25 Aralıkta ise Erdoğan’a ve ailesine yöneldi. 17/25 Aralıkta FETÖ’cü polis, savcı ve yargıçlara ilaveten gazeteci kisveli FETÖ mensupları da aktif rol üstlendi. Hukukun silah, Hukukçunun tetikçi ve yolsuzluk iddialarının susturucu olarak kullanıldığı bir suikast gerçekleştirilmek istendi” (Yayla, 2016: 24). Operasyonun asıl amacı Tayyip Erdoğan’ı Sahanın dışına çekip oyunu hızlıca bitirebilme idi. Kurnaz bir sinsilikle yönlendirmeye çalıştığı Gezi isyanı yoluyla Erdoğan’ı devirmeyi başaramayan FETÖ, 17 Aralık’ta, yani Arap Baharı sürecinin başladığı günün üçüncü yıldönümünde bu sefer yargı darbesi yoluyla aynı şeyi denedi. “FETÖ’nün 17/25 Aralık 2013 tarihlerinde seçilmiş hükümeti devirmeye yönelik gerçekleştirdiği hukuk maskeli operasyonlarının ardından, iktidar çeşitli önlemlerle saldırıları bertaraf etme çabasına girmiştir. Bürokrasi, Ordu, Yargı, Siyaset gibi devletin birçok mekanizmasına sirayet etmiş takım elbiseli, üniformalı teröristlerin temizlenmesi aşaması, iktidar açısından son derece zorlu bir süreci işaret ederken diğer yandan adeta hayalet şeklinde yapılanmış örgüt üyelerini tespit etmek ve cezalandırmak da kolay olmamıştır. Suçluyu tespit eden emniyet, emniyetin teslim ettiği yargı içindeki terör yapılanması, süreci zorlaştıran başlıca nedenler arasındadır” (Çelebi ve Temel, 2016: 141). Ülkenin kan damarlarına nüfus etmiş bu yapı nihai hedef olarak siyaseti ele geçirmek ve bu alandaki denetim mekanizması olmak hedefini artık iyice gün yüzüne çıkarmış ve bu yönde attığı adımlarla bunda ne kadar kararlı olduğunu göstermiştir. Başbakan’ın darbe sürecine tepkisi çok netti: “Türkiye içinde ve dışında arkalarına bir takım karanlık çevreleri alanlar bu ülkenin istikametiyle oynayamazlar. Ayarlarımızı değiştiremezler. Türkiye, üzerinde

operasyon yapılacak, ameliyat yapılacak bir ülke değildir. Ak Parti iktidarı buna izin vermez” demiştir (Koçak ve Durna, 2017: 760). Böylece mücadelenin kararlılığı anlaşılmıştır.

Genel itibari ile Ak Parti kurmaylarını özel hedefte Başbakanı itibarsızlaştırıp ülke yönetiminin dışına çekmek, bir yandan da dış mihraklara rant sağlayacak zemini hazırlamak için yapılan 17/25 aralık operasyonları ardından hükümet öncelikli iş olarak bu damarı keserek paralel yapının bundan sonra yapacağı daha büyük planların önüne geçmek istedi ve devlet kurumlarından bu yapıyı temizleyebilecek ilk hareketi başlattı. Belki de işleri 15 Temmuz hain darbe girişimine götüren süreç, örgütün kadrolaştığı alanlarda kan kaybetmesi ve Ağustos ayında yapılacak olan Yüksek Askeri Şurada asıl bel bağladıkları askeri yapı içindeki güçlerini yitirecek olmalarıydı. Onları belki de planlaması iyi yapılmamış ve zamanlaması iyi seçilmemiş bir darbe girişimine götüren unsur yaşadıkları bu panik durumuydu.

4. BÖLÜM

15 TEMMUZ KALKIŞMASI

4.1. 15 Temmuz Hain Darbe Girişimi

“Bu ülkede ‘katli vacip’ sayılmanız için, tehlike algısının öznesi olmanız gerekmiyor. Tehlikeyi var eden ‘*sorun*’a barışçıl önermelerle yaklaşmanız bile ‘*devletin operasyonel alanı*’na müdahale ettiğiniz anlamına geliyor ve bizatihi ‘*tehdit unsuru*’ sayılmanıza yetiyor” (Besli ve Özbay, 2010: 13-14). Ekonomik göstergelerin iyileştiği, ülke risk primlerinin düştüğü ve büyük projelerin gündeme geldiği 2013 yılında Türkiye’ye yönelik operasyonlar da başlamıştır. Ekonomik ve siyasi istikrarı tehdit eden girişimlerin başarısız olması sonrasında vesayet odakları bu kez de askeri darbe girişiminde bulunmuşlardır. Ancak, Türkiye’nin siyasi, ekonomik ve sosyal yapısındaki değişim ve gelişme sonucunda, demokratik hak ve kazanımlarını kaybetmek istemeyen halk, darbe girişimi karşısında geçmişten çok farklı bir tepki vermiştir (Karagöl, 2016: 45).

Fethullahçı yapılanma 2000’li yıllardan bu güne hükümet ile girdiği tüm rekabet ve çatışmalardan yenilgi ile çıkmasının ve kurumlardaki yapılanmasını tasfiyelerle yavaş yavaş kaybetmeye başlamasının ardından elinde kalan ve görece hükümetin nüfuz alanından uzak kalan askeri güce bel bağlamaya başladı. Bu gücünün Ağustos ayında yapılacak olan Yüksek Askeri Şurada tasfiye edileceğinden dolayı panik yaşamaya başladı. Bu panik hali hükümeti devirme ve kendi yapılanmalarını iktidar yapma niyetlerini açığa çıkaracak bir kalkışmaya sürükledi cemaati. Ancak hükümet tarafından yakın kadrajda olmalarına rağmen 15 Temmuz gecesindeki gibi alçak bir işgali ve kalkışmayı pek çok kişi, kurum ve çevre beklemiyordu. Zaten bu yapının en büyük stratejisi mücadele ettiği rakibini bir fırsatını bulup gafil avlamaktır. Niyetlerini harekete geçirebilmek için en güçlü yapılandıkları alan olan orduyu kullanacakları belki tahmin etmek çok zor olmaz lakin ordunun kendi halkına karşı bir taarruz gerçekleştirebileceği maalesef bu boyutlarda öngörülemedi. Orduya cumhuriyetin ilanından sonra zımnen yüklenen siyasete “yön verme misyonu” zaten darbeler tarihine baktığımızda çok net şekilde görülmektedir. Cumhuriyet inkılaplarının halk tarafından uygulanırlığını arttırmak için orduya yüklenen bu misyon maalesef yıllar

içinde hiç değişmemiş, ordu kendisini cumhuriyetin bekçisi olarak görmeye hep devam etmiştir. Yıllarca Atatürkçü çizgide var olan ordu yıllar içinde içine farklı güç odaklarının sızmasıyla yavaş yavaş biçim değiştirmiş, bir takım yapılanmaların esiri haline gelmiştir. “15 Temmuz darbe girişimini gerçekleştiren askeri yapı, önceki dönemlerden farklı bir özelliğe sahiptir. Bu yapı uzun yıllar boyunca, devletin bütün kademelerinde paralel bir oluşumla gerek kurumlar gerekse kişiler aracılığıyla darbe girişimini planlamıştır” (Karagöl, 2016: 46). Ordunun niteliğinde meydana gelen bu değişiklik artık yeni bir süreci beraberinde getirmiş, emir komuta zinciri güdülmeden ordu içinden bir grup, ordunun diğer mensuplarının itibarını da gölgeleyecek şekilde darbe ve kalkışma teşebbüsünde bulunmuştur. “15 Temmuz darbe girişimi,7 Şubat 2012 MİT operasyonu, Haziran 2013 Gezi isyanları ve 17/25 Aralık 2013 yolsuzluk kılıfı geçirilmiş yargı merkezli darbe teşebbüsünün devamı olarak geldi. FETÖ, polis ve yargıdaki güçleriyle giriştiği operasyonlardan istediği sonucu alamayınca, geriye ordu içindeki gücünü harekete geçirmekten başka çaresi kalmamıştı” (Yayla, 2016: 24).

AK Parti hükümetleri iktidarda olduğu 2002’den bu yana asker sivil kutuplaşmasının önündeki engelleri kaldıracak politikalar üretip siyaseti askerin müdahale alanının dışında tutacak uygulamalar yapmış olsa da orduyu ele geçirmiş Fethullahçı yapılanmayı bertaraf edecek düzenlemeye tam anlamıyla fırsat bulamadan bu askerlerin koordinatörlüğünde bir ihanete maruz kalmıştır.

Ak Parti kurulduğu andan itibaren vesayetın her türüyle verdiği mücadeleyi başarı ile atlatmış bir partidir. Asker sivil ilişkilerini çok uzun yıllar normalleştirmeye çalışan ve bu konuda birçok yasal dönüşüm hazırlayan Ak parti, bu normalleşmeyi sağlarken askerin artık darbe yapamayacağı algısını da halk nezdinde oluşturmuştur. Ancak ordunun içine sızmış Fethullah Gülenin öğretilerinden beslenen bir gurup tüm algıları alt üst etti. 15 Temmuz’da cereyan eden olaylar bir darbe girişiminden ziyade terör yöntemlerini kullanarak gerek devlete gerekse millete karşı uygulamaya konulan bir isyan hareketiydi (Miş ve Ark.(a) 2016: 8). “Üst Yapı eliyle elde ettikleri teşkilatı, gücü, kuvveti kısaca cemaati, darbe ve kalkışmaya iterek bu milletin evlatlarını ve hükmetme yetkisi verdiği yasal ve anayasal hükümetini yıkmaya çalışmışlardır (Acar, 2014: 185). Diğer bir deyişle Fethullah Gülen’in liderliğini yaptığı sözde “Hizmet Hareketi’nin ülkenin kontrolünü ele geçirmek için hareket etmesi söz konusu

olmuştur. Fethullah Gülen tarafından verilen talimatlar yerine getirilmeye çalışılmıştır. Bu durumu ortaya koyan en önemli göstergelerden birisi olarak darbenin yürütülmesinde bir ilahiyat fakültesi hocası olan Adil Öksüz'ün darbenin ana karargâhı Akıncılar Üssünde yakalanması gösterilebilir. Daha önceki dönemlerde emniyet ile ilişkileri kesilmiş olan eski polislerin askerlerin kullandıkları tanklardan çıkmaları, darbenin icrasının her noktasında sivil imamların belirleyici olmaları söz konusu durumu daha net ortaya koymaktadır” (Akıncı, 2018: 113). 15 Temmuz darbe girişimi ile özellikle silahlı kuvvetler içinde yuvalanmış bir örgüt(FETÖ) yönetimi ele geçirip rejimi değiştirmeye teşebbüs etmiştir. Diğer darbeler vatan elden gidiyor görüşüne dayanılarak yapılırken bu darbe vatani elden nasıl kolay çıkarırız savı ana çıkış noktası olarak yapılmıştır (Çalışır, 2016: 195). Vatan namustur ilkesi FETÖ'cü askerler tarafından ayaklar altına alınmıştır.

Darbenin ayak sesleri 15 Temmuz akşam saatlerinde Ankara'da uçakların alçak uçuş yapmasıyla gelir, ardından İstanbul'da boğaz köprüsünün kapatılması gerçekleşir. Birçok kamu binası kuşatılmak istendi. Buralarda asker ve polis karşı karşıya geldiler. MİT Binasına ve Genelkurmay Başkanlığı karargâhına ateş açıldı. İletişim için sosyal medyayı bir süre engelleyen darbeciler gecenin ilerleyen saatlerine doğru bombalı saldırıya geçtiler. TRT binasını ele geçiren darbeciler darbe bildirisini spikere silah zoruyla okuttular. Kendilerine “Yurtta Sulh Konseyi” adını veren darbeciler bildirinin sonunda iktidarın görevden el çektirildiğini eklediler (Petek, 2017: 224-228). Ayrıca darbeciler sıkıyönetim ilan edildiğini ve sokağa çıkma yasağı getirildiğini duyurarak halkın evlerinden korku içinde gelişmeleri takip etmesini murad ettiler.

Seçilmişlerin hedefte olduğu bu darbe planı seçilmişlerin yerine tamamen kendi adamlarını koyarak yeni bir siyasal yönetim kurmayı planlamıştır. Ayrıca 15 Temmuz gecesi yaşananlar medyanın gücünü bir kez daha görmemizi sağlamıştır. “Darbeler, askerler tarafından yapılırken darbeler için zemin hazırlayan ve onu ülke geneline yayan kitle iletişim araçlarıdır. Kitle iletişim araçları siyasal kültürün devamlılığında taşıyıcı rolünü üstlenmektedir. Bu bakımdan kitle iletişim araçları darbeleri de siyasal kültürü de şekillendirme ve yönlendirme gücüne sahiptir.(Göksu, 2018: 7) Bu gücü darbe gecesi kendi lehine çevirmeyi Başaran Cumhurbaşkanımız Face Time ile bağlandığı CNN Türk canlı yayınında halkı darbecilerle mücadele etmek üzere caddeler sokaklara davet etmiştir. Halkı sokaklara inmeye çağıran Cumhurbaşkanının

çağrısı hemen karşılık bulmuş ve halk demokrasiye, Cumhurbaşkanına, kendi iradesinin tecellisi olan seçilmiş hükümete sahip çıkabilmek için sokaklara inmiş ve darbecilerle silahsız ama güçlü bir mücadele sergilemişlerdir.

“Geleneksel yöntemlerle darbe yapmaya çalışan hain grup bu girişimlerini konvansiyonel medyayı kullanarak tüm Türkiye'ye yaymayı amaçlamıştır. Fakat bu hamleyi gören ve geleneksel yöntemlere karşı yeni iletişim teknolojilerini kullanarak halka seslenen siyasal aktörler, kendilerinden bir kıvılcım bekleyen halkın sokaklara, meydanlara dökülmesini sağlayarak bu iletişim savaşını kazanmıştır. Bu manada minarelerden yükselen selalara da kitle iletişim aracı misyonu yüklediği çıkarımı yapılabilmektedir” (Göksu, 2018: 7).

Ordu ilk defa bir darbeye gücünü siyasilerden daha önce halka çevirmiş, karşı savunma noktasında hiçbir gücü olmayan sadece demokrasiye sahip çıkabilmek için caddeleri sokakları dolduran halka ateş açma, bomba atma küstahlığını gösterebilmiştir.

Sosyolojinin klasik bir klişe ifadesi vardır, kriz dönemleri aynı zamanda kahramanları da yaratır. Zira bu kritik süreçlerde gidişatı değiştirebilen kararlar almak ve adımlar atmak hem cesaret ister hem de akıl. Her ikisini bünyesinde toplayanlar doğal olarak kahramanlaşırlar. Esasında 15 Temmuz gecesi büyük kahramanlıklar yapan kişilerin sayısı sayılamayacak kadar çoktur. Ama o gece özellikle liderin bir kitle için sahip olduğu önemi ve kritik pozisyonunu bir kez daha gösterdi. Lider, arkasındaki kitleyi gerektiği gibi mobilize edebilir. Ve o gece, daha önce belki de çoğu kişi için bir siyasi lider olan Tayyip Erdoğan, aynı zamanda karizmatik bir lidere dönüşmüştür.

15 Temmuz gecesinde yaşananları zikrederken anılması gereken kişilerden birisi de kuşkusuz ki Ömer Halisdemir'dir. Malum, darbeci askerlerin elebaşı olan Semih Terzi darbenin bütün ülke sathına yayılması ve bir çökme baskını haline getirilmesi için gittiği kışlada Ömer Halisdemir'in direnciyle karşılaşmıştır. Hayatı pahasına darbecilerin hiyerarşisini alt üst eden bir hamle gerçekleştirip, Özel Kuvvetler Komutanlığını ele geçirmek isteyen general kılıklı terörist Semih Terzi'yi alnından vurarak öldüren ve kendisi de oracıkta darbeciler tarafından şehit edilen Astsubay Ömer Halisdemir, darbeyi tökezleten en önemli hamlelerden birisini yaparak süreçte çok kritik bir rol oynamıştır.

Askerlerin “vatan namustur” görüşünü o gece darbecilere karşı kullanan Türk silahlı Kuvvetleri içindeki yapı halkın feraseti ile birleşince darbecilerin sonunu hazırladı.

Yavuz'a göre (2017: 27) FETÖ uzun zamandır TSK içinde yapmaya muvaffak oldukları tasfiyenin gücüne çok bel bağlamıştı. Bu tasfiyenin boyutları çok genişti, kimi askerleri kumpas davalarına bulaştırmışlar, kimilerini korkutarak ordudan uzaklaştırmışlar, kimilerini yollamak için erken emekliliğe ikna etmişler, kimilerine uçamaz raporu vermişler böylece TSK içinde öteledikleri bir yapı var etmişlerdi. Böylece TSK içinden kendisine tabi olmayan kalabalık bir yapı oluştu. "15 Temmuz darbesinin püskürtülmesinde halkın soylu direnişi kadar Türk ordusundaki vatansever askerlerin karşı duruşu da önemli bir etkendi" (Hasdemir, 2016: 51). Kendilerine destek vermeyen TSK mensupları ile emir komuta zinciri içinde gerçekleşmeyen bu kalkışma halkın iradesi ve feraseti ile bastırılabilmiştir.

Diğer bir önemli etken de darbeyi planlanan saatte yapamamış olmalarıdır. Planlarını uygulamaya koymak için elbette ki akşam saatlerini düşünmemişlerdi ama girişimin başından itibaren onların emellerini gerçekleştirmesine fırsat vermeyecek terslikler de kendiliğinden ortaya çıkıyordu. İlk plan değişikliğine darbe planını bir binbaşının MİT'e bildirmesi ve MİT müsteşarının da Genelkurmay başkanlığına konunun araştırılması için bilgi iletmesi ile gitmişlerdi.

Bunun üzerine Genelkurmay başkanı da Kara Kuvvetleri komutanı Zeki Çolak'ı Kara havacılık okuluna bir bahaneyle göndermiş ve bir hareketlilik olup olmadığını gözlemlemesini istemişti. Hulusi Akar Zeki Çolak'a bir şeyden şüphelenirse gözaltı emri vermişti. Hulusi Akar daha sonra askeri tüm uçuşların iptali emrini vermiş, harekât merkezine sızan darbeciler Askeri nakliye uçakların uçuşlarını serbest bırakan korsan bir emir yayınlamış ve Hulusi Akar'ın emri askıda kalmıştır. Darbecilerin farklı bölgelerden askeri desteğe ihtiyaç duydukları açıktır (Yarar, Bozkurt, 2016: 39-50). Gece yarısı için planlanan girişim olayın ifşa olması ile akşam saatlerine alınmış ve bu terslik darbenin tarihsel sonucunu değiştirmiş, siyasal bir hamleye ve halka koordine olabilmesi için zaman kazandırmıştır. Böylece çok iyi planlanan bir darbeyi başarısızlığa mahkûm etmiştir.

"Öncekilerin 15 Temmuzdan farkı, uygulanan şiddetin açık bir toplumsal direnişi karşılarında bulamamaları nedeniyle görünür olmayacak şekilde ve sözde hukuk örtüsü altında gerçekleştirilmiş olmasıdır. 15 Temmuz darbe girişiminde darbeciler, ülke demokrasisini temsil eden kurumsal yapılara ve darbeye direnen halka karşı kaba, kanlı, orantısız açık bir saldırı gerçekleştirmişlerdir. Ülkenin seçime dayalı iki

kurumuna Cumhurbaşkanlığı makamına ve Meclise karşı ve bu iki makamın meşruiyetini sağlayan halka karşı, kısaca millete dayanan ne varsa yok edilmeye ve sindirilmeye çalışılmıştır” (Alkan, 2016: 255). 15 Temmuz gecesi hain güruh darbeye karşı direnişi baştan kırabilmek için emniyet Genel Müdürlüğü, Polis Özel Harekat merkezi, İstanbul ve Ankara’da Emniyet müdürlüğü, Genelkurmay, Milli İstihbarat Teşkilatı, Kuvvet komutanlıkları, TBMM gibi kritik noktaları hedef almış, buralardan karşı mücadelenin önünü kapatmaya çalışmıştır (Şener, 2017: 159)

Durna ve Koçak’ın (2017: 762) Akın (2016) dan aktardığına göre “Halk ilk kez bir darbeye karşı harekete geçmiştir. Türkiye’nin siyaset ve demokrasi tarihi açısından daha önce tecrübe edilmemiş bir olay yaşanmıştır. Bu girişime karşı başta halk olmak üzere sivil siyasetin, darbeci olmayan askerlerin, emniyet güçlerinin ve medyanın dik duruşu, Türkiye’de siyasetin kendi meşruiyetine sahip çıkmasını sağlamıştır. Türkiye’nin darbe hafızası, daha önceki tecrübelerden tamamen farklı bir biçimde yeniden oluşmuştur. Ak Parti döneminde 27 Nisan e-muhtırasına karşı bir mukabele edilmesinde olduğu gibi 15 Temmuz Darbesinde de millet destekli bir karşı darbeye bulunulduğunu söylemek mümkündür”.

Özellikle Ak Parti iktidarı ile güçlenen orta sınıf ve muhafazakârların özellikle kendilerine duydukları özgüvenin artması, gerek 27 Nisan e-muhtırası gerekse 17-25 Aralıkta sergilediği güçlü duruş siyasi krizlerle mücadele etme noktasında halkta bilinçlilik oluşturmuştur. Her krizden öğrenerek ve güçlenerek çıkan siyasi aktör özellikle 15 Temmuz gecesi meydanlarda tankların karşısında duracak kitlelerin varlığını beraberinde getirmiştir (Miş ve ark. (a) 2016: 72). Siyasete olan güvenin tesisi ve Fethullahçı yapılanmanın son yıllarda gözle görülür şekilde takındığı yeni misyon darbe girişiminin püskürtülmesinde etkin rol oynamıştır.

Anadolu’daki orta sınıfın romantik muhafazakâr duygularını derinden kamçılayarak kendisine muteber bir alan oluşturmak için envaiçeşit mizansenler planlayan FETÖ, tarihin tanık olduğu en ciddi terör yapılanmalarından birisidir. Toplumun genel duruşuyla mutabık kavramlar üzerinden yürüyen örgütsel propagandanın esasında bir kanlı senaryonun şifrelerini içerdiği görüldüğünde artık çok geçti.

Hükümet bu yapı karşısında son derece kararlı bir duruş sergileyerek büyük bir tehlikeyi bertaraf etmiş oldu. Bu yapılanmaya gösterilebilecek olan en ufak bir müsamahanın bile çok büyük sonuçlar doğuracağı açıktır. “Erdoğan’ın FETÖ ile

özellikle 2013 yılında başlayan kararlı mücadelesinde mesafe alması, 15 Temmuz darbe girişiminin başarısız olmasında pay sahibidir. Erdoğan hem o gece gösterdiği liderlikle tarihi bir duruş sergiler, hem de son üç yılda (2013-16) yaptığı etkili mücadele ile örgütün operasyon kabiliyetini kırarak dirayetli bir duruş ortaya koyar” (Akdoğan. 2017: 217). İşte onun bu kararlı duruşu ve halka hitap ettiği bütün konuşmalarında bu tehlikeye dikkat çekmesi onun liderlik vasfını karizmatik liderliğini de pekiştirip adeta bir halk kahramanı olmasını sağlamıştır.

Darbenin savuşturulması belki o an için ülkeyi hainlere kaptırmak istemeyen halkın bir refleksi olarak görülebilir ancak millet günlerce süren demokrasi nöbetleriyle hem siyasete hem demokrasiye sahip çıkmaktaki kararlılığını göstermiş, kendi gücünün üstünde güç tanımadığını tüm dünyanın görmesini sağlamıştır.

4.2. Liderlik ve Karizma

Aktay (2001: 23) için “Karizmanın herkes tarafından kabul gören tanımı “bir şahıstaki olağan üstü güçlü yetenekler, cazibeler ve özellikler ”e gönderme yapar.” Weberyana teorideki karizma kişinin doğaüstü, olağanüstü güçlerini tanımlamak için kullanılır. Otorite tamamen kişinin niteliği veya kahramanlık gücüne ve örnek şahsiyetine ve onun etrafında şekillenen düzene insanların adanmışlığına vurgu yapar. “Liderlik kelimesi ise bir siyaset adamının, devlet ya da siyasal hareket içinde hukuken ya da fiilen sahip olduğu egemen durum anlamına gelir” (Yıldız, 2013: 168)

Her ne kadar Max Weber karizmatik otorite biçimini rasyonaliteden meşruiyetinin kaynağını yasalardan alan yönetimleri ifade etmek için kullanmasa da burada değineceğimiz ana unsur anayasal sistemde de karizmatik liderliğin ne kadar etkili bir kavram olduğu üzerine olacaktır. Karizmanın aslında geçmiş zamanları tanımlamak için kullanılan demode bir kavram olmayıp modern dönemlerinde halkı yönlendirme ve harekete geçirme becerisine sahip liderleri ifade etmek içinde kullanılabileceğini uzun yıllar iktidar partisinin başında olan Recep Tayyip Erdoğan’ın şahsında somut hale geldiğini gördük. “Liderlik hakkında karar verici olan toplumsal psikolojidir. Toplumsal psikolojiyi ise tarihsel koşullar ve ondan da çok toplumun değişime oldukça dirençli, temel kültürel özellikleri, grup davranışları belirler. Çünkü bu özellikler toplumun ihtiyaçlarının neler olduğunu, bir başka deyişle bir liderden neler

beklendiğini, liderin hangi koşulları yerine getirmesi halinde karizmatik olabileceğinin çerçevesini çizer” (Göka, 2014: 94). İktidarda olduğu 2002’den bu güne çatışmaları bertaraf edici ve halkı eylemlerine ikna edici özellikleri ile Tayyip Erdoğan toplumsal birlik ve değişimde halkı yönlendirebilme becerisi ile ön planda oldu. Bir liderin sahip olabileceği vasıfları halkı domine etmek için kullanması halkı gözünde kendisini liderlik boyutunda alışılmışın dışında bir arenaya taşıdı. Rasyonel yönetimleri ya da rasyonel siyasi aktörleri ifade etmek için çok kullanılmayan bir kavramı “Karizmayı” tekrar literatüre sokturdu. Bir lidere yön veren görüldüğü aslında toplumsal ihtiyaçlara nasıl cevap verebildiği, zor zamanlarda aldığı kararların halkı nasıl motive ettiği. “Doğal liderlerin belirgin özelliklerinden biri” düşlenen bir geleceği tasarlayabilme, geliştirebilme ve paylaşabilmedir (Alpkutlu, 2017: 902). Bir kişinin sadece karizma diyebileceğimiz özelliklere sahip olması liderlik için tek başına yeterli bir kıstas değildir. Halkını yönlendirebilmek, onlarla eşgüdümlü hareket edebilmek, kriz zamanlarını iyi yönetebilmek gibi özellikler bir lideri sıradan bir liderden ayırıp onu farklı kategoriye sokan kıstaslardır. Aktay (2001: 28), karizmatik Liderlik ile ilgili araştırmalar yapan Fiol, Harris ve House’nin (Fiol ve Ark, 1999:466) karizmatik liderliğin toplumsal değişimi nasıl şekillendirdiği ile ilgili öne sürdükleri şu bulgularının önemini vurgular: “Lidere Yüksek Derecede bir sadakat ve adanış, Liderle ve liderin misyonuyla özdeşleşme, Liderin değerlerini, amaçlarını ve davranışlarını gıpta ile taklit etmek, Lideri bir ilham kaynağı olarak görmek, Lider ve liderin misyonuyla ilişkilerinden yüksek bir kendine saygı duygusu türetmek, Lidere ve onun inançlarının doğruluğuna olağanüstü düzeyde bir güven”. Bu güveni tesis edebilmek toplumsal değişim için insanları ikna edebilmek sonucunu doğurur. Karizmatik liderliğin güvenilirlik katsayısı çok yüksek olduğundan dolayı pek çok kadim sorunları çözebilecek bir imkâna da sahiptirler. Özellikle dini ve etnik çatışmaları çözme konusunda görece daha önemli bir avantaja sahiptirler. Zira her iki alandaki çatışmalar doğal olarak yoğun duygu yüklü bir atmosferin oluşmasına neden olurlar. Duyguların yoğun olarak karıştığı alanlarda ki sorunları çözmek görece daha zordur. Hem rasyonel olarak doğru adımlar atmak hem de duyguları zedelemeyen iş yapmak gerekir. Bu iki alanı dengede tutabilme imkânı da neredeyse sadece karizmatik liderlerde bulunur. İşte bu nedenden dolayı da R. Tayyip Erdoğan önemli bir liderlik fonksiyonu yerine getiren güçlü siyasi bir aktördür. Nitekim hem terör sorununun hem

de Alevi-Bektaşî sorununun çözümünü istemeyen çevrelerin Erdoğan'a karşı yürüttükleri muhalefetin temeline onun bu özelliği olduğunu görmek zor olmayacaktır. Halk nezdinde güvenilirliği zedelenmiş bir liderin duygu yüklü alanlardaki derin sorunları çözmesi beklenemez. Hükümetin niyeti kendini liderinde açığa vurur. “Dürüst ve güvenilir insana ihtiyaç, yaşamın her alanında toplumun gereksinim duyduğu bir sermayedir. Siyasette vatandaşların liderlere ve siyasetçilere güvenmesi de, bir tür siyasal sermaye olarak karşımıza çıkar. Nasıl ki emanet edilecek insanın hıyanet etmeyeceğine dair güven besleniyorsa; devleti ve iktidarı dolayısıyla ülkeyi teslim edeceğiniz kişi veya kişilerde de güvenilir olma niteliği aranmaktadır” (Can, 2015: 165). Liderler özellikle kriz zamanlarını yönetebilme becerisiyle donatılmış insanlardır. Krizlerdeki kararlı tavırları ve çözüme yönelik hamleleri halk nezdinde karşılık bulur.

15 Temmuz gecesine de Erdoğan'ın sergilediği karalı duruş damgasını vurmuştur. Halkı direnişe çağırması, darbeye karşı durması, havaalanı işgal altında olmasına rağmen uçağını İstanbul'a indirmesi, darbecilerin bütün planlarını bozmuş, toplumda sınıfsal ekonomik konumları farklı, ideolojik tercihleri birbirine ters düşen kesimleri bir anda birleştirmeyi başarmıştır (Özipek, 2016: 122). “15 Temmuz gecesi Erdoğan halkı Politik aktör olarak oyuna sokar. Böylece sadece seçimlerle sandığa gittiği düşünülen halk, demokrasiyi korumak için darbecilerin karşısına dikilir” (Akdoğan, 2017: 75). Avrupa'nın önde gelen haber sitelerinden biri olan *Reddit* (2016) 15 Temmuz gecesi ile ilgili yaptığı değerlendirmelerde Erdoğan'ın Atatürk'ten sonra ülkenin gelmiş geçmiş en büyük iz bırakan siyasi aktörü olduğunu dile getirir. Bu özelliği o gece halkı sokağa dökerek direnişi başlatabilme becerisinin tezahürüdür (Güney, 2018: 124). Karizmatik lider kendisini davasına adanmış, davası için ölümü göze almış, hiçbir baskıya eyvallah etmeyen kişidir. 27 Nisan bildirisine karşı sergilediği dik duruş, vesayet odaklarının her tür oyununa karşı gösterdiği cesaret, içeriden ve dışarıdan müdahalelere aman vermemesi, halkın arasına karışmaktan çekinmemesi onun halka cesaret veren liderlik özellikleridir (Akdoğan, 2017: 76). “Daha önceki dönemlerde darbe girişimine karşı dik duruş sergileyen, ölümü göze alan bir liderlik örneği sergilenmemiştir. Halk ölümden korkmayan bir liderin talimatlarına uymakta tereddüt etmemiştir” (Akıncı, 2018: 115, Palabıyık, 2016: 344)

4. 3. Destan Yazan Halk Müdafaası

*Delikanlım, İşaret aldığın gün Atandan
Yürüyeceksin. Millet yürüyecek arkandan
Arif Nihat Asya*

“Güçlü demokrasi kuramcılarında Benjamin Barber’a göre; yapmaktan çok izlemek durumunda olan yurttaşlar ”bekçi” rolünü oynamaktalar ve kötü bir filmi izlerken uykuya dalan seyircilerden farklı olmamaktadırlar. ”Güçlü Demokrasi” seyirci yurttaşlardan değil, siyaseti bir yaşam biçimi olarak gören etkin yurttaşlar tarafından gerçekleştirilebilir” (Çukurçayır, 2006: 38, Barber, 1998: 165-67) 15 Temmuz gecesi göstermiştir ki Yeni Türkiye pasif yurttaşlar ile değil, demokrasiyi yaşam biçimi haline getirmiş her anlamda aktif ve katılımcı yurttaşlarıyla ayakta kalacaktır. Sistemi her koşul altında korumak ve demokrasiye sahip çıkmak bir vatandaşlık görevidir. Atalarının 27 Mayıs’ta Adnan Menderes’i yalnız bırakmasının belki de rövanşını 15 Temmuz gecesi gövdesini tanklara siper ederek vermişlerdir. Toplumun şer güçler tarafından ayrıştırılmaya başlandığı böyle bir süreçte kendine ait olanı koruyarak tarihe adlarını altın harflerle yazdırmayı başarmışlardır. Bağlı (2013:102) bu durumu izah ederken toplumsal sahiplenme kavramı üzerinde durur. O’na göre toplum iki ana gövdeden oluşmuştur. Hiçbir sosyolojik teoriye oturtulamayan bu ilginç muhayyel yapısal durum, özü itibarı ile “sistemin sahipleri/bekçileri” ve “sistemin düşmanları”(veya bu ayrım, vatanseverler ve hainler şeklinde) olmak üzere iki ana kategoriye dayanır. Sistemin sahip ve bekçileri her ne yaparlarsa yapsınlar toplumun ve devletin yararınadır. Diğerleri de her zaman zararına işlerle meşguldürler. Bundan dolayı da sistem her koşul altında kendisini koruyacak direnç alanları oluşturma hakkına sahiptir. Bu direnç odaklarının oluşturulması uzun ve meşakkatli bir süreci gerektirir. Türkiye’de de demokrasinin oluşmaya başladığı 50’li yıllardan bu güne toplum farklı görünümde kutuplaşmış, bu kutuplaşmalar bir takım sorunsalları da beraberinde getirmişlerdir. Her zaman devlet refleksi olarak kendini koruyacak tedbirleri alma gereği duymuş, devletin varlığına düşmanlık yapanlara, devleti ortadan kaldırmak isteyenlere karşı mücadelesini devam ettirmiştir. Bu mücadele sadece devletin silahlı unsurlarıyla yürütülecek bir mücadele değildir. Silahlı unsurlar bazen

sorunun ana kaynağını teşkil etmektedirler. Bu gerçek maalesef demokrasinin uğradığı ağır kırılmalarda bir kez daha anlaşılmalı, tarihsel acı tecrübeler farklı bir direniş mücadelesinin zorunluluğunu gerekli kılmıştır. Bu mücadelenin ne ve nasıl olması gerektiği buhran dönemlerinde doğaçlama kendisini var etmiş, bu gücün nelere muktedir olacağı da yine 15 Temmuz gecesi hem sivil siyaset hem Fethullahçı Terör örgütü tarafından görülmüştür.

İnsanları potansiyel mücadele unsuru olarak motive edebilmek için onların bir takım beklentilerinin uzun yıllar içinde karşılanması ve devlete karşı bir aidiyet duygusunun oluşturulması elzemdir. Darbeleri önceden önleyebilmek için uzun süreç içinde yapılması zorunlu bir takım uygulamalar vardır ki bu düzenlemeler halkın devlete güvenini tesis edebilmek noktasında önemlidir.

Bu düzenlemeler, asker sivil arasındaki münasebetleri evrensel kurallara uygun biçimde yeniden düzenlemek, adaleti hukuk sisteminin temelinde yerleştirmek, hukuku güvence altına almak ve özgürlüklerin önündeki engelleri kaldırmak, toplum ve devlette aidiyet oluşturmak; çarpık her türlü zihniyet ve din anlayışları ile mücadele etmek, hesap verebilirlik, iyi niyet, gibi ilkeler olarak sıralanabilir (Aydoğdu, 2017: 717).

1923'den 2016'ya demokrasi tarihi acı tecrübelerle şekillenmiş bir toplum için elindekine sahip çıkmak- ki elindeki sadece kadim geçmişin bir abidesidir- için verilen uğraş demokratik bir varoluş mücadelesidir. Bu mücadele 93 yıllık kazanımları ya kaybetmek ya da daha güçlü var olma mücadelesidir. Tecrübelerle biriktirilenler 15 Temmuz gecesi halkın müdafaasına ışık tutmuş ve o gece yolunu aydınlatmıştır. “Son bir asırda dört darbe ve iki muhtıra geçiren toplum ve siyasi partiler darbenin ülke için nelere mal olabileceğini iyi bildiğinden nasıl önlenebileceği konusunda da belli düzeyde bilinç, deneyim ve cesarete kavuşmuştur. (Özcan ve Devran, 2016: 73).

“AK Parti dönemi politikaları askerin siyaset üzerindeki vesayet mekanizmalarını ciddi oranda geriletmiş ve toplumsal hafızayı yeniden inşa etmiştir. Bu bağlamda 15 Temmuz darbe girişiminin başarısız olmasında en önemli etkenlerden biri toplumsal hafızada darbelere yönelik oluşturulan negatif algı ve tutumlardır. 1960'lardan itibaren her bir askeri darbenin farklı toplumsal kesimlere yönelik doğrudan olumsuz sonuçlarının olması darbelere karşı toplumsal birlikteliği oluşturmuştur” (Miş ve Ark, (a) 2016: 71). Toplumsal hafızada derin acı izler bırakan darbeler insanlara sessizliğin

nelere mal olduğunu da göstermiş, demokrasi mücadelesi verirken darağacına giden bir başbakanın ardından bir türlü normalleşemeyen toplumsal ve siyasal hayat halkın “artık bir şeyler yapmamız lazım” gerçeğini görmesini sağlamıştır. Halkın bu enerjisini harekete geçirebilmek beki de o gecenin en kritik kararıdır. “Hafızalarda en kutsallarına bile dokunulduğunda sesini çıkaramamış, seçtikleri yöneticiler ahlaksızca darbelerle, muhtıralarla alaşağı edilirken sesini çıkaramamış, tabir-i caizse “bekçi düdüğü ile cami boşaltan bir cemaat” vardır. Ancak bu kez, darbe bildirisi TRT’de okunduktan sonra Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın özel bir televizyon kanalından halkı sokağa çıkmaya davet etmesi, oyunu bozan bir hamle olmuştur” (Koçak ve Durna, 2017: 762). Vatansever olan herkesin hiç düşünmeden darbeye karşı koymak için indiği meydanlar, caddeler, sokaklar o gece bir can pazarına dönüşmüştü. Pek çok kişi belki de darbeyi savuşturmak için indiği meydanlarda kendi canı, kardeşi, arkadaşı, komşusu olan askerin kendilerine ateş açacağını, bu kader kallesiz olabileceklerini kestiremedi. Ve tabi ki işgalci darbeci casus çetesi de böyle bir dirençle karşılaşacağını belli ki beklemiyordu.

Oysa ülkedeki değişim, insanları hem devlete, hem siyasete hem de topluma sahip olacak bir bilince kavuşturmuştur. Zira AK Parti iktidarının belki de en çılgın ve büyük projesi, devletin, milletin ve siyasetin birlikteliğini sağlamaktır. Devletin millet için, siyasetin de millete hizmet için var olduğu gerçeğine dair değişimlerin veya tartışmaların en yoğun yaşandığı bir dönem oldu. Bu tartışmaların ülkedeki sosyolojiyi çok büyük oranda değiştirdiği çok açık bir şekilde bu gecede görüldü.

Zira insanlar, bütün kritik mekânlarda, özellikle de devletin idare edildiği tüm merkezlerde büyük direnişler sergilediler ve o gece şehit olanların kahir ekseriyeti de bu alanlarda gerçekleşti. Devleti ele geçirmeye giden işgalciler, devletin resmi görevlilerinden önce halkla karşılaştılar. “O gece “tank nasıl durdurulur” konulu arama sayısı yüzbinleri buluyor, ateş açılıp insanlar öldürülürken, buna göre daha fazla sayıda insan alanları dolduruyor ve darbeciler kiminle uğraşacaklarını şaşırıyor” (Özipek, 2016: 119).

Darbeciler en ince noktasına kadar her şeyi hesap etmişlerdi, helikopterleri vardı, F-16’lar bombalarla hazırlanmıştı, tanklar tam teçhizatlıydı, hesap etmedikleri tek şey Milletin refleksi idi. Millet darbe karşısında sessiz kalır sanmışlar, tankların önüne dikileceklerini, iradesi çiğnenmesin diye canını verebileceğini hesap etmemişlerdi.

Boğaz köprüsünü kapattırıp onlarca masum insanın ölümüne sebep olan o emrin sahibi tutuklu Tümgeneral Özkan Aydoğdu verdiği ifadede bunu şöyle dile getiriyor: “ Biz, milletin sokağa çıkan askerden korkacağını zannediyorduk. Ama halk korkmadı, tankın karşısına dikildi. Bunu hesap etmedik” (Karaman, 2017: 156). Hesap etmeleri mümkün değildi zaten. Darbe destekçisi Cemaat hayranı olan Üniversite Hocası Osman Özsoy’un 14 Haziran günü katıldığı bir televizyon programında söyledikleri darbe karşısında halkın duruşunun nasıl olacağını ümit ettikleri noktada bize ışık tutuyor. “Yüzde 50 desteğini iphemeyin. Alt yazı geçin, yarın sokağa çıkma yasağı var diye, bak bakalım sokağa çıkıyor mu kimse. Bütün darbeler cuma günü oluyor, hocalar namaza bile çıkmıyor. Türkiye’de insanların demokrasiye sahip çıkmak gibi hassasiyeti yok. Bunlar kuru kalabalıklar. Yine 3 tane yürekli komünist Taksim meydanını zorlayacaktır. Bir tane sağcı aydın bile çıkmayacaktır.”⁷ İşte böyle bir millet beklerken buldukları karşısında yaşadıkları şaşkınlık onların ellerini ayaklarına dolandırdı. Halk kendisine biçilen cesareti yoktur gömleğini evde askıya asıp çıktı sokaklara. Darbecilere karşı verdikleri mücadele ile iradesinin çiğnenmesine sesiz kalmadı kalamadı. Şehit düşmenin kutsiyetine inanan kalabalıklar mücadeleden vazgeçemediler, ölenin yerine onlarca yığıldı. Tankın önüne yatan, gövdesini liderine ve devletine siper eden binlerce ölümsüz kahramanın elde ettiği büyük bir zaferdir 15 Temmuz.

Bu direniş aslında darbecilerin hiç beklemedikleri kendilerine karşı yapılan bir Karşı Darbedir. Halk o gece darbecilere yaptığı karşı darbeye hainleri hiç beklemedikleri bir anda ve hiç beklemeyecekleri şekilde köşeye sıkıştırmıştır. Karşı darbeyi ortaya çıkaran unsurlar temelini siyasal mekanizmanın gücünde bulur. Toplum desteğini yanına almayı başaramış bir lider, güvenlik ve medyanın yapılanması, var olan toplumsal değişim ve asıl toplumun kendisi Karşı Darbeyi var etmiştir. (Çelebi ve Temel, 2017: 145). SETA vakfının darbenin hemen ertesi günü darbe gecesini sokağa çıkan insanlarla yaptığı 15 Temmuz Darbe Girişimi Toplumsal Algı araştırmasında insanlar sokaklara meydanlara inme sebeplerini Darbecilerin TRT den darbe bildirimini okumaları, bunu akabinde Cumhurbaşkanının canlı yayına bağlanıp insanları sokağa davet etmesi ve camilerden Selaların okunması olarak belirtmişlerdir. Özellikle

⁷ <https://www.yenisafak.com/gundem/feto-7-milyon-ak-partilinin-mal-varligina-el-koyacakti-2502420>

Cumhurbaşkanının canlı yayına bağlanmasından sonra hiç düşünmeden sokaklara inenlerin sayısı çok fazladır (Miş Ve Ark.(b) 2016:36). “TRT’de darbe bildirisinin okunmasının ardından Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın darbeye direneceğini bildirerek vatandaşı havalimanları ve meydanlara davet etmesinin ardından; vatandaşın, polisin ve ordu içerisindeki darbe karşıtlarının gösterdiği mücadele, tarihte görülmemiş biçimde gerçekleşen darbeyi, görülmemiş biçimde engellenmeyi başarmıştır. 248 şehidin ve binlerce gazinin mücadelesi neticesini vermiş ve ülke terör örgütünden amansız bir mücadele neticesinde bir gecede kurtarılmıştı” (Çelebi Ve Temel, 2017: 142). O gece sokağa her kesimden her mevkiden insan indi. Yılların birikimiyle bu günlere gelen demokratik işleyiş ya FETÖ’cülere ya kaptırılacak ya da milletin zaferi demokrasinin zaferini getirecekti. Sokağa inenlerden bir de Doktor Sezai Çelikti. Çelik Darbecilerin polis ateş açtıkça özellikle halka ateş açarak karşılık verdiklerini ve bunu yapmalarının sebebinin halkı korkutarak oradan kaçtırmak olduğunu söylüyor. Halk kaçarsa vatandaştan destek alamayan emniyet güçlerinin teslim olacağını düşünüyorlardı. Eğer vatandaş orda o inancı, o dirayeti göstermeseydi darbecilere mağlup olunacaktı (Özdemir, 2016: 112)

Evkuran’a göre (2018: 51-52) “15 Temmuz demek oynanan oyunu beğenmeyen halkın sahaya inmesi demektir. Halk tekrar trübüne döndüğünde artık kurallara uygun bir şekilde fair play tarzında bir oyun oynama niyetinde olduklarını da geçen süreçte açıklığıyla gösterdi”. Sahaya iniş aslında Türk halkının herhangi bir ideolojiye dayanmadan sahip olduğu kendi ülkesine sahip çıkma hissiydi. Bu müdafaanın gerçekleşmesinde birbiriyle ilişkili ama müdafaayı hiçbir zaman tam anlamıyla açıklayamayacak faktörler yatar. İnsanları yıllarca merkezden uzaklaştıran siyasal yönetimler yerine insanları siyaset yapmanın ana öznesi haline getiren siyaset anlayışı, demokratikleşme ve sivilleşme yolunda verilen mücadeleler, Farklı etnik yapıların sistemin içine kanalize olmalarını sağlayan uygulamalar insanların devlete karşı bir aidiyet kazanmasına sebep olmuştur. Devletin sahibi benim diyebilmeyi yıllar içinde yaşayarak öğrenen halk sahip olduğu devleti korumakta ve düşmandan kurtarmakta tereddüt etmemiştir. Vesayetle mücadelenin asker korkusu olmayan hür bir ortam yaratması halk için eylemlerinin sonucunu değerlendirirken daha esnek düşünebilmesini sağlamıştır. Korku devleti yerine Huzur devletinde yaşamak isteyen halk bu korkuyu var edecek tüm unsurları bertaraf edebilmeyi başaracak cesarete de

sahiptir. Fethullahçı yapılanmanın devleti ortadan kaldırma reflekslerinin halk nezdindeki karşılığıdır 15 Temmuz halk Müdafası.

Herhangi bir ideolojiye bağlı kalmadan bu ülkeyi seven herkes indi sahaya. Hakikat arayışı sadece devletin görev ve sorumluluğundan çıkarılıp halkın da sorumluluğuna geçti o gece. Sadece seyirci durumunda kalmanın kadim tarihte neticelerini çok acı tecrübe etmiş bir halk artık bu kadere boyun eğmek istemedi.

Sosyolojik açıdan hiçbir değerlendirme kriterlerine uymayan olaylar aslında bu direnişi birçok faktörle açıklamayı zorunlu kılar. İnsanların bedenlerini tankların önüne siper etmesini, evlerin damlarından F-16'lara kafa tutmalarını, elinde hiç bir teçhizat olmadan askere kafa tutmaları hangi değerlendirme ile açıklarsanız açıklayın bir kalıbın içinde sığdıramayacak durumlardır. Safiye Bayat'a askerlerin karşısına geçip kafa tutacak gücü veren neydi. Polatlı'da füze yüklü darbeye destek olmak için yola çıkmış konvoyu durduran vatandaşın bunları PKK'ya atmadınız tepkisine sebep olacak duygu nasıl oluştu. Buna ister vatan aşkı deyin, ister demokrasi sevdası, ister Erdoğan hayranlığı, İster FETÖ nefreti, ister Türklerin gözü korku bilmez karakteri millet o gece milli birlik duygusuyla hareket etti ve tarihe adını altın harflerle yazdırdı. Kadim Tarih ezile ezile güçlü olmayı öğretti halka. Her darbeden sonra hatalarını görmeyi sağladı. Sahiplenilmeyen bir demokrasinin başında bekleyen akbabaları gördüler yaşayarak. Belki bu özgür olmak isteyen, boyunduruk altına girmek istemeyen bir halkın mücadelesiydi bu. Şanlı mücadeleye ortak olabilmek için kimileri eşlerini, kimileri çocukları, kimileri analarını bırakarak indiler meydanlara. Babasıyla meydanlara inen bir genç kızın Babasının ölümüne şahit oluşunu gördük o gece. Babasının peşinden feryadı arşa yükselirken bu çığlık tüm direnişçilere cesaret verdi. Okunan her selanın birlik çağrısı olduğunu biliyordu halk ama bir şeyi de biliyordu ki her sela yere düşen bir canı temsil ediyordu. Yıllarca nerde duracaklarının çizgisi başkaları tarafından çizilmiş bir toplum artık kendi duracağı yeri kendi belirliyor ve çizgisini çiziyordu. Selalar okundukça gidenin yerine biri koştu saflara. Akıllarında Bir Ölür Bin Diriliriz vardı sadece. Kendileri ölür ama Vatanı böldürmezlerdi. Böldürmediler de...

15 Temmuz darbesini diğer tüm darbe girişimlerinden farklı kılan önemli bir faktör Tayyip Erdoğan Liderlik figürüdür. "Max Weber'in lider tipolojisi içerisinde yer alan karizmatik lider, kendini darbe sürecinde ortaya koymuştur. Recep Tayyip Erdoğan'ın

karizmatik liderliği ve cesareti, darbe girişiminin başarısız kılınmasında etkili olmuştur” (Palabıyık, 2016: 344). “Erdoğan’ın güçlü karizmatik kişiliği ve ülkede tesis ettiği adil düzen onun seferberlik çağrısına muhalefetin dahi icabet etmesine neden olmuş, bu da hükümete karşı duyulan güvenin ciddiyetini ispatlamıştır” (Güney, 2018: 126). “15 Temmuz gecesinde başta Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın kararlı tavrı ve Türkiye Büyük Millet Meclisinde toplanan milletvekillerinin partiler üstü mutabakatı, bu kurumlara meşruiyetini veren Türk milletinin sabaha kadar süren direnişi darbe girişiminin başarısızlığa uğratılmasının temel, belki de yegâne nedenidir. Bu direniş yalnızca demokrasi tarihimiz açısından parlak, yeni bir sayfanın açılmasına kapı aralamamış, aynı zamanda Türkiye’de asker-devlet-darbeler-demokrasi ilişkilerinin yeniden tanımlanmasına yönelik analitik yaklaşımların geliştirilmesi zorunluluğunu da beraberinde getirmiştir” (Alkan, 2016: 255). Türkiye tarihi bundan sonra farklı okunacak. Askerin ülkedeki yeri ve konumu ile devletin bekasının devamlılığı farklı kriterlerle değerlendirilecek.

“15 Temmuz bize yeni bir şey öğretti, siyasi tarihimizde hiçbir örneği olmayan bu gelişme artık darbe gerçekleştirecek olanlar için bir defa daha düşünmelerini zorunlu kılacak bir çığır açtı. 15 Temmuz’da yaşananlar bir ”Halk Devrimi” dir” (Koçak ve Durna, 2017: 762; Karakaş, 2016). Bu devrim bir anlık olup bitmiş bir şey değildir. Köklerini yönetsel beceride bulan ve gelecek hain oluşumları bertaraf etmek için yüreklere korku salan etkisi uzun zaman demokrasileri korumak için yeterli olacak bir devrimdir.

“O gece darbeye karşı demokrasinin kazanması pek çok faktörün bileşkesiydi. Burada hiçbir faktörün önemini küçümsemek doğru olmaz. Çünkü darbecileri boğan o son damla suyun kimin katkısı olduğunu hiçbir zaman ölçemeyeceğiz ve buna gerek de yok: Çünkü bu herkesin ortak zaferi”. (Özipek, 2016: 116)

AK Partinin hazırlamış olduğu milli iradenin zaferi adlı kitaba görüşlerini yazan Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan halkın direnişini şu sözlerle açıklamıştır: “Hamdolsun, milletimiz o gece, sahneye konmaya çalışılan senaryonun tüm safhalarını, perde arkasındaki tüm hazırlıkları anında kavramış, buna karşı tavrını da net bir şekilde ortaya koymuştur. Camilerden yükselen selaları duyunca gözünü kırpmadan tankların, helikopterlerin, uçakların üzerine giden bir milletin evladı olmakla gurur duyduğumu her fırsatta ifade ediyorum. Biz de milletimizden aldığımız

güçle darbecilerin karşısında dimdik durduk ve böylece oyunu bozduk. Şairin, 'Yürüyeceksin, millet yürüyecek arkadan.' ifadesinde olduğu gibi, o gece milletimizle birlikte yürüdük” (AK Parti: 2017: 10-13). Cumhurbaşkanı'nın bu ifadeleri darbenin nasıl birlik duygusuyla bastırıldığını anlamak açısından önemli.

“15 Temmuz Darbesine karşı direniş, bir yüreğin çelik tank paletinden daha sert, 15 yaşında daha askerlik çağına gelmemiş bir çocuğun general rütbesi taşıyan teröristlerden daha vatansever, 75 yaşındaki bir teyzenin, elinde silahı ölüm saçan üniformalı teröristlerden daha cesur olduğunu tüm dünyaya gösterdi” (Şener, 2017: 165).

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Türk siyasi tarihine kabaca baktığımızda aslında bir demokrasi mücadelesi tarihi görürüz. Cumhuriyetin ilanıyla birlikte tüm toplumsal yapıya hâkim olan zihniyet genel olarak devletçilik geleneği üzerine kurulu, ismen halkçılık olsa da uygulamada halkın menfaatlerini göz ardı eden bir yapılanmayı içinde barındırmaktaydı. Halk Fırkasının kurulması ile bu görüş siyasi arenaya taşınmış ve uzun yıllar siyasal yönetimde tek görüş olarak varlığını devam ettirmiştir. Diğer oluşumlara kapalı olan bu yapı şartların gerekliliği ile farklı seslere ihtiyaç duymuş, bu farklılık istenci Demokrat partinin siyaset sahnesine çıkmasına zemin hazırlamıştır. Demokrasinin ülkede işlevsellik kazanmaya başladığı bu yıllar halk devlet ayırımının ortadan kalkmaya başladığı ve toplum ağırlıklı bir siyasal mekanizmanın uygulandığı yıllar olmuştur. Bu dönemden sonra siyasal erk daimi olarak demokrasiyi sadece şeklen var olan bir yönetim mekanizması olarak tesis etmek isteyen yapılarla büyük bir mücadele vermeye başlamıştır. Bu mücadele sürecinde işlevselliği sekteye uğrayan demokrasi zaman zaman kışlada hapse girmek zorunda kalmıştır.

Askeri darbelerle demokrasinin bir türlü rüştüne ermesine fırsat verilmemiş darbeciler yerlerini garanti altına almak için öncelikli olarak anayasal düzenlemeler yapma yoluna gitmişlerdir. 60 darbesinden sonra parlamento halkın iradesinin tecelligahı olmaktan çıkarılıp sadece egemenliği kullanan anayasal bir organa dönüştürülmüştür. Egemenliğin kullanma yetkisi meclisin yanında bir takım anayasal organların eline de verilerek egemenliği kullanacak yeni birimler oluşturulmuştur. 1960 ile başlayan bu süreçte darbe, ülke yönetiminin kendi tekelinde olduğunu düşünen bir takım vesayet odakları tarafından zamanla yönetimlerin üzerinde korku ve baskı unsuru olarak kullanılmaya başlanmış, böylece Türkiye siyasetinde darbeler geleneği oluşturulmuştur. Bu geleneğin yansıması olarak vesayet sisteminin güç merkezi olan ordu, siyasi yönetimleri bazen Atatürk ilkelerinden uzaklaşıyor, bazen ülkeye kaos hakim oldu bazen de yönetim şeriata kayıyor gibi bahanelerle alaşağı etmiş ve gücünü her zaman siyaset üstü bir noktada tutmayı başarmışlardır. Gerek 12 Mart muhtırası gerek 12 Eylül Darbesi gerekse 28 Şubat süreci bu zihniyetin tezahürleridir.

Darbeleri sadece siyasi eksende sonuçları olan gelişmeler olarak değerlendirmemek gerekir, son derece büyük toplumsal sorunlar doğurduğu da göz ardı edilmemelidir.

Zira her darbe kendisine ait yeni bir sosyoloji oluşturmakta ve bu sosyoloji mevcut olan doğal yapıya eklenirken toplumun doğal iç işleyişi de değişmektedir. Bundan dolayı da doğrusu demokrasiye sekteye uğratan darbelerin sadece sivil siyasetçiler tarafından değil aynı zamanda geniş bir halk kitlesi tarafından da tasvip edilmediğini sonucu ortaya çıkmaktadır. Ancak Türk Siyasi tarihi 15 Temmuz darbe girişimine kadar olan darbelerde ve darbe teşebbüslerinde hiçbir zaman halkın darbe karşısında çok net tavır ortaya koyduğuna şahit olmamıştır. 27 Mayıs darbesinde Başbakan Menderes görevden uzaklaştırılırken halkın sessizliğinin altında yatan sosyolojik sebepleri görmezden gelmek darbeyi tasvip ettiklerini düşünmek gibi yanlış algılamalar doğurur. Evet itibar verip merkeze taşıdığı halkı o gün Menderes'i yalnız bırakmıştır, bunu yaparken cumhuriyetin mevcut hegemonyasının insanlar üzerinde halen bir korku unsuru olarak bulunduğunu unutmamak gerekir. İstiklal mahkemeleri ve bu mahkemelerin icraatlarını dinleyerek büyümüş bir nesil elbette ki bu vesayet mekanizmasının gücünden korkmakta idi. Cumhuriyetten sonra muhalif olan herkesin çok sert şekilde susturulması halkı vesayete boyun eğmeye mahkûm etmişti. Oysaki demokrasiler adaletin ve özgürlüklerin garantörlüğünü yaparlar ki ortadan kaldırıldıklarında özgürlükler de ortadan kalkar ve başka güçlerin kısılcasına mahkûm olurlar. Dönemin tanıklarına demokrasinin alaşağı edilmesinin sonuçlarını önceden kestirememiş olmaları, insanlık onuru ile yaşayacakları bir hayat ve bir de Menderes gibi bir Başbakan kaybettirdi.

1980 Darbesi irdelendiğinde yine altında vesayet odaklarının etkin gücünü görürüz. Siyasal erki denetleme hakkını kendinde gören mekanizmaların bu gücü kaybedeceklerine olan inanç ve korkuları ülkeyi 12 Eylül'e götüren süreci hazırlamıştır. Ülkede şiddet olaylarının artması ve bu olayların silahlı kuvvetler tarafından bir türlü bastırılmaması ülkeye kaos ortamının hakim olmasına sebep olmuş, klişe bir deyişle kardeşin kardeşi öldürdüğü iki kutuplu bir yapılanmaya doğru ülke kaymıştır. Meşru yönetimin olayları önlemede yetersiz kaldığını ve ülkenin huzurunun bozulduğunu gerekçe gösteren silahlı kuvvetler sorunun çözümünü yönetime el koymakta görmüşler ve demokrasiyi bir kez daha sekteye uğratacak darbeyi gerçekleştirmişlerdir. Ülkenin kaotik durumu halkı umutsuzluğa sevk etmiş kardeş kanının durması için darbeciler karşı sesiz kalmayı tercih etmişlerdir. İşin ilginç yönü darbeden önce silahlı kuvvetler tarafından bir türlü önlenemeyen şiddet

olaylarının darbenin ertesi günü neredeyse tamamen bitmesidir. Bu da akıllara istenmiş ve arzu edilmiş bir sonuç için kurgusal bir durumu getirmektedir. Özellikle 12 Eylül darbesinden sonra ordu diğer kurumlar üzerinde baskın konuma gelmiştir. Darbeciler tarafından yapılan yeni anayasal düzenlemeler ile özgürlüklere sınırlandırmalar getirilip yürütmenin gücü arttırılmış, cumhurbaşkanının yetkileri genişletilmiştir. El koydukları yürütme gücü vatandaşın özgür yaşam alanlarını daraltmış, sistemin asıl öznesi olması gereken halk sistemin kuklalarına dönüştürmüştür.

Askeri diktatörlük halkı dışlarken özellikle bu dönemde iki yapının ekmeğine de yağ sürmüştür. Bu dönemde görece güçlenen yapılardan biri PKK diğeri de FETÖ'dür. Kültürel olarak dışlanmış olanları PKK saflarına çekmeyi başarırken, dini hassasiyetleri yüzünden ötelenen mütegayinleri FETÖ kısıncasına almayı başarmıştır. 12 Eylül darbesi özellikle anayasal yönden bir yıkıma sebep oluyorken diğeri yandan da ülkeyi 15 Temmuzla götüreceğ hain güruhun güçlenmesine de zemin hazırlamıştır. Ülkeyi kısıncasına alan vesayet sistemi 12 Eylül Darbesinden sonra yerini sivil iktidara bırakmış ancak iktidarları yakın takipten vazgeçmemişlerdir. Erbakan Hoca'nın başbakanlığını yaptığı REFAHYOL hükümeti döneminde irtica hortladı bahanesiyle hükümete direktifler vererek ayar çekerek diz çöktürmeye çalışmışlardır. Bu süreçte Erbakan Hoca'nın havuz sistemi ile güç kaybeden faiz lobisi de sürece destek verince REFAHYOL hükümeti dağılmış, mütegayin diye tanımlayabileceğimiz kalabalık bir kitle bu yeni nesil darbeden direkt etkilenmiştir. Dini hassasiyetleri olanların ötekileştirildiği bu sürecin etkileri uzun yıllarca devam etmiştir. Bu süreçte yine FETÖ yapılmasının bu uygulamalardan ne kadar karlı çıktığına şahit olmaktadır. MGK kararlarını destekleyen açıklamalarda bulunan Gülen bu süreçte insan kaynağını çoğaltmış, 8 yıllık kesintisiz eğitim kararıyla orta kısımları kapatılan İmam hatip okullarının öğrencilerini kendine çekerek güç arttırmış, görünür olmak deşifre olmak korkusuyla yaşayan mütegayinleri hücre tipi yapılanmalara sığınmaya mahkûm etmiştir.

Her darbe ülkede telafisi zor izler bırakırken belki de daha önce çok üstünde durulmayan belki de önemsenmeyen konu Gülen yapılanmasını darbelerden nasıl güçlenerek çıktığıdır. Bu yapılanmanın ülkeyi sürüklediği son darbe olan 15 Temmuz

Darbesini ve darbeye karşı halk müdafaasının sebeplerini anlayabilmek bu yapının gerçek yüzünü anlamayı zorunlu kılar.

60'lı yıllarda Nurculuk geleneğinin bir uzantısı olarak okumalar ile cemaat hayatını başlatan Gülenin vaizlikten cemaat liderliğine olan serüveni okullaşma ile başlar. Eğitim ona çok rahat devşireceği bir kitle sağlamaktadır. Okullaşmayı devam ettirirken dershaneçilik ve ülke dışında okullaşma sırasıyla tamamlanır. Okullardan yetişen her öğrenci aynı zamanda cemaatin birer neferidir. Temellerini okullardan devşirilen öğrencilerle atan cemaat bu öğrencileri mezun olduktan sonra devletin çeşitli kurumlarında stratejik yerlerde işe yerleştirerek devlet içinde bürokraside kadrolaşmaya başlar. Gülenist militanlar olarak yetiştirilen eğitilmiş elemanlar özellikle sınavlarda usulsüzlük yapılarak tüm devlet kurumlarına sızdırılmış, devletin can damarları olan polis teşkilatı, yargı, eğitim, sağlık sektörü ve Türk Silahlı Kuvvetleri bu yapının kıskaçında kalmıştır. Zamanla güçlendikçe hükümeti istediklerini yaptırarak şekilde koordine edebileceklerine olan inançları artmış ancak umduklarını bulamadıklarında hükümeti karşılarına almaktan çekinmemişlerdir. Zaten siyaseti tahakküm altına alamamış olmanın verdiği kin ve öfke ile önce Mit müsteşarı Hakan Fidanı hedefe alıp taarruza geçmişiler, Mit Müsteşarı'nın Başbakan tarafından korunması nedeniyle neticeye ulaşamamışlardır. Buradaki asıl gayenin Mit Müsteşarı üzerinden başbakanı hizaya çekmek olduğu unutulmamalıdır. 17/25 Aralık sürecinde de başbakan ve ailesine karşı bir karalama kampanyası başlatan yapı, murat ettiklerine buradan da ulaşamamış ve bu girişimlerinin bedelini bürokrasideki güçlerini kaybederek ödemişlerdir. Bürokrasideki güç kaybının akabinde gelecek olan Türk Silahlı kuvvetlerinde güç kaybedecekleri Askeri Şura toplantısı onları belki de darbe gününü şura toplantısından önceki bir tarih olan 15 Temmuz olarak seçmelerine sebep olmuştur.

15 Temmuz darbe girişimi tarihe adını halk müdafaası ile başarısızlığa uğrayan darbe olarak yazdırmayı başarmış bir girişimdir. Halkın darbeye karşı tek yürek olup karşı durması 15 Temmuz darbesini diğer darbelerden farklı kılar. Darbecilerin tankla, topla, tüfekle, savaş uçağıyla giriştiği darbe teşebbüsü halkın sadece cesareti, feraseti ve sabırla bastırılabilmiştir. Halk darbecileri bertaraf edip vatani, hükümeti ve özelden cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ı korumak için canlarını hiçe sayarak mücadele vermiştir.

Bu mücadelenin altında yatan unsurların analiz edildiği bu çalışmada özellikle direnişte Ak Parti hükümetinin kuruluşundan itibaren vesayet odaklarıyla verdiği mücadele ve vesayet odaklarının etki alanı daraltmış olmasının önemli bir faktör olduğu görülmüştür. Yine Ak Parti hükümetleri giriştiği anayasal düzenlemeler ile sivilleşmenin önündeki tüm engelleri kaldırmış, demokrasinin ülke içinde işlerliğini arttırmış, halkın demokratik bir topluma olan özlemine tekabül gelen düzenlemeler yoluna gitmiştir. Ülke içinde sorunlara yönelik akılcı çözümler üreten politikalar, kültürel farklılıkları bertaraf etmek için girişilen açılım politikaları, sosyal devlet olmanın gereği yardım politikaları, darbe anayasalarını değiştirmeye yönelik anayasa çalışmaları, özgürlüklerin önündeki engelleri kaldırmaya yönelik politikalar ile AK partiyi iktidarı sürecinde halk nezdinde güçlenmiş ve desteklenmiştir. Düzenlen ekonomi, artan toplumsal refah, güçlü ülke Türkiye algısının oluşmasına destek sağlamıştır. Sorunlara barışçıl çözümler üreten tüm politikalar hükümete olan güveni arttırmıştır.

Özellikle siyasete olan güven unsurunun giderek derinleşmesine sebep olan tüm politikalar zamanla lidere olan güven ve bağlılığı doğurmuş, Recep Tayyip Erdoğan figürü karizmatik bir anlam kazanmıştır. Siyasete olan güvenin yerini zamanla lidere olan güven almış, geçmiş zamanları anlatmak için kullanılan olağanüstü güçler ile donatılmış kişileri tanımlamak için kullanılan karizmatik lider kavramının tekrar modern literatüre girmesini sağlamıştır. Recep Tayyip Erdoğan lider olarak zamanla insanların gözünde “uğruna canımı veririm” diyebilecekleri kişiye dönüşmüştür.

15 Temmuz gecesi darbe kalkışmasının halk müdafaasıyla bastırılmasında Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın televizyon kanallarına cep telefonu ile görüntülü bağlanarak halkı darbeye karşı durmak için meydanlara davet etmesinin etkisi büyük olmuştur. Halk bu çağrıya sesiz kalmamış ülkeyi Fethullahçı Terör Örgütüne kaptırmamak için canlarını hiçe sayarak mücadele vermiştir.

Bu mücadeleyi ortaya çıkaran etkenlerden biri de bir cemaat maskesi altına saklanan Fethullahçı yapının yıllar boyunca ülkeye derinden verdiği zararın halk tarafından çok iyi görülmesi olmuştur. Cemaatin her alanda usulsüz uygulamaları ki bunların başında sınavlarda ve kamu yerleştirmelerinde yaptıkları usulsüzlükler gelir halkın gözünde bu yapıyı adaletsizliğin merkezi noktasına taşımış, halkın bu yapıdan soğumasına zemin hazırlamıştır. Askeri yapı içinde güçlerini arttırabilmek ve zamanla kullanacakları

bağımlı yapıyı etkin kılabilmek için kendi görüşünden olmayan subayları askeri yapıdan uzaklaştırma girişimleri ile de silahlı kuvvetler içinde hatırı sayılır oranda karşı cephe oluşturmuşlardır. Paralel yapı tarafından ötelenen her kes o gün ülkeyi bu hain gürühtan kurtarmak için kendiliğinden işbirliği yapıp mücadele vermiştir.

Şanlı bir direnişe sahne olan 15 Temmuz darbesi siyasilerin güçlü duruşu, halkın feraseti ve sabrı, muhalif görüşlerin de darbe karşıtı tutumlarıyla bastırılmış ve darbeciler bu hain girişimin faturasını ağır ödemişlerdir.

15 Temmuz Darbe teşebbüsünden geleceğe yönelik çıkarılacak dersler iyi okunmalıdır. Darbe girişiminin cemaat maskesi takan bir grup eliyle icra edilmesi din eğitimi noktasında yeni bir bakış açısına sahip olmayı zorunlu kılmaktadır. Halka doğru din eğitiminin devlet eliyle verilmesi cemaatlere yönelimin önünü alacaktır. Çünkü cemaatin büyüme grafiğine baktığımızda özellikle darbelerden sonra daha çok taraf bularak güçlenmesi Cumhuriyet rejimimizin dayatmalarıyla baskı altında tutulan dini yaşayışın bu dönemde dinini özgür yaşayacakları en iyi ortamı sağlayan cemaatlere halkın sempati duymasını ve yönelmesini sağladığı gerçeğini görmemizi sağlar. Dini eğitim ve öğretim ihtiyaçlarını insanlar bir şekilde bu tip yapılanmalar içine girerek gidermeye çalışmaktadırlar.

Ayrıca Diyanet işerinin toplumsal yapının tüm dokularına nüfus edememesi, Cumhuriyet rejimiyle birlikte kurulmuş olmasının da verdiği argümanla din eğitimi noktasında yüzeysel kalması belki de cemaatin bu kadar güçlenmesine sebebiyet vermiştir. Halk ihtiyaçları karşılanmadığında bu ihtiyacı karşılayacak farklı alanlara yönelme eğilimi göstermektedir. “15 Temmuz süreci ve yaşanan olaylar, toplumun ihtiyaç duyduğu sağlıklı din eğitimi ve öğretiminin bizzat devletin okullarında ve devletin denetimi ve gözetimi altında verilmesi gerektiği gerçeğini bir kere daha teyit etmektedir. Toplumun dini ihtiyaçları sağlıklı bir şekilde ve yasal kurumlar tarafından karşılanmadığında merdiven altı sözde eğitim kurumlarıyla sağlıksız dimağların yetiştirilmesine zemin hazırlanmış olmaktadır” (Turan; 2018, 121).

Üstünde özellikle durulması ve tartışılması gereken bu durum ayrı bir çalışmaya gerek duyacak kadar kapsamlı bir konudur ve bu konuda yapılmış çok fazla çalışma maalesef bulunmamaktadır.

Ülkeyi 15 Temmuz'a sürükleyen tüm süreçlerin incelendiği ve diğer darbelerden farklı yönlerinin neler olduğunu doğru analiz edebilmek için hazırlanan bu çalışma özellikle

15 Temmuz darbe girişimine karşı gösterilen halk direnişinin nedenlerini anlamak için yapılmıştır. Bu direnişin oluşmasına Ak Parti hükümetlerinin daha çok sivilleşme ve demokratikleşme yönündeki politikalarının etkisi, vesayet mekanizmaları ile etkili mücadelenin halkın güvenini kazanma sürecine olan etkisi, liderlik figürünün halkı harekete geçirici etkisi ve cemaat tipolojisine sığdırılmayan bir yapıya olan öfkenin etkisi gösterilmek istenmiştir.

KAYNAKÇA

Abdelhalim, Afra ve Ark (2014). 2014'te Türkiye. (Editörler: Nebi Miş ve Ark.). İstanbul: SETA Siyaset, Ekonomi Ve Toplum Araştırmaları Vakfı

Acar, Çetin (2014). Dün Cemaat Bugün Paralel Devlet (1. Baskı). İstanbul: Profil Yayınları.

Ahmad, Feroz (2010). Demokrasi Sürecinde Türkiye 1945-1980. (Çeviren; Ahmet Fethi). İstanbul: Hil Yayınları, İstanbul.

AK Parti (Adalet ve Kalkınma Partisi) (2015). 2002-2014 Sessiz Devrim, Türkiye'nin Demokratik Değişim ve Dönüşüm Envanteri. Ankara. Tanıtım ve Medya Başkanlığı Yayınları.

AK Parti Kalkınma ve Demokratikleşme Programı (2002). Ankara: TBMM Kütüphanesi

Akdoğan, Yalçın (2000). Hayatı ve Siyaseti Düşünmek. Türkiye'nin Siyasal Durumu Ve Zor Zamanda Yaşamak. (1. Baskı). İstanbul: Şehir yayınları.

Akdoğan, Yalçın (2017). Siyasi Liderlik ve Erdoğan. İstanbul: Turkuvaz Yayıncılık.

Akın, Mahmut, H. (2016). "Türkiye'nin Darbe Hafızasının Yenilenmesi", Tezkire Düşünce, Siyaset ve Sosyal Bilim Dergisi.(57) Temmuz/ Ağustos/ Eylül.37-45

Akıncı, Abdulvahap (2014). Türkiye'nin Darbe Geleneği: 1960 ve 1971 Müdahaleleri, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi, 9(1), 55-72

Akıncı, Abdulvahap (2018). Askeri Vesayetten FETÖ Vesayetine: 15 Temmuz Üzerine Genel Bir İnceleme. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. (Editör: Abdullah Soysal)(15 Temmuz ve Türkiye Demokrasisi Özel Sayısı) Cilt:15, 105-122

Akıncı, Abdulvahap, Usta, Sefa (2015). Türkiye'de Çok Partili Hayata Geçişte Etkili Olan İç Faktörlerin Analizi. KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi 17(29), 41-52

Akıncı, Berat (2017). 15 Temmuz Darbe Girişiminde Kamuoyunun Göstermiş Olduğu Tavırsal Yaklaşımın Pekişmiş Demokrasi Açısından Değerlendirilmesi, İdea Studies. Volume,3 Issue (3), 205-216

Akpolat, Yıldız (2007). 22 Temmuz Seçimleri ve Anayasa Referandumunda Erzurum'da Seçmen Tercihleri: Sivil Çevrenin Buyurgan Merkeze Yönelik Mesajları. Demokrasi Platformu dergisi. Yıl:3(11), 111-126

Aktay, Yasin (2001). Karizma Popüler Kültür ve Faşizm. Tezkire Düşünce Siyaset Sosyal Bilim Dergisi. Yıl: 10 (22), 22-40

Albayrak, Mustafa (2004).Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti (1946-1960). (1. Baskı). Ankara: Phoenix Yayınları.

Alkan, Haluk (2016). 15 Temmuz'u Anlamak: Parametreler ve Sonuçlar, Bilig Dergisi (79), 253-270

Alpkutlu, Menderes (2017). 15 Temmuz Darbe kalkışmasının Önaçıcı Liderlik ve Önalıcı Güvenlik Bağlamında Analizi. (Editörler: Mustafa Aslan ve Arkadaşları).Uluslararası Darbe Sempozyumu Bildiri Kitabı. 26/27/28 Mayıs. Cilt: 2. Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi Yayınları, 891-914

Arseven, Serdar (2014). Dostmodern Darbe (1. Baskı). Ankara: Evet Medya.

Aşkun, İnal Cem (1988). Karizma ve Atatürk'ün Önderliğindeki Gelişimi. Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, Sayı: 2, 201-213. <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/20819>, erişim tarihi 02.01.2019

Avrupa Birliği Bakanlığı (2012). 100 konuda Avrupa Birliğinin günlük Hayatımıza Etkileri. Ankara: Avrupa Birliği Bakanlığı Yayınları

Avrupa Birliği Bakanlığı (Tarihsiz Yayın). Avrupa Birliği'ne Katılım Sürecinde Türkiye'nin Gerçekleştirdiği Siyasi Reformlar. Ankara: Avrupa Birliği Bakanlığı Yayınları.

Aydın, Mahmut (2018). Fethullahçı Terör Örgütü (FETÖ): Melez Ve Senkretik Dini Hareket. (Editör: İbrahim Turan). Siyasi, Sosyal, Kültürel ve Dini boyutlarıyla 15 Temmuz Ve FETÖ. Samsun: On Dokuz Mayıs Üniversitesi Yayınları, 85-108

Aydın, Mehmet, Akif (2017). Tarihten Günümüze Yönetim Şekilleri Ve Anayasa Tartışmaları. Editör (Hacer Haniç). Yeni Anayasa, Cumhurbaşkanlığı Sistemi, Yeni Türkiye. İstanbul: Hayykitap, 29-40

Aydın, Mustafa (2006). Siyasetin Sosyolojisi Bir Sosyal Kurum Olarak Siyaset (2. Baskı). İstanbul: Açılım Kitap,

Aydın, Suavi, Taşkın, Yüksel (2016). 1960'tan Günümüze Türkiye Tarihi. İstanbul: İletişim Yayınları

Aydoğdu, Hüseyin (2017). Türk Demokrasisinin Büyük Fay Hattı: Darbeler. (Editörler: Mustafa Aslan Ve Ark) Uluslararası Darbe Sempozyumu Bildiri Kitabı. 26/27/28 Mayıs. (Cilt 2). Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi Yayınları, 717-734

Bağlı, Mazhar (2013). Bir Bakışta Türkiye'nin Demokrasi Tarihi ve Demokratikleşme. Ankara: Gençlik ve Spor Bakanlığı Yayınları.

Bağlı, Mazhar (2013). Bülbulü Öldürmek Neden Adil Değildir.(1. Basım). İstanbul: Profil Yayınları.

Bağlı, Mazhar (2018). FETÖ'nün Devlet içinde Yapılanması ve İç Politikada Yaşanan Sorunlar. (Editör: İbrahim Turan). Siyasi, Sosyal, Kültürel ve Dini Boyutlarıyla 15 Temmuz Ve FETÖ. Samsun: On Dokuz Mayıs Üniversitesi Yayınları, 23-30

Barber, Benjamin (1995). Güçlü Demokrasi. (Çeviren: Mehmet Beşikçi). İstanbul: Ayrıntı Yayınları

Besli, Hüseyin ve Özbay, Ömer (2010). Recep Tayyip Erdoğan, Bir Liderin Doğuşu (1. Basım). İstanbul: Meydan yayınları.

Birand Mehmet, Ali ve Yıldız, Reyhan (2012). Son Darbe:28 Şubat (6. Baskı). İstanbul: Doğan Kitap.

Bozan, Mahmut (2018). AB Raporları üzerinden AK Parti Dönemi Demokratikleşme Politikalarının Analizi. PESA Uluslararası Sosyal araştırmalar Dergisi, cilt 4 (1), 173-183

Bozbeyli, Ferruh (1976). Demokratik Sağ (1. Baskı). İstanbul: Dergah Yayınları12-13

Bozkurt; Turan (2011). Atatürk'ün Doğu Politikası ve Kürt isyanları. İstanbul: Yılmaz yayınları.

Bölükbaşı, Adem (2016). Demokratik Açılım ile Milli Birlik ve Kardeşlik Projesi Arasında Ak Parti Dönemi Kimlik Politikaları, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt: 9 (47), 454-465

Bulut, Sedef (2009). 27 Mayıs 1960'tan Günümüze Paylaşılmalı Demokrat Parti Mirası. SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi.(19), 73-90

Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi (1986). 5. Cilt Ç/D, 3006

Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi (1986). 5. Cilt Ç/D, 3007

Can, İslam (2015). Türkiye’de Siyasal Güven Liderler Kurumlar Süreçler.(1. Baskı). İstanbul: Açılım Kitap.

Can, Osman (2011). 2000’li Yıllarda Anayasal Gelişmeler: Bir Dönem Sona Eriyor. (Editör: Osman Can). Türkiye’de Hukuk. İstanbul: Meydan yayınları, 7-16

Cemal, Hasan (1986). 12 Eylül Günlüğü Demokrasi Korkusu (1. Basım). Ankara: Bilgi yayınları.

Cemal, Hasan (2011). Kürt Sorununa Yeni Bakış Barışa Emanet Olun (1. Basım). İstanbul: Everest Yayınları.

Çaha, Ömer (2016). Cemaatten Terör Örgütüne Gülen Hareketinin Anatomisi. (Editör: Bekir Berat Özipek). 15 Temmuz Darbe Girişimi ve Demokrasinin Anlamı. Liberal Düşünce. Yıl: 21(83), 91-114

Çakır, Elif (2016). Özel Yetkili Mahkemeler Nasıl Kaldırıldı. Karar Gazetesi, <https://www.karar.com/yazarlar/elif-cakir/ozel-yetkili-mahkemeler-nasil-kaldirildi-2825> Erişim Tarihi: 25 Mart 2019

Çakır, Ruşen (1990). Ayet ve Slogan (1. Baskı). İstanbul: Metis yayınları.

Çakır, Ruşen (2012). Yılın Olayı; MİT Krizi,7 Şubat Süreci Bitmedi Biteceğe de Benzemiyor. Vatan Gazetesi. <http://www.gazetevatan.com/rusen-cakir-502830-yazar-yazisi-7-subat-sureci-bitmedi-bitecege-de-benzemiyor/> Erişim Tarihi: 25 Mart 2019

AK Parti, (2017), 15 Temmuz Milli İradenin Zaferi, Recep Tayyip Erdoğan’ın Beyanatı, Ankara: AK Parti Sosyal Politikalar Başkanlığı Yayınları.

Çalışır, Kurtuluş, T. (2016). 15 Temmuz ve FETÖ Bir Terör Örgütünün Anatomisi (1. Baskı). İstanbul: Kaynak Yayınları.

Çandar, Cengiz (2009). Irak Kürdistanı ve AB: İki Çözüm Yönü. (Editör: Cem Bico). Türkiye’de Kürtler, Barış Süreci İçin Temel Gereksinimler. İstanbul: Heinrich Böll Stiftung Derneği, 166-171

Çavdar, Tefik (2008). Türkiye’nin Demokrasi Tarihi:1950’den günümüze(4. Baskı). Ankara: İmge Yayınları.

Çelebi, Mustafa. B. Ve Temel, Faruk (2017). Türkiye’nin Darbe Geçmişi ve 15 Temmuz Karşı Darbesi: Anayasal, Toplumsal ve Siyasal Çerçeve de Karşılaştırmalı

Bir Analiz www.turkishstudies.net/Makaleler/1603210000_7ÇelebiMustafaBurak-ddk-125-148.pdf Turkish Studies, cilt,12, Sayı, 16, 125-148 Erişim tarihi: 25/02/2019

Çetin, Selvet (2013). “10 Yıllık Reform Döneminde İnsan Hakları: Gelişmeler Ve Beklentiler”.(Editör: Murat Yılmaz). SDE Analiz.

Çözüm Mümkün, (2011). Demokratik Açılım Üzerine Düşünceler. (editör: İsmail Örgen). İstanbul: Nesil yayınları

Çukurçayır, Mehmet, Ali, (2006). Sosyal Katılma ve Yerel Demokrasi Küreselleşme Sürecinde Yurttaş, Yönetim Siyaset. Konya: Çizgi Yayınevi.

Demir, Şerif (2011). Düello Menderes ve İnönü, Demokrat Partiden 27 Mayıs Darbesine Olaylar. İstanbul: Timaş Yayınları.

Demir, Şerif (2012). Bir Liderin Doğuşu: Adnan Menderes (1945-1954). (Editör: Talip Kabadayı ve Ark.). Başbakan Adnan Menderes’in Yaşamı ve siyasal Mücadelesi. Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi Yayınları, 3-41.

Demirağ, Yavuz, Selim (2015). İmamların öcü Türk Silahlı Kuvvetleri’nde Cemaat Yapılanması (9. Baskı). İstanbul: Kırmızıkeci Yayınları.

Demirbağ, Fehmi (2016). The Cemaat Company Memleketi Satışa Getirmek İstedi USA’ndık Darbeye Hayır. İstanbul: Efor Yayınevi

Diyanet İşleri Başkanlığı (2016). Din İstismar Hareketi FETÖ/PDY Olağanüstü Din Şurası Kararları. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı.

Doğan, İsmail (2007). Vatandaşlık Demokrasi ve İnsan Hakları (6. Baskı). Ankara: Pegem Yayıncılık.

Dursun, Davut (2004). Siyaset Bilimi (2. Baskı). İstanbul: Beta yayınları.

Dursun, Davut (2005). Türk Demokrasisinde Kurumsallaşma Sorunu ve Krizleri Çözme Yöntemi Olarak Askeri Darbeler. Muhafazakâr Düşünce Dergisi. 1 (3), 175-196

Eğitim Bir Sen. (2014). Rakamlarla 28 Şubat Raporu, Ankara: Eğitim Bir Sen. Yayınları

Ensarioğlu, Galip (2009). Kürt Sorununda Tarihsel Süreç Ve Yeni Anayasanın Önemi. (Editör: Cem Bico).Türkiye’de Kürtler Barış Süreci İçin Temel Gereksinimler. İstanbul: Heinrich Böll Stiftung Derneği, 275-277

Erdoğan, Mustafa (2006). Türkiye İçin Bir Demokratikleşme ve Sivilleşme Perspektifi, Liberal Düşünce Topluluğu, <http://www.liberal.org.tr/sayfa/turkiye-icin-bir-demokratikleşme-vesivillesme-perspektifi-mustafa-erdogan,348.php>, Erişim Tarihi:11.04.2019

Ertem, Cemil, Esayan, Markar (2013). Dünyayı Durduran 60 gün, Meydan, Darbe Demokrasi (6. Baskı). İstanbul: Etkileşim Yayınları.

Eryiğit, Burak, H, Yörükoğlu, Fuat (2012). Modernleşme Süreçlerinde Demokrasi ve Bürokrasi İkilemi ve Kavramların Anlamsal Boyutları Üzerine Bir İnceleme. Akademik bakış Dergisi. Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı. Sayı:(32), 3-18

Ete, Hatem (2014). 5 Soru. Üçüncü Yılında 7 Şubat Mit Krizi <https://www.setav.org/5-soru-ucuncu-yilinda-7-subat-mit-krizi/> Erişim Tarihi: 13.02.2019

Evkuran, Mehmet (2018). Kötülüğün Ekolojisini Anlamak-15 Temmuz Ve Sonrası Süreçte FETÖ Algıları ve Okumaları Üzerine- (Editör: İbrahim Turan). 15 Temmuz ve FETÖ Siyasi, Sosyal, Kültürel ve Dini Boyutlarıyla 15 Temmuz ve FETÖ. Samsun: 19 Mayıs Üniversitesi Yayınları, 127-140

Evkuran, Mehmet, (2017). Matruşkanın İronisi; Şakirtten Haşhaşi Çıkarmak! Darbe Teolojisini Anlama Denemesi. Turkish Studies, Volume 12/16, 189-202

Fiol, M, C, Harris, D,House, R,1999, Weber and the Neo-Charismatic Leadership: Strategies for Effecting social Change, Leadership Quarterly, cilt10, sayı, 3,s,466

Gergerlioğlu; Muhammet, T. (2017).Türk Tipi Cumhurbaşkanlığı, Kurumların Vesayetinden Halkın İktidarına.(1.Baskı). İstanbul: Hayy Kitap

Göka, Erol (2014). Yedi Düvele Karşı: Türkiye’de Liderlik ve Fanatizm (1. Baskı). İstanbul: Timaş yayınları.

Göksu, Oğuz (2018). Darbe Süreçlerinde Kitle İletişim Araçlarının Rolü: 15 Temmuz Darbe Girişiminde Medyanın ve İletişim Teknolojilerinin Kullanılması. (Editörler: Ender Eyüboğlu, Sami Baskın). 10. Uluslararası Sosyal Bilimler ve Spor Kongresi Tam Metin. Hatay, 1-7

Gülener, Serdar (2007). Türk Siyasetinde Merkez-Çevre İlişkilerinin Seyri ve 27 Mayıs 1960 Darbesi, Sakarya Üniversitesi Kamu Yönetimi Bölümü Sosyal Bilimler Dergisi.(1), 36-66

Güney, Zehra, B. (2018). Ortadoğu ve Batı Medyasında 15 Temmuz Darbe Girişimi ile Mısır Darbesi Mukayesesi *Asya Minor Studies*, Cilt: 6(12), 106-130
<https://dergipark.org.tr/asm/issue/38814/428809> Erişim Tarihi: 12/01/2019

Hakyemez, Şevki, Y. (2012). Türkiye’de Son 10 Yılda (2002-2012) Demokratikleşme Sürecinde Atılan Adımlar. (Editörler: Hakyemez, Şevki, Y, Yılmaz, Murat, Yayman, Hüseyin, Aktay, Yasin, Beriş, Hamit, E. Türkiye’nin Demokratik Dönüşümü. Ankara: Stratejik Düşünce Enstitüsü Yayınlar.

Haniç, Hacer (2017). Yeni Anayasa, Cumhurbaşkanlığı Sistemi, Yeni Türkiye. Editör (Hacer Haniç). (1. Baskı). İstanbul: Hayykitap, 7-26

Hasdemir, Furkan, E. (2016). Malatya Pes etmedi. (Hazırlayanlar. Gülcan Tezcan, Turgay Bakırtaş, Halil İbrahim İzgi). Okçular Tepesi 15 Temmuz Kahramanlarının Hikâyeleri. İstanbul: Erdem Yayınları.

Heper, Metin (2006). Türkiye’de Devlet Geleneği. (Çeviren: Nalan Soyarık). Ankara: Doğu Batı Yayınları.

<http://bilig.yesevi.edu.tr/yonetim/icerik/makaleler/1403>

<http://dergi.kmu.edu.tr/userfiles/file/Aral%C4%B1k2015/6m.pdf47>

<http://dergipark.gov.tr/adamakademi/issue/27093/285017>

http://ideastudies.com/Makaleler/1774090611_2050167168_7.-2017_ID-37_%C4%B1dea_Vol3_Issue3_Berat%20AKINCI_205-216.pdf

http://iibf.giresun.edu.tr/fileadmin/user_upload/Demokrasi/Demokrasi4/Demokrasi5/kapak0901.pdf Erişim Tarihi: 13.04.2019.

http://www.sosyalarastirmalar.com/cilt9/sayi47_pdf/4sosyoloji_psikoloji_felsefe/bolukbasi_adem.pdf

https://www.academia.edu/37572118/15_Temmuz_Darbe_Giri%C5%9Fiminin_Sosyolojisi_%C3%9Czerine

<https://www.trthaber.com/haber/gundem/ozel-yetkili-mahkemeler-kaldirildi-120281.html>. Erişim tarihi: 03.08.2018.

İnsel, Ahmet (2012). Türkiye Toplumunun Bunalımı (9. Baskı). İstanbul: Birikim yayınları.

İşcan, Mehmet, Z. (2018). FETÖ'nün Teolojik Arka Planı (Editör: İbrahim Turan). Siyasi, Sosyal, Kültürel ve Dini boyutlarıyla 15 Temmuz Ve FETÖ. Samsun: On Dokuz Mayıs Üniversitesi Yayınları, 61-84

Kahraman, Hasan, B. (2012). Türk Siyasetinin Yapısal Analizi -2- 1920-1960 (2. Baskı). İstanbul: Agora Kitaplığı.

Kalkan, Buğra (2016). Çoğulculuk Problemi ve FETÖ: Olsoncu Bir Analiz. Liberal düşünce Dergisi. Yıl:21(83), 51-74.

Karagöl, Erdal, T. (2016). 15 Temmuz Darbe Girişimi Ve Türkiye Ekonomisi. Adam Akademi Sosyal Bilimler Dergisi. Cilt:6 (2), 37-49

Karakaş, Mehmet (2016). "15 Temmuz Darbe Girişiminin Sosyolojisi Üzerine". Tezkire Düşünce, siyaset ve Sosyal Bilim dergisi.(57). 80-91.

Karaman, Nazif (2017). Darbecilere Darbe yapan Millet. (Editör: Fatih Sadırlı). Sözün Bittiği Yer. Gazetecilerin Gözünden 15 Temmuz. İstanbul: Bahçelievler Belediyesi Yayınları,154-156

Karpat, Kemal, H. (2012). Türk Demokrasi Tarihi Sosyal Ekonomik Kültürel Temeller. İstanbul: Timaş Yayınları.

Karpat, Kemal, H. (2007). Türkiye'de Siyasal Sistemin Evrimi 1876-1980 (Çeviren: Esin Soğancılar).(1. Basım). Ankara: İmge kitabevi.

Karpat, Kemal, H. (2011). Türk Siyasi Tarihi Siyasal Sistemlerin Evrimi (Çeviren: Ceren Elitez). İstanbul: Timaş Yayınları.

Karpat, Kemal, H. (2015). Osmanlı'dan Günümüze Asker ve Siyaset (2. Baskı). İstanbul: Timaş Yayınları.

Kocabaş, Süleyman (2013). Bilinmeyen Yönleriyle 28 Şubat Nasıl Başladı Nasıl Bitti. İstanbul: Süleyman Kocabaş Kütüphanesi yayınları.

Kocabaş, Süleyman (2016). 29 Mayıs 1876 Darbesinden 15 Temmuz 2016 Darbesine Darbelerin Zararları ve darbeler Tarihimiz 1876-2016 (1. Baskı). İstanbul: Süleyman Kocabaş Kütüphanesi yayınları.

Koçak, Hüseyin ve Durna, Fatma, Z. (2017) 15 Temmuz 2016 Darbe Girişimi ve Türk Toplumunu, Uluslararası Darbe Sempozyumu Bildiri Kitabı.26/27/28 Mayıs. (Cilt: 2). Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi Yayınları, 753-766

Kohn, Richard H. (2000) “Demokrasiler Orduyu Nasıl Denetler?”.(Çeviren: Yusuf Tekin ve Sabri Çiftçi).Türkiye Günlüğü. (59), 9-18.

Kongar, Emre (2012). 21.yy da Türkiye 200’li Yıllarda Türkiye’nin Toplumsal Yapısı (45. Baskı). İstanbul: Remzi kitapevi.

Köse, Sezen, Ceceli (2012). Müzakereci Demokrasi Kuramı ve Toplumsal ve Politik Dönüşümün İmkânları: Kürt Açılımı Üzerine Bir İnceleme. Spectrum: Journal of Global Studies Special Issue pp. 89-115

Kulaoğlu, Hüseyin (2014). 17 Aralık Dostmodern Darbe, Röpörtajlar, (Röpörtajı veren Kazım Sağlam). İstanbul: Elvan yayınları.

Kurban; Dilek (2009). Kürt sorununda Geçmiş, Bugün ve Gelecek: Adalet, Gerçek, Siyaset. (Editör: Cem Bico).Türkiye’de Kürtler Barış Süreci İçin Temel Gereksinimler. İstanbul: Heinrich Böll Stiftung Derneği, 55-65

Kurt, Abdurrahman (2009). Cumhuriyet Döneminde Vatandaşlık Kavramının Görünümü. (Editör:Cem Bico).Türkiye’de Kürtler Barış Süreci için Temel Gereksinimler. İstanbul: Heinrich Böll Stiftung Derneği,285-291

Kurun, İsmail (2017) Türkiye’de 2004 ve 2015 Yılları Arasındaki Demokratikleşme Politikasının Siyasi Bir Değerlendirmesi. AÇÜ Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi. Cilt: 3(2), 89-116

Lewis, Bernard (2003). Demokrasinin Türkiye Serüveni (1. Baskı),(Çevirenler: Hamdi Aydoğan, Esra Ermert). Ankara: YKY (Yapı Kredi Yayınları)

Milli Güvenlik Konseyi Genel Sekreterliği (1981). 12 Eylül Öncesi ve Sonrası. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Miş, Nebi, Gülener, Serdar ve Coşkun, İpek, Duran, Hazal, Ayvaz, M. Erkut (a). (2016). Demokrasi Nöbetleri Toplumsal algıda 15 Temmuz Darbe Girişimi (1. Baskı). İstanbul: SETA Kitapları.

Miş, Nebi, Gülener, Serdar, Coşkun, İpek, Duran, Hazal ve Ayvaz M. Erkut (b). (2016). 15 Temmuz Darbe Girişimi Toplumsal Algı Araştırması. İstanbul: SETA Kitapları

Mumcu, Ahmet (1992). Tarih Açısından Türk Devriminin Temelleri ve Gelişimi (1. Baskı). İstanbul: İnkılap Kitabevi.

Mütercimler, Erol ve ÖKE, Mim, Kemal (2004). Düşler ve Entrikalar (2. Baskı). İstanbul: Alfa Basım Yayın.

Öneş, Cevat (2010). Türkiye Ekseni: Tabular Yıkılıyor (1. Baskı). İstanbul: Yakın Plan Yayınları

Özbudun, Ergun ve Gençkaya, Ömer F. (2010). Türkiye’de Demokratikleşme ve Anayasa Yapımı Politikası (1. Baskı). İstanbul: Doğan Kitap.

Özcan, Ömer F ve Devran, Yusuf (2016). 15 Temmuz Darbe Girişimi: Gelenekselden Yeniye Medya Araçlarının Kullanımı, [AJIT-e: Online Academic Journal of Information Technology 2016 Fall/Güz – Cilt/Vol: 7 - Sayı/Num: 25, 75.](#)

Özçelik, Pınar, Kaya (2012). 12 Eylül’ü Anlamak. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 66(1), 82-150

Özdağ, Ümit (1997). Menderes Döneminde Ordu Siyaset İlişkileri ve 27 Mayıs İhtilali.(2. Baskı). İstanbul: Boyut Yayınları.

Özdemir, Ferudun (2016). Tankları Durduran Ebabiller 15 Temmuz Demokrasi Mücadelesinin Ölümsüz Kahramanları (9. Baskı). İstanbul: AZ Kitap.

Özhan, Taha (2014). 5 Soru. Üçüncü yılında 7 Şubat Mit Krizi. <https://www.setav.org/5-soru-ucuncu-yilinda-7-subat-mit-krizi/>. Erişim Tarihi: 13.02.2019

Özipek, Bekir, Berat (2016). 15 Temmuz ve Sonrası Üstüne. Editör: (Bekir Berat Özipek). 15 Temmuz Darbe Girişimi ve Demokrasinin Anlamı. Liberal Düşünce. Yı:21. Sayı:(83). 115-125

Özkalp, Enver (T.Y). Davranış Bilimleri ve Organizasyonlarda Davranış. Eskişehir: Eskişehir İktisadi ve Ticari ilimler Akademisi Yayınları, 249/169.

Özkan, Mustafa (2017). 15 Temmuz Askeri Darbe Girişiminde Din İstismarı. (Editörler: Mustafa Aslan, Ramazan K. Haykıran, Ali Bilgeneoğlu, Muhittin Çeken, Ali E. Dingil). Uluslararası Darbe Sempozyumu Bildiri Kitabı (cilt:3). 26/27/28 Mayıs. Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi yayınları, 1001-1011.

Palabıyık, Adem (2016). “15 Temmuz darbe Girişiminde Liderlik ve Milli Duruş Örneği Olarak, Recep Tayyip Erdoğan Üzerine Bir Değerlendirme”, Uluslararası Demokrasi Sempozyumu: Darbeler ve Tepkiler, Sempozyum Kitabı, 344-362.

Petek, Reşat (2017). İhanet ve Direniş (1. Baskı). Ankara: Hayat Yayınları.

Poulantz, Nicos (1994). Faşizm ve Diktatörlük (Çeviren: Ahmet İnsel). İstanbul: İletişim yayınları.

- SDE (2009). Alevi Raporu. Ankara: Stratejik Düşünce Enstitüsü Yayınları
- SDE (2013). Gezi Parkı Etrafında Yaşanan Toplumsal Olaylara İlişkin İzleme ve Değerlendirme. Ankara: SDE Rapor. Stratejik Düşünce Enstitüsü Yayınları
- Sözen, Süleyman (2011). Türkiye’de Demokratikleşme ve Kamu Yönetimi Reformu: Son On Yıla Genel Bir Bakış. Türk İdare Dergisi.(473), 133-148.
- Subaşı, Necdet (2011) “Alevi Açılımı Türkiye’de ne Vaat ediyor?”, Türkiye’de Açılım politikaları. 2000’li Yıllar (Editör: Hüseyin Yayman). İstanbul: Meydan Yayıncılık, 87-108.
- Sunar, İlkay (1985). Demokrat Parti ve Popülizm. Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi. (Cilt 8). İstanbul: İletişim Yayınları, 2081.
- Şener, Nedim (2017). 15 Temmuz Bir Yüreğin çelik Tanktan Güçlü Olduğunu Göstermiştir. (Editör: Fatih Sadırlı). Sözün Bittiği Yer. Gazetecilerin Gözünden 15 Temmuz. İstanbul: Bahçelievler Belediyesi Yayınları, 158-168
- Tanör, Bülent (2013). İki Anayasa: 1961–1982 (1. Basım).İstanbul: On iki Levha Yayınları.
- Tarhan, Metin (2011). “ Alevi Açılımı Aleviler Açısından Ne İfade Ediyor” (Editör: Hüseyin Yayman). 2000’li Yıllar Türkiye’de Açılım Politikaları (1. Baskı). İstanbul: Meydan Yayınları.
- Tepekaya, Muzaffer (2012). Türk Basınında Demokrat parti Genel Seçimleri.(Editörler: Kabadayı, Talip ve Ark). Başbakan Adnan Menderes’in Yaşamı ve Siyasal Mücadelesi. Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi Yayınları, 339-351.
- Tezcan, Fatih (2014). Asıl Hedef Erdoğan (Röportaj) 17 Aralık Dostmodern Darbe. (Yazar: Hüseyin Kulaoğlu). İstanbul: Elvan Yayınları, 23-25.
- Tezcan, Gülcan, Bakırtaş, Turgay, İzgi, İbrahim, H. (2016). Okçular Tepesi 15 Temmuz Kahramanlarının Hikayeleri (1. Baskı).İstanbul: Erdem Yayınları.
- Toplu, Abdulhadi (1976). Anayasada Milliyetçilik Mücadelesi 27 Mayıs ve Kurucu Meclisin Perde Arkası (1. Baskı). Ankara: Töre ve Devlet Yayınevi.
- Touraine, Alain (2004). Demokrasi Nedir. (Çeviren: Olcay Kunal). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Tunç, Ali, Atılğan, Ahmet (2018). Paralel Devlet Yapılanmasının (PDY) Kamu Kurumlarına Sirayeti ve Bürokratik Vesayet Darbesi. (Editör: Abdullah Soysal).

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. Cilt:15. (15 Temmuz ve Türkiye Demokrasisi Özel Sayısı), 79-104.

Turan, İbrahim (2018). Din- Siyaset İlişkisi bağlamında FETÖ'nün İstismar Alanı Olarak Din Eğitimi. Siyasi, Sosyal, Kültürel ve Dini boyutlarıyla 15 Temmuz ve FETÖ .(Editör: İbrahim Turan), (1. Baskı). Samsun: 19 Mayıs Üniversitesi Yayınları, 117-125.

Turşucu, Hamdi ve Beriş, Hamit, Emrah (2011). AK Parti Siyaset Akademisi, Lider Ülke Türkiye (10.Dönem) Ders Notları. Ankara: Ak Parti AR-GE Başkanlığı Yayınları

Türk Dil Kurumu (2005). Darbe. Türkçe Sözlük. (10. Baskı). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 474.

Türkiye İlerleme Raporu. (2009) Komisyon Tarafından Avrupa Parlamentosuna ve Konseye Sunulan Bildirim. Brüksel: Avrupa Toplulukları Komisyonu.

Türkiye İlerleme Raporu. (2010) Komisyon Tarafından Avrupa Parlamentosuna ve Konseye Sunulan Bildirim. Brüksel: Avrupa Toplulukları Komisyonu.

Uslaner, E, M, 2003,Trust, Democracy and Govarnance: Can Govarment Policies influence generalized Trust Generating Social Capital Civil Society and Institutions in Comparative Perspective, ED.M.Hoog&D: Stolle, England,Palgrave macmillian Press, P.171.

Uzun, Cem Duran, Akgün, Mert H, ve Yücel, Hasan (2017). İddianamelerde 15 Temmuz Darbe Girişimi ve FETÖ (1. Baskı). İstanbul: SETA Rapor.

Ünsaldı, Levent (2008). Türkiye'de Asker ve Siyaset (Çeviren: Orçun Türkay), (1. Basım). İstanbul: Kitap Yayınevi.

Veren, Nurettin (2016). FETÖ 1966-2016 İsimler ve Belgelerle (1. Baskı). İstanbul: Destek Yayınları.

Yarar, Mete, Bozkurt, Ceyhun (2016). Darbenin Kayıp Saatleri (51. Baskı). İstanbul: Destek Yayınları.

Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı. "15 TEMMUZ", Türkiye'de Gerçekleşen 15 Temmuz Darbe Girişiminin Arkasındaki Fethullahçı Terör Örgütü (FETÖ). Yargıtay Cumhuriyet başsavcılığı yayınları
<https://www.yargitaycb.gov.tr/documents/15temmuzbrosurTR.pdf>.

Yavuz, Ahmet (2017). 15 Temmuz Dersleri (Editör: Tolga Gürakar).(1. Baskı). En Uzun Gece; 15 Temmuz'a Giden Süreç, O gece Yaşananların Gerçek Hikâyesi. İstanbul: Asi Kitap.

Yayla, Atilla (2016). 15 Temmuz Direnişi Ve Türkiye Demokrasisi.(Editör: Bekir Berat Özipek). 15 Temmuz Darbe Girişimi ve Demokrasinin Anlamı. Liberal Düşünce. Yıl:21.(83), 5-49.

Yayman, Hüseyin (2011). 2000'li yıllarda Açılım Politikaları ve Türkiye (Editör: Hüseyin Yayman). Türkiye'de Açılım Politikaları. İstanbul: Meydan yayınları, 17-48.

Yayman, Hüseyin (2011). Şark Meselesinden Demokratik Açılıma Türkiye'nin Kürt Sorunu Hafızası. (Editör: Hüseyin Yayman). Ankara: SETA Analiz Siyaset Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı, 11-21.

Yazıcı, Serap (1997). Türkiye'de Askeri Müdahalelerin Anayasal Etkileri. (1. Basım). Ankara: Yetkin Yayınları.

Yıkılmaz, Ayça, (2016). Ak Partinin Dış Politika ideolojisi: Yeni Muhafazakârlık, Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, Uluslararası İlişkiler Bilim Dalı, Konya, 27-29.

Yıldız, Zekeriya (2013). "Liderlik" Politika Sözlüğü (2. Baskı). İstanbul: Etkileşim yayınları, 168

Yılmaz, Murat (2010). 2010 Referandumu Siyasi Partilerin Tutumları. SETA Analiz. Ekim(28). İstanbul: SETA Yayınları.

Zengin, Ülkü, N.(2016). 28 Şubat Sürecinde Sendikaların Rolü (1. Baskı). Ankara: Neyir yayınları.

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Özgeçmiş

Adı Soyadı:	SEVDA BAĞLI
Doğum Yeri:	ÜNYE
Doğum Tarihi:	22/07/1975
Medeni Durumu:	EVLİ
Öğrenim Durumu	
Derece:	Okulun Adı:
İlköğretim:	Kaledere İlkokulu
Ortaöğretim:	Ünye İmam hatip Lisesi Orta Okulu
Lise:	Ünye İmam Hatip Lisesi
Lisans.	Selçuk Üniversitesi Sosyoloji Bölümü
Yüksek Lisans.	Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Becerileri:	Eğitmenlik-Akademik Araştırma
İlgi Alanları:	Kitap Okumak, Kültürel ve Sosyal faaliyetlere katılmak ve seyahat etmek
Halen Yaptığı İş:	Milli Eğitim Bakanlığı, Felsefe Grubu Öğretmenliği
İş Deneyimi:	Felsefe Grubu Öğretmenliği
Aldığı Ödüller:	MEB Başarı Belgesi
Hakkımda bilgi almak için önerebileceğim şahıslar	Prof. Dr. Abdullah Topçuoğlu, Prof. Dr. Mustafa Aydın, Prof. Dr. Mazhar Bağlı, Prof. Dr. Ertan Özensel
Tel:	0535.630.84.31
E-mail:	sevdabagli@gmail.com
Adres:	Güzelyurt Mahallesi Şehit Ahmet Kara Sokak No:1 Safir Sitesi B Blok No: 20 NEVŞEHİR